

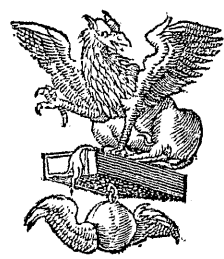
MONOPAN-
TON, ID

E S T;

*Primum ex omnibus D. Pauli Epistolis per
locos communes, seu certarum materia-
rum titulos, summo tum iudicio tum di-
ligentia digestis.*

DIONYSIO RICHEL
CARTHVSIANO
AVTORE.

VIRTVT E DVCE,

COMIT E FORTVNA.

APVD SEB. GRV-
PHIVM LV-
GDVNI,
1549.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
14

MONOPAN-
TON, ID

B. S. T.

*Primum ex omnibus D. Pauli Epistolis per
locos communes, seu certarum materia-
rum titulos, summo tum iudicio tum di-
ligentia digestis.*

DIONYSIO RICHEL
CARTHVSIANO
AVTORE.

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRY-

PHIVM LV-

G DVNI,

1549.

2 1137 4776

REVERENDISSI-
 MO IN CHRISTO PATRI AC
 domino, *D. Nicolao de Cusa, sacrosan-*
ctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali,
Fr. Dionysius Carthusiensis
subiectionem humili-
ssimam, & quicquid
servitius et ora-
tio poterunt
peccato-
ris.

Q**B**temperavi & satisfeci, ut po-
 tui, præcepto, ac desiderio pa-
 ternitatis tuæ piissimæ, episto-
 las beatissimi Pauli apostoli
 quasi in unam redigendo epistolam. Ea-
 que loca ac uerba contemperando & commi-
 scendo, quæ amplius consonare, coinci-
 dere, & concordare uidentur: talibus spe-
 cialia deputando capitula, proportiona-
 tosque titulos. Ea-que quæ in præfatis episto-
 lis sæpius continentur, nec aliquid super-
 addunt sententiæ, nec specialem uim aut
 sensum includunt, (quæ tamen admodum
 pauca sunt) transiliendo. Tangendo item
 in margine, quibus in locis epistolarum
 sancti Pauli habeantur apostoli. Interdum
 quoque uerba semel habita repetita sunt
 a 2 breuit

breuiter: Vel propter introductionem sequentium, aut connexionē ad præcedentia. Seu propter elucidationem, ac fecunditatem sententiæ. Vel pertinentiam eius ad diuersas materias. Veruntamen fateor, opus hoc paruitatis meæ excedere vires: quanquam inuocato spiritus sancti auxilio ipsum aggressus sum. Sciens à sanctis patribus obedientiam præcipuè commendari, præsertim in religiosis: in tantum ut obedientia in ipsis etiam indiscreta laudetur. Denique hoc ipsum quod feci, tuæ præcellenti personæ, tanquam sapientiæ ac uirtutū uiro offero emendandum, atq; si opus fuerit, corrigendum. Quinimo à te ipso oportebat tantum fieri opus, nisi sublimioribus & fructuosioribus actibus occupareris: per es sicut oliua fructifera in ecclesia Dei plurima reformatando. Quanquam multi in se ipsis ostendant, quam ueraciter scriptum sit, Peruerſi difficile corriguntur.

F I N I S.

MONOPAN- TON DIONY-

S I I C A R-
T H V S I-
A N I.

*

Salutationis forma. CAPVT I.

A V L V S seruus I E- *Rom. 1. a*
 s v Christi, uocatus apo-
 stolus: non ab homini- *Gala. 1. a*
 bus, neq; per hominem:
 sed per I E S V M Chi-
 stum & Deum patrem.
 c Secundum imperium Dei saluatoris no- *1. tim. 1. a*
 d stri I E S V Christi. Per uoluntatem Dei *2. tim. 1. a*
 secundum promissionem uitæ, quæ est in
 E Christo I E S V. Secundum fidem electo- *Ti. 1. a*
 rum Dei & agnitionem ueritatis, quæ se-
 cundum pietatē est in spem uitæ æternæ:
 quam promisit qui nō mentitur Deus, an-
 te tempora secularia: manifestauit autem
 temporibus suis uerbū suū in prædicatio-
 ne, quæ credita est mihi secundum præcep-
 tum saluatoris nostri Dei. Segregatus in
 F Euangelium Dei, quod antē promiserat *Rom. 1. a*
 per prophetas suos in scripturis sanctis de
 filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid

a 3 secund

secūdum carnē, qui prædestinatus est filius Dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorū I E S V Christi domini nostri per quem accepimus gratiam & apostolatū ad obediendū fidei in omnibus gētibus pro nomine eius. Sanctificatis in Christo I E S V, uocatis sanctis, cum omnibus qui inuocant nomē Domini nostri I E S V Christi in omni loco, ipsorum & nostro, & fidelibus omnibus. gratia uobis & pax à Deo patre nostro, & domino I E S V Christo.

1. cor. 1. a

G

Ephē. 1. a

Rom. 1. b

Gratiarum actio Pauli apostoli pro donis gratiæ collatis à Deo fidelibus.

CAP. II.

Rom. 1. a

Primū quidē gratias ago Deo meo per I E S V M Christum pro omnibus uobis, quia fides uestra annūtiatur in uniuerso mundo. Ideo gratias ago Deo meo semper pro uobis in gratia Dei, quæ data est uobis in Christo I E S V: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni uerbo & in omni scientia: ita ut nihil uobis desit in ulla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri I E S V Christi, qui & confirmabit uos usq; in finem sine crimine in die aduentus Domini nostri I E S V Christi. Gratias Deo super inenarrabili

1. Cor. 1. a

1. Cor. 9. d

bili

Dili dono eius. Propterea & ego audiens fidem uestram quæ est in Christo I E S V, & dilectionē in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro uobis, memoriā uestri faciens in orationibus meis. Hinc gratias agimus Deo & patri domini nostri I E S V Christi, audientes fidē uestram in Christo I E S V, & dilectionem quam habetis in omnes sanctos, propter spem, quæ reposita est uobis in cælis. Memores operis fidei uestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ sp̄i domini nostri I E S V Christi, ante Deum & patrem nostrum. Gratias ergo agere debemus Deo semper pro uobis: ita ut dignum est, quoniam supercreuit fides uestra, & abundat charitas uniuscuiusque in inuicem. Idcirco debemus gratias agere Deo pro uobis fratres dilecti à Deo, quod elegit uos Deus primitias in salutem in sanctificatione spiritus & fide ueritatis: in quam & uocauit uos Deus per euangelium nostrum, in acquisitione gloriæ domini nostri I E S V Christi.

Ephē. 1. e

Colo. 1. a

1. The. 1. b

1. the. 5. a

1. the. 2. d

De orationibus Pauli pro suis discipulis.

CAP. III.

TEstis mihi est Deus, cui seruito in spiritu meo in Euangelio filii eius,

Rom. 1. a

a 4 quod

quòd sine intermissione memoriam ue-
 stri facio: semper in orationibus meis ob-
 secrans, si quo modo tandem aliquando
 prosperum iter habeam in uoluntate Dei
 ueniendi ad uos. Desidero enim uidere
 uos, ut aliquid impartiar uobis gratiæ
 spiritalis, ad confirmandos uos: id est,
 simul consolari in uobis per eam, quæ in-
 uicem est fidem uestram atque meam, ut
 aliquem fructum habeam in uobis, si-
 cut & in cæteris gentibus. Oramus au-
 tem Deum, ut nihil mali faciatis: non
 ut nos probati appareamus, sed ut uos
 quod bonum est faciatis: nos autem ut
 reprobi simus. Hoc & oramus, uestram
 consummationem. Gratia domini nostri
 I E S U Christi, & charitas Dei, & com-
 municatio sancti spiritus, sit cum omni-
 bus uobis, Amen. Deus domini nostri
 I E S U Christi pater gloriæ, det uobis
 spiritum sapientiæ, & reuelationis, in agni-
 tione eius, illuminatos habere oculos
 cordis uestri, ut sciatis quæ sit spes uoca-
 tionis eius. Et quæ diuitiæ gloriæ hære-
 ditatis eius in sanctis, & quæ sit super-
 eminentem magnitudo uirtutis eius in nos
 qui credidimus, secundum operationem
 potentiæ uirtutis eius, quam operatus est
 in Christo, suscitans eum à mortuis.
 Huius

2. cor. 13. c

Eph. 1. c

D Huius rei gratia flecto genua mea ad
 patrem domini nostri I E S U Christi, ex
 quo omnis paternitas in cælis & in terra
 nominatur: ut det uobis secundum diui-
 tias gloriæ suæ uirtutem corroborari per
 spiritum eius in interiori homine, habita-
 re Christum per fidem in cordibus ue-
 stris: in charitate fundati & radicati, ut
 possitis comprehendere cum omnibus san-
 ctis, quæ sit latitudo, longitudo, & subli-
 mitas, & profundum. Scire etiam super-
 eminentem scientiæ charitatem Christi,
 ut impleamini in omnem plenitudinem
 Dei. In cunctis orationibus meis pro
 uobis cum gaudio deprecationem facio
 super communicatione uestra in Euan-
 gelio C H R I S T I, à prima die usq; nunc.
 Et hoc oro, ut charitas uestra magis mag-
 isq; abundet in scientia, & in omni sen-
 su: ut probetis potiora, & sitis sinceri, &
 sine offensa in diem C H R I S T I: repleti
 fructu iustitiæ per I E S U M Christum, in
 gloriam & laudem Dei. Ideo non cessam-
 us, orantes pro uobis & postulantes:
 ut impleamini agnitione uoluntatis Dei,
 in omni sapientia, & intellectu spiritua-
 li: ut ambuletis digne Deo, per omnia
 placentes, in omni opere bono fructifi-
 cantes, & crescentes in scientia Dei, in
 a s omni

Eph. 3. c

Phil. 1. a

Coloss. 1. b

omni uirtute confirmati, cum gaudio
Phil. 4. d gratias agentes Deo & patri. Deus
 meus impleat omne desiderium uestrum
 secundum diuitias suas in gloria, in Chri-
 sto I E S V. Pax Dei, quæ exuberat om-
 nem sensum, custodiat corda uestra,
 & intelligentias uestras in C H R I S T O
1. The. 3. d I E S V. Ipse autem Deus, & pater noster, H
 & Dominus I E S V S Christus dirigat
 uiam nostram ad uos. Vos autem Deus
 multiplicet, & abundare faciat charita-
 tem uestram inuicem, & in omnes,
 quemadmodum & nos in uobis, ad con-
 firmanda corda uestra sine querela in
 sanctitate ante Deum, & patrem no-
 strum in aduentu Domini nostri I E S V
 C H R I S T I, cum omnibus sanctis eius,
1. The. 5. d Amen. Ipse autem Deus pacis sancti-
 ficet uos per omnia, ut integer spiri-
 tus uester & anima & corpus sine que-
 rela, in aduentu domini nostri I E S V
2. thes. 1. d C H R I S T I seruetur. Oramus sem-
 per pro uobis ut dignetur uos uoca-
 tione sua Deus noster, & impleat om-
 nem uoluntatem bonitatis suæ, & op-
 us fidei in uirtute: ut clarificetur no-
 men domini nostri I E S V Christi in uo-
 bis, & uos in illo, secundum gratiam Dei
 & domini nostri I E S V Christi. Ipse au-
 tem

I tem dominus noster I E S V S Christus & *2. the. 2. d*
 Deus pater noster, qui dilexit nos, & de-
 dit consolationem æternam & spem bo-
 nam in gratia, exhortetur corda uestra,
 & confirmet in omni tempore & sermo-
 ne bono. Et dirigat corda uestra in cha-
 ritate Dei, & patientia Christi. Et Deus
 pacis det uobis pacem in omni loco. Det
 N misericordiam Dominus Onesifori do-
 mui, quia sæpe me refrigerauit, & cate-
 nam meam non erubuit: sed cum Ro-
 mam uenisset, sollicitè me quaesuit, & in-
 uenit. Et quanta Ephesi ministraverit mi-
 hi, tu melius nosti: det illi Dominus in-
 uenire misericordiam à domino in die
 o illa. Deus autè pacis, qui eduxit de mor-
 tuis pastorem magnum ouium in sangui-
 ne testamenti æterni, dominum nostrum
 I E S V M Christum, aptet uos in omni
 bono, ut faciatis uoluntatem eius, faciens
 in uobis quod placeat coram se, per I E-
 S V M Christum. Cui est gloria in secula
 seculorum, Amen. *Heb. 13. d*

De Fide. CAP. IIII.

A N On erubescio Euangelium: uirtus *Rom. 1. d*
 enim Dei est in salutem omni cre-
 denti, Iudæo primùm & Græco. Iustitia
 enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem,
 sicut

ficut scriptum est: Iustus ex fide uiuit. Si-
Rom. 4. c cut Abraham credidit Deo, & reputati
 est ei ad iustitiam: qui contra spem in
 spem credidit, ut fieret pater multarum
 gentium, secundum quod dictum est ei:
 Sic erit semē tuum, sicut stellæ cæli, & fi-
 cut arena, quæ est in litore maris. Et non
 est infirmatus in fide, nec considerauit
 corpus suum emortuum, cum centum es-
 set annorum, nec emortuam uulnam Sa-
 ræ. In repromissione etiam Dei non hæ-
 sitauit diffidentia: sed confortatus est in
 fide, dans gloriam Deo. Et plenissimè
 sciens, quia quæcumq; promisit, potens est
 & facere. Ideo & reputatum est illi ad ius-
 titiam. Non est autem scriptum tantum
 propter ipsum, quia reputatum est illi ad
 iustitiam: sed propter nos, quibus reputa-
 bitur, credentibus in eum, qui suscitauit
 Dominum nostrum I E S U M Christum à
Rom. 5. d mortuis. Iustificati ergo ex fide, pacem
 habemus ad Deum per I E S U M Christum
 Dominum nostram. Per quem & accessum
 habemus per fidem in gratiā istam,
Rom. 9. g in qua stamus. Quid ergo dicemus?
 Quod Gentes, quæ non sectabantur ius-
 titiam, apprehenderunt iustitiam. Iusti-
 tiam autem quæ ex fide est. Israël uerò se-
 ctando legem iustitiæ, in legem iustitiæ
 non

non peruenit. Quare? Quia non ex fide,
 sed quasi ex operibus. Offenderunt enim
 in lapidem offensionis. Sicut scriptum est:
 Ecce pono in Sion lapidem offensionis,
 & petram scandali: & omnis qui credide-
 rit in eum, non confundetur. Finis enim *Ro. 10. d.*
 legis Christus, ad iustitiam omni creden-
 ti. Moses enim scripsit: Quoniam iusti-
 tiam quæ ex lege est, qui fecerit homo ui-
 uet in ea. Quæ autem ex fide est iustitia,
 dicit sic: Ne dixeris in corde tuo: Quis
 ascendit in cælum? Id est Christum dedu-
 cere. Aut, Quis descendit in abyssum?
 Hoc est Christum à mortuis reuocare. Sed
 quid dicit scriptura? Prope est uerbum in
 ore tuo & in corde tuo. Hoc est uerbum
 fidei, quod prædicamus: quia si confitea-
 ris in ore tuo Dominum I E S U M, & in
 corde tuo credideris, quod Deus illū sus-
 citauit à mortuis, saluus eris. Corde enim
 creditur ad iustitiam, ore autem confessio
 fit ad salutē. Dicit enim scriptura: Omnis
 qui credit in illum non confundetur. Non
 est enim distinctio Iudæi & Græci. Nam
 idem Dominus omnium diues in omnes,
 qui inuocant illum. Omnis enim qui in-
 uocauerit nomen Domini, saluus erit.
 Quomodo ergo inuocabunt; in quem
 non crediderunt? Aut, quomodo credent
 ci,

ei, quem non audierūt? Ergo fides ex au-
Ro. 14. d dita est. Tu fidem habes? penes te-
 ipsum habe coram Deo. Qui autem dis-
 cernit, si māducauerit, damnatus est: quia
Heb. 10. g non ex fide. Omne autem quod non est
 ex fide, peccatum est. Iustus enim meus
 ex fide uiuit: quōd si subtraxerit se, non
 placebit animæ meæ. Nos autem non
 sumus subtractionis filii in perditionem,
1. Cor. 1. d sed fidei in acquisitionem animæ. Nam
2. Cor. 4. c fide statis. Habētes eundem spiritū fidei, ut
 sicut scriptum est: Credidi propter quod
 locutus sum. Et nos credimus, propter
 quod & loquimur. Audientes semper, *1*
 & scientes quoniam dum sumus in cor-
 pore, peregrinamur à Domino. Per fi-
 dem enim ambulamus, & non per spe-
 ciam. Vos ipsos tentate, si estis in fide: ipsi
1. cor. 13. b uos probate. Miror, quōd sic tam citō
Gala. 1. a transferimini ab eo, qui uos uocauit in
 gratiam Christi, in aliud euangeliū, quod
 non est aliud, nisi sunt aliqui, qui contur-
 bant uos, & uolunt conuertere Euan-
 gelium Christi. Sed licet nos, aut angelus
 de cælo, euangelizet uobis præter quod
 euangelizamus uobis, anathema sit. Si-
 cut prædixi, & nunc iterum dico: Si quis
 uobis euangelizauerit præter id quod ac-
 cepistis, anathema sit. Modō enim homi-
 nibus

nibus suadeo, an Deo? Notum enim uo-
 bis facio fratres, Euangelium, quod euan-
 gelizatum est à me: quia non est secun-
 dum hominem. Neque enim ego ab ho-
 mine accepi illud, neque didici: sed per re-
 uelationem I E S V Christi. Dei enim fi-
 lius I E S V S Christus, qui in uobis p
 nos prædicatus est, per me & Syllanū, & Ti-
 motheum, nō fuit in illo Est & Non:
 Est in illo fuit. Quotquot enim promif-
 siones Dei, sunt in illo Est. Ideo dicimus
 & per ipsum Amen Deo, ad gloriam no-
 stram. Quōd autem nunc uiuo in carne,
 in fide uiuo filii Dei. Sicut Abraham cre-
 didit Deo, & reputatum est ei ad iusti-
 tiam. Cognoscite ergo quia qui ex fide
 sunt, hi sunt filii Abraham. Præuidens au-
 tem scriptura, quia ex fide iustificat gen-
 tes Deus, pronuntiavit Abraham: Quia be-
 nedicentur in te omnes gentes. Igitur qui
 ex fide sunt, benedicentur cum fidei A-
 braham. Omnes filii Dei estis per fidē in
 o Christo I E S V. Nos spiritu ex fide spem
 iustitię expectamus. Nam in Christo I E-
 S V neque circuncisio ualet aliquid, neque
 præputium. Sed fides quæ per dilectio-
 nem operatur. Gratia enim saluati estis
 per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim
 donum est, non ex operibus, ne quis glo-
 rietur.

*2. Cor. 1. d**Gala. 2. d**Gala. 3. a**Gala. 3. b**Eph. 2. b**Eph. 4. b*

rietur. Vnus Deus, una fides, unum ba-
 2.The.3.a ptissima. Sed non omnium est fides. Si au-
 2.tim.2.b tem nō credimus, Deus fidelis permanet, s
 negare semetipsum non potest.

De definitione, atq; effectibus
 Fidei.

CAP. V.

Heb.11.a **E**st autem Fides sperandarum substan-
 A tia rerum, argumentum non appa-
 rentium. In hac enim testimonium conse-
 cuti sunt senes. Fide intelligimus aptata
 esse secula uerbo Dei, ut ex inuisibilibus
 uisibilia fierent. Fide plurimam hostiam
 Abel quàm Cain obtulit Deo, per quam
 testimonium cōsecutus est esse iustus, te-
 stimoniū perhibēte muneribus eius Deo,
 & per illā defunctus adhuc loquitur. Fi-
 de Enoch. translatus est, ne uideret mor-
 tem, & non inueniebatur, quia transtulit
 illum Deus. Ante translationem enim te-
 stimonium habebat, placuisse Deo. Sine
 fide autem impossibile est placere Deo.
 Credere enim oportet accedere ad eū:
 quia est, & inquirentibus se remunerator
 sit. Fide Noë responsō accepto de his,
 quæ adhuc uidebantur, metuens aptauit
 arcam in salutem domus suæ, per quam
 damnauit mundum, & iustitiæ, quæ per
 fidem est, hæres est institutus. Fide qui
 uocatur Abraham obediuit, in locum
 exire,

exire, quem accepturus erat in hæredita-
 tem. Et exiit, nesciens quō iret. Fide mor-
 ratus est in terra repromissionis, tanquam
 in aliena, in casulis habitando cum Isaac
 & Iacob coheredib⁹ repromissionis eius-
 dem. Expectabat enim fundamenta ha-
 bentem ciuitatem, cuius artifex & con-
 ditor Deus. Fide & ipsa Sara sterilis, uir-
 tutem in conceptione seminis accepit,
 etiam præter tempus ætatis, quoniã fide-
 lem credidit esse, qui repromiserat. Pro-
 pter quod ab uno orti sunt, & hoc emor-
 tuo, tanquam sidera cæli in multitudi-
 nem, & sicut arena quæ est ad oram ma-
 ris innumerabilis. Fide obtulit Abraham
 Isaac cum tentaretur: & unigenitum of-
 ferebat, in quo susceperat repromissio-
 nes: ad quem dictum est, quia in Isaac uo-
 cabitur tibi semen: arbitrans quia & à
 mortuis suscitare potens est Deus, unde
 eum & in parabolam accepit. Fide & de
 futuris benedixit Isaac Iacob, & Esau. Fi-
 de Iacob moriens singulos filiorum Io-
 seph benedixit, & adorauit fastigiū uirgæ
 eius. Fide Ioseph moriens de profectioe
 filiorum Israël memoratus est, & de ossi-
 bus suis mandauit. Fide Moses natus oc-
 cultatus est mensibus tribus à parentibus
 suis, eo quod uidissent elegantem infan-
 b tem

tem, & non timuerunt Regis edictum. Fide Moses grandis effectus occidit Aegyptium, considerans dolorem fratrum suorum. Fide Moses grandis effectus negavit se esse filium filiae Pharaonis: magis eligens affigi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem: maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non ueritus animositate Regis. Inuisibilem enim tanquam uidens sustinuit. Fide celebravit pascha, & sanguinis effusionem: ne qui uastabat primogenita, tangeret eos. Fide transierunt mare Rubrum, tanquam per aridam terram: quod experti Aegyptii deuorati sunt. Fide muri Hiericho corruerunt, circuitu dierum septem. Fide Raab meretrix non perit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampson, Iepthæ, Dauid, Samuel, & aliis prophetis: qui per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladii, conuauerunt de infirmitate. Fortes facti sunt in bello

bello, castra uerterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Et hi omnes testimonio fidei probati sunt, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ne sine nobis consummarentur.

De Spe.

CAP. VI.

A Spes non confundit. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ uidetur non est spes. Nam quod uidet quis, quid speret? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Spe gaudentes. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Deus autem ipse repleat uos omni gaudio & pace, in credendo: ut abundetis in spe & uirtute Spiritus sancti. Non simus confidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitauit mortuos. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur. Nam in Christo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per

Rom. 5. a
Rom. 8. d
Rom. 12. e
Rom. 15. a
2. Cor. 1. b
2. Cor. 3. b
Eph. 3. e

b 2. fidem

- Phil. 1. c* fidem eius. Idecirco in omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortē. Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrū. Propter spem quæ reposita est nobis in cælis, quā audistis in uerbo ueritatis Euāgelii. Unde etiam saluatorem expectamus Dominū nostrum IESVM Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum potestatem, qua potest etiam sibi
- 1. Cor. 9. d* subicere omnia. Quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum uiuum, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium. Spem itaque sicut ancoram habemus animæ tutam & firmam, & incedentem usque ad interiora uelaminis. Habentes igitur fratres fiduciam in introitu sanctorii in sanguine Christi, quam inuicem nobis uiam nouam & uiuentem per uelamen, id est, per carnem suam: & sacerdotem magnū super domum Dei: accedamus cum corde uero, in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus nostræ spei confessionem

feisionem indeclinabilem. Fidelis enim est, qui repromisit. Confidimus autem, quia conscientiam habemus bonam, in omnibus bene uolentes conuersari. Nolite ergo amittere confidentiam uestram, quæ magnam habent remunerationem.

R Adeamus itaque cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

De Charitate. CAP. VII.

A Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum qui datus est nobis. Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonū, iis qui secundum propositum uocati sunt sancti. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculū, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, estimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque uita, neque mors, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo

Rom. 13.c IESU domino nostro. Nemini quicquam
debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Qui
enim diligit proximum, legem impleuit.
Nam non adulterabis, non occides, non
furaberis, non falsum testimonium dices,
non concupisces, & si quod est aliud man-
datum, in hoc uerbo instauratur: Diliges
proximum tuum, sicut teipsum. Dilectio
proximi malum non operatur. Plenitudo
Rom. 13.c ergo legis est dilectio. Dilectio sine fi-
mulacione. Charitatem fraternitatis inui-
cem diligentes. Spiritu feruentes. Qui
Rom. 12.c enim adhæret domino, unus spiritus est. *F*
1. Cor. 6.d Si quis diligit Deum, hic cognitus est *G*
1. Cor. 8.a ab eo. Scientia inflat, charitas uero ædifi-
1. Co. 10.f cat. Nemo quod suum est quærat, sed *H*
1. Co. 12.d quod alterius. Adhuc excellentiorẽ uiam *I*
1. Co. 13.a uobis demonstro. Si linguis hominum *K*
loquar, & angelorum: charitatem autem
non habeam, factus sum uelut æs sonans,
aut cymbalũ tinniens. Et si habuero pro-
phetiam, & nouerim mysteria omnia, &
omnem scientiam, & habuero omnem fi-
dem, ita ut montes transferam: charita-
tem autem non habeam, nihil sum. Et si
distribuerõ in cibos pauperum omnes fa-
cultates meas, & si tradidero corpus meũ,
ita ut ardeam: charitatem autem non ha-
buero, nihil mihi prodest. Charitas pa-
tiens

tiens est, benigna est. Charitas non æmu-
latur, non agit perperam, non inflatur,
non est ambitiosa, non quærit quæ sua
sunt, non irritatur, non cogitat malum,
non gaudet super iniquitate, congaudet
autem ueritati. Omnia suffert, omnia cre-
dit, omnia sperat, omnia sustinet. Char-
tas nunquam excidit, siue prophetiæ eua-
cuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue
scientia destruetur. Nunc autem manent
fides, spes, charitas, tria hæc, maior ho-
rum est charitas. Sectamini charitatem. *1. Co. 14.d*
M Et omnia uestra in charitate fiant. Sa- *16.c*
lutate inuicem in osculo sancto. Si quis
non amat dominum nostrum IESUM
Christum, sit anathema, Maranatha. Cha-
ritas mea cum omnibus uobis in Chri-
*N*sto IESU. Os nostrum patet ad uos *2. Cor. 6.c*
cor nostrum dilatatum est, non angustia-
mini in nobis: angustiamini autem in ui-
sceribus uestris. Eandem autem haben-
tes remunerationem, tanquam filiis dico,
o dilatamini & uos. Ostensionem ergo *2. Cor. 8.d*
quæ est charitatis uestræ, & uestræ glo-
riæ, pro uobis in illos ostendite in fa-
*P*ciem ecclesiarum. Aemulor enim uos *2. Co. 11.d*
Dei æmulatione. Per charitatem au- *Gal. 5.c*
tem seruite inuicem. Omnis enim lex
in uno sermone impletur: Diliges pro-
ximum

Eph. 5. a ximum tuum sicut teipsum. Estote ergo R
imitatores Dei sicut filii charissimi, & am-
bulate in dilectione: sicut & Christus di-
lexit nos, & tradidit semetipsum pro no-
bis oblationem, & hostiã Deo in odorem

Colo. 3. c suauitatis. Super omnia ergo charitatem s
habere, quod est uinculum perfectionis.

1. thes. 4. b De charitate autem fraternitatis non T
necesse habuim⁹ scribere uobis. Ipsi enim
uos à deo didicistis, ut diligatis inuicem.

1. Tim. 1. a Etenim facitis illud in omnes fratres. Fi- V
nis autem præcepti est charitas de corde
puro, & conscientia bona, & fide non fi-
cta, à quibus quidam aberrantes conuersi

Heb. 10. e sunt in uaniloquium. Itaque confidere- X
mus inuicem in prouocatione charitatis
& bonorum operum, non deserentes col-
lectionem nostram: sicut est consuetudi-
nis quibusdam, sed consolantes: & tanto
magis quanto uideritis appropinquan-

Heb. 13. a tem diem. Charitas fraternitatis maneat Y

Phil. 2. a uobiscum. Non quæ sua sunt singuli Z
considerantes, sed ea quæ aliorum.

De Timore. CAP. VIII.

Rom. 11. c Noli altum sapere, sed time. Si enim A
deus naturalibus ramis non peper-

Rom. 13. a cit, ne forte nec tibi parcat. Nam & prin- B
cipes nõ sunt timori boni operis, sed ma-
li. Vis autè non timere potestaté? Fac bo-
num,

num, & habebis laudem ex illa. Dei enim
minister est tibi in bonũ. Si autem male-
feceris, time: nõ enim sine causa gladium
portat. Dei enim minister est uindex in
c iram ei qui malum agit. Timeo autem, 2. Co. 11. d

ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua:
ita corrumpantur sensus uestri, & excidãt
D à simplicitate, quæ est in Christo. Ti- 2. Co. 12. g

meco enim ne forte cum uenero, non qua-
les uolo inueniam uos: & ego inueniar à
uobis, qualem non uultis: ne forte con-
tentiones, æmulationes, animositates, dif-
fensiones, detractiones, susurrations,
inflationes, seditiones sint inter uos. Ne
iterum cum uenero, humiliet me Deus
apud uos, & luceam multos ex uobis,
qui antè peccauerunt, & non egerunt
poenitentiam super immundicia, & for-
nicatione, & impudicitia, quã gesserunt.

E Timeo uos, ne sine causa laborauerim Gal. 4. b
F in uobis. Itaque charissimi cum metu, Phil. 2. b

& timore, & tremore uestram salutem
G operamini. Nam & ego in infirmitate 1. Cor. 2. a

& timore & tremore multo apud uos
H fui. Timeamus ergo, ne forte relicta Heb. 4. a

pollicitatione introeundi in requiẽ Dei,
existimerur aliquis ex uobis deesse. Ete-

nim & nobis annunciatum est, quemad-
I modum & illis. Voluntarie enim pec- Heb. 10. e

b 5 canti

caribus nobis post acceptam notitiã ue-
 ritatis, iam non relinquitur pro peccatis
 hostia. Irritam enim quis faciens legem
 Moyfi, sine ulla contradictione duobus
 aut tribus testibus moritur: quanto magis
 putatis deteriora mereri supplicia, qui fi-
 lium Dei conculcauerit, & sanguinem te-
 stamēti pollutum duxerit, in quo sancti-
 ficatus est, & spiritui gratiæ contumeliam
 fecerit: Horrēdum est incidere in manus
 Dei uiuentis. Itaque seruiamus Deo cum
 metu & reuerentia. Subiecti inuicem in x
 timore dei.

**De Humilitate, & contra Super-
 biam.**

CAP. IX.

Ro. 12. a **D**ico enim per gratiam, quæ data est
 mihi, omnia qui sunt inter uos:
 non plus sapere quam oportet sapere, sed
 sapere ad sobrietatem. Honore inuicem
 præuenientes. Non alta sapientes, sed hu-
 milibus consentientes. Nolite esse pru-
 dentes apud uosmetipsos. Non uosmet-
 ipsos defendentes charissimi, sed date lo-
 cum iræ. Non efficiamini inanis glo-
 riæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem
 inuidentes. Nihil per contentionē neq;
 per inauē gloriam: sed in humilitate supe-
 riores inuicem sibi arbitrates. Hoc enim
 sentite in uobis, quod & in Christo
 qui

Gal. 5. c

Phil. 2. a

qui semetipsum exinaniuit, formam serui
 accipiens. Nam si quis existimat se ali-
 quid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.
B Scientia inflat. Si quis autem existimat
 se scire aliquid, nondū cognouit quem-
 admodū oporteat cum scire. Si quis ali-
 ter docet, & nō acquiescit sanis sermoni-
 bus domini nostri IESV Christi, & ei
 quæ secundum pietatem est doctrinæ: su-
 perbus est, nihil sciens: sed languens circa
 quæstiones, & pugnas uerborum: ex qui-
 bus oriuntur inuidiæ, contentiones, blas-
 phemiæ, suspiciones malæ, conflictationes
 hominum in tēte corruptorum: & qui
 ueritate priuati sunt, existimantium quæ-
 stum esse pietatem. Tanquā non uen-
 turus sim ad uos, sic inflati sunt quidam.
 Veniam autem ad nos cito, (si dominus
 uoluerit) & cognoscam non sermonem
 corū qui inflati sunt, sed uirtutē. Nō enim
 in sermone est regnū Dei, sed in uirtute.

**De Patiētia & Tribulationibus
 iustorū, ac electorū.**

CAP. X.

A **G**loriamur in tribulationibus, scien-
 tes, quod tribulatio patientiam o-
 peratur: patientia autem probationē, pro-
 batio uero spem. Benedicite persequen-
 tibus uos, benedicite, & nolite maledice-
 re: nulli malū pro malo reddentes. Scriptū
 est

Gal. 6. d

1. Cor. 8. d

1. Tim. 6. d

1. Cor. 4. d

Rom. 5. d

Rom. 12. c

est enim : Mihi uindictā, & ego retribuā,
 dicit dominus: Noli uinci à malo, sed uin-
 ce in bono malum. Maledicimur, & be-
 nedicimus : persecutionem patimur, & su-
 stinemus : blasphemamur & obsecramus:
 tanquam purgamenta huius mundi facti
 sumus, omnium peripsēma usque adhuc.
 In omnibus tribulationem patimur, sed
 non angustiamur. Aporiamur, sed non
 destituimur. Persecutionem patimur, sed
 non derelinquimur. Deicimur, sed non
 perimus : semper mortificationem
 Christi in corpore nostro circumferētes:
 ut & uita in corporibus nostris ma-
 nifestetur. Semp enim nos, qui uiuimus,
 in mortem tradimur propter : ut
 & uita in carne nostra
 mortali. Ergo mors operatur in nobis,
 uita autem in uobis. Itaque in omni-
 bus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei
 ministros, in multa patientia, in tribula-
 tionibus, in necessitatibus, in angustiis, in
 plagis, in carceribus, in seditionibus, in la-
 boribus, per gloriam, & ignobilitatem:
 per infamiam : & bonam famam, ut se-
 ductores, & ueraces : sicut qui ignoti, &
 cogniti : quasi morientes, & ecce uiui-
 mus : ut castigati, & non mortificati:
 quasi tristes, semper autem gaudentes:
 sicut

sicut egentes, multos autem locupletan-
 tes: tanquam nihil habētes, & omnia pos-
 sidentes. Propter quod obsecro uos, ne
 deficiatis in tribulationibus meis pro uo-
 bis, quæ est gloria nostra. Et uos imita-
 tores nostri facti estis, & domini, exci-
 pientes uerbum in tribulatione multa,
 cum gaudio spiritus sancti : ut facti sitis
 forma omnibus erudentibus in Macedo-
 nia, & Achaia. A uobis enim diffamatus
 est sermo domini, non solum in Macedo-
 nia, & Achaia, sed in omni loco. Et hoc
 à Deo, quia uobis donatum est pro Chri-
 sto, non solum ut credatis in eum : sed
 etiam ut patiamini pro illo : idem certa-
 men habentes, quale & uidistis in me, &
 nunc audistis de me. Libenter enim suf-
 fertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.
 Sustinetis enim, si quis uos in seruitutem
 redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si
 quis extollitur, si quis in faciem uos cæ-
 dit. Nam & ipsi scitis introitum no-
 strum ad uos, qui non inanis fuit, sed an-
 tē passi multa, & cōtumeliis affecti (sicut
 scitis) in Philippis. Fiduciā habuimus in
 Deo nostro loqui ad uos Euangelium
 Dei in multa sollicitudine. Memores enim
 estis fratres laboris nostri & fatigationis,
 nocte & die laborantes, ne quem uestrum
 grauar

grauaremus, prædicauimus in uobis euangeli-
um Dei. Vos autem imitatores facti
estis ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa,
quia eadē passi estis uos à contribulibus
uestris, sicut & ipsi à Iudæis: qui & domi-
num occiderunt, & prophetas & nos per-
secuti sunt. Nam & cum apud uos esse-
mus, prædicabamus passuros nos tribula-
tiones, sicut & factum est, & sciris. Pa-
tientes ergo estote ad omnes. Videte ne
quis malum pro malo alicui reddat. Sed
semper quod bonū est, sectamini inini-
cem, & in omnes. Omnes qui uolunt in
Christo pie uiuere, persecutionē patien-
tur. Rememoramini autē pristinos dies, o
in quibus illuminati magnum certamen
sustinuistis passionum. Et in altero quidē
opprobriis, & tribulationibus spectaculū
facti: in altero autem socii taliter conuer-
santium effecti. Nam & uinctis compassi
estis, & rapinā bonorum uestrorum cum
gaudio susceptis: cognoscentes uos ha-
bere meliorem & manentem substantiā.

1. thes. 1. b. Ita, ut & nos ipsi in uobis gloriemur in
ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide
in omnibus persecutionibus, & tribula-
tionibus uestris, quas sustinetis in exem-
plum iusti iudicii Dei: ut digni habeami-
ni in regno Dei, pro quo & patimini. Pa-
tientia

tientia enim uobis necessaria est, ut uo-
luntatem Dei facientes reportetis repro-
misionem. Alii autē dissentī sunt, non
suspicientes redemptionem, ut meliorem
imminentem resurrectionem. Alii uerō Iu-
dibria & uerbera experti sunt, insuper &
uincula, & carceres: lapidati sunt, secti
sunt, tētati sunt, in occasione gladii mor-
tui sunt. Circuierunt in melotis, in pel-
libus caprinis egentes, angustiati, afflicti:
quibus dignus non erat mundus. In soli-
tudinibus errantes, in mōtibus, & spelun-
cis, & in cauernis terræ. Ideoq; & nos
tantam habentes imposita nobis nubem
testium, deponentes omne pondus, & cir-
cumstant nos peccatum, per patientiam
curramus ad propositū nobis certamen,
aspicientes in autorem fidei, & consum-
matorē IESUM: qui proposito sibi gau-
dio, sustinuit crucē confusionē contēpta,
atq; in dextera Dei sedet. Recogitate eū,
qui talē sustinuit à peccatoribus aduersus
semetipsum contradictionē: ut non fati-
gemini, animis uestris deficientes. Nondū
enim usq; ad sanguinē restitistis aduersus
peccatū repugnātes. Et obliti estis conso-
lationis, quæ uobis tanquā filiis loquitur
dicens: Fili mi noli negligere disciplinā
domini, neq; fatigeris dum ab eo argue-
ris.

ris. Quem enim diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In disciplina domini perseverate; tanquam filius uobis se offert Deus. Quis enim filius, quem non corrigit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Exeamus igitur ad *1. B-T*
Heb. 13. c s v m extra castra, improprium eius portantes. Puto enim, quod Deus nos apo-
1. Cor. 4. b stolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos. Quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, uos autem prudentes in Christo. Nos infirmi, uos autem fortes. Vos nobiles, nos autem ignobiles. Usque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cadimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. Non enim uolumus ignorare uos fratres, de tribulatione nostra, quae facta est in Asia: quoniam super modum grauati sumus supra uirtutem, ita ut tæderet nos etiam uiuere: sed & ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus: ut simus confidentes in Deo. Nam & cum uenissimus in Macedonia, nullam requiem habuit caro nostra: sed omnem tribulationem

tionem passi sumus, foris pugnae, & intus timores.

De Iustitia.

CAP. XI.

Reddite ergo omnibus debita. Cui *Rom. 13. b*
 tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligatis. Proba- *Rom. 13. f*
 uerunt autem Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis. Vnusquisque, in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Seruus uocatus es, non sit tibi cura. Sed & si potes liber fieri, magis utere. Qui enim in domino uocatus est seruus, liberus est domini. Similiter & qui liber uocatus est, seruus est Christi. Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. Vnusquisque, in quo uocatus est, in hoc permaneat apud Deum. Nemo enim nostrum sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Siue enim uiuimus, domino uiuimus: siue morimur, domino morimur. Siue ergo uiuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, &

& resurrexit, ut & uiuorum & mortuorum dominetur. Ideo unumquens; sicut *1. Cor. 7. c* uocauit Deus, ita ambulet: & sicut in omnibus ecclesiis docco. Circuncisus aliquis uocatus est, non adducat præputium. In præputio aliquis uocatus est, non circuncidatur. Circuncisio enim nihil est, & præputium nihil est: sed obseruatio mandatorū Dei. Mea defensio apud eos qui *1. Cor. 9. d* me interrogant, hæc est: Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem, sororem mulierem circumducendi: sicut & cæteri apostoli, & fratres domini & Cephas? Aut ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipēdiis unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius nō edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hoc non dicit? Scriptum est enim in lege Mosi: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An non propter nos hæc dicit? Nam propter nos hæc utique scripta sunt. Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est, si carnalia uestra metamus? Si alii potestatis uestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non

uisi

uisi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio CHRISTI. Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordinauit, ut qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc, ut ita fiant in me. Bonum enim est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis euacuet. Nam si euangelizauero non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est si non euangelizauero. Si autem uolens id facio, mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium. Vt non abutar potestate mea in Euangelio. *1. Cor. 6. c* Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei uiui, sicut dicit dominus: Quoniam in habitabo in illis, & inambulabo, & ero

c 2 illor

illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit dominus. Et immundum ne tetigeritis, & ego recipiam uos. Et ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios, & filias, dicit dominus omnipotens. Hoc autem dico: Qui parce feminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Unusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate. Hilarum enim datorē diligit deus. Si enim uoluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est: non secundum id quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, uobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in præsentem tempore, uestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia uestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas. Sicut scriptum est: Qui multum habuit non abundauit, & qui modicum, non minorauit. Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi dominus in ædificationem, & non in destructionem. Non possumus aliquid aduersus ueritatem, sed pro ueritate. Prædixi enim & prædico, ut absens, & nunc præfens his qui antè peccauerunt, & cæteris omnibus

omnibus: quoniam si uenero iterum, non parcam. An experimentum quaeritis eius, qui in me loquitur CHRISTI? Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Unusquisque enim onus suum portabit. Nolite errare, deus non irridetur: quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu & metet uitam æternam. Nolite participes effici ipsorum. Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam uindex est dominus de omnibus his. Sicut prædiximus uobis, & testificati sumus. Qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique pergecit. Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet: fidem negauit, & infideli deterior est. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinemus, & congregabimur. Si negauc-

rimus, & ille negabit nos. Sollicitè autem cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis. Fidelis sermo. Et de his uolo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Et delinquit proprio iudicio condemnatus.

Tit. 3. b Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cælestis, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq; seculi futuri, & prolapsi sunt: rursus renouari ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Terra enim sæpe uenientem super se hiberns imbrem, & gesserans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas & tribulos, reproba est, & maledicto proxima. Cuius finis consummatio in combustionem. Propter quod remisas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus uestris, ut non claudicans rati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

Heb. 6. d

Rom. 6. c

stitiæ. Cum enim serui effectis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

De Prudentia & uitio Imprudentiæ.

CAP. XII.

A Q Vi secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui uerò secundum spiritum, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est. Prudentia autem spiritus uita, & pax. Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest.

B Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi. Et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.

C Itaque qui se existimat stare, uideat ne cadat. Laudo autem uos fratres, quod per omnia mei memores estis. Omnia autem honestè, & secundum ordinem fiant in uobis. Et rationabile obsequium uestrum.

G An non cognoscitis uosmetipsos, quia Iesus Christus in uobis est? nisi forte reprobi sitis. Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi. Videte qualibus literis scripsi uobis mea manu. Videte itaque fratres quomodo caritate ambuletis, non quasi insipientes: sed

c 4 quasi

quasi sapientes, redimentes tempus : quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit *Colof. 2. b* uoluntas Dei. Videte ne quis uos decipiat per inanem philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. Nemo uos seducat uolens in humilitate & religione angelorum quæ non uidit ambulās, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totū corpus per nexus & coniunctiones subministratū & constructum crescit in augmentum Dei. Si mortui estis cum Christo, ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam uiuentes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neq; gustaueritis, neq; contrēctaueritis, quæ sunt omnia in interitu ipso usu, secundum præcepta & doctrinas hominum : quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad *Colo. 4. a* saturitatem carnis. In sapientia ambulante ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo uester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo uos oporteat unicuique respondere. Quæ circa me sunt, omnia uobis nota faciet Tychicus char

charissimus frater & fidelis minister & conseruus in domino : quem misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa uos sunt, & cōsolerur corda uestra, cum Onesimo charissimo & fideli fratre, qui est ex uobis, qui omnia quæ hic aguntur nota faciet uobis. Et cū lecta fuerit apud uos epistola hæc, facite ut in Laodicensium ecclesia legatur. Et eam, quæ Laodicensium est, uos legatis. Et dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in domino, ut illud impleas. Memores estote *2. thes. 3. d* uinculorum meorum. Et misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos uos, & exhortandos pro fide nostra. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem uestram: ne forte tentauerit uos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autem ueniente Timotheo ad nos à uobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem uestram, & quia memoriam nostri habeatis bonam, semper desiderantes nos uidere, sicut nos quoque uos : ideo consolati sumus in uobis, in omni necessitate & tribulatione nostra per uestram fidem. Quoniam nunc *1. tim. 6. d* uiuimus, si uos statis in domino. OTI mothee depositum custodi, deuitans prophan

phanas uocum nouitates, & oppositiones
falsi nominis scientiæ, quam quidam pro-
mittentes circa fidem exciderunt. For-
mam habe sanorum uerborum quæ à me
audisti, in fide & dilectione in Christo
I E S V. Bonum depositum custodi per
spiritum sanctum, qui habitat in nobis.
Et quæ à me audisti per multos testes,
hæc commenda fidelibus hominibus: qui
idonei erunt & alios docere. Intellige
quæ dico. Dabit enim tibi dominus in
omnibus intellectum. Mali autem ho-
mines, & seductores, proficient in peius:
errantes, & in errorem mittentes. Tu
uerò permane in his quæ didicisti, &
credita sunt tibi: sciens à quo didice-
ris. Et quia ab infantia sacras literas no-
sti, quæ te possunt instruere ad salutem,
per fidem quæ est in Christo I E S V.
Vnde fratres sancti uocationis cœlestis
participes, considerate apostolum & pon-
tificem confessionis nostræ I E S V M. Vi-
dete fratres, ne forte sit in aliquo uestrum
cor malum incredulitatis discedendi à
Deo uiuo, sed adhortamini uosmetipsos
per singulos dies, donec hodie cognomi-
natur, ut non obduretur quis ex uobis sal-
lacia peccati. Nemo uos seducat inani-
bus uerbis. Prouidetes bona non tantum
coram

*2. tim. 1. d**ibidem.**2. tim. 3. d**Hebr. 3. d**Eph. 5. b**Ro. 1. d*

coram Deo, sed etiam coram omnibus ho-
minibus.

De sapiētia, & Insipiētia culpa.

CAPVT

XIII.

Inuisibilia Dei à creatura mundi, per
ca quæ facta sunt intellecta cōspiciun-
tur. Sempiterna quoq; eius uirtus & diui-
nitas. Dicentes se esse sapiētes, stulti facti
sunt. Sed uolo uos sapiētes esse in bo-
no, & simplices in malo. Non enim mi-
sit me Christus baptizare, sed euāgeliza-
re: non in sapiētia uerbi, ut non euacue-
tur crux Christi. Verbū enim crucis per-
euntibus quidē stultitia est: iis autem qui
salui sūt, id est, nobis, uirtus Dei est. Scri-
ptum est enim: Perdam sapiētiā sa-
pientium, & prudentiam prudentium re-
probabo. Vbi sapiens? ubi Scriba? ubi In-
quisitor huius seculi? Nonne stultam fe-
cit Deus scientiam huius mundi? Nam
quia in Dei sapiētia, non cognouit mun-
dus per sapiētiā Deū, placuit Deo per
stultitiā prædicationis saluos facere cre-
dentes: Quoniam & Iudæi signa petunt,
& Græci sapiētiā quærunt. Nos autem
prædicamus Christum crucifixū, Iudæis
quidem scandalum, Gentibus autem stul-
titiā. Ipsis autem uocatis Iudæis atque
Gentibus Christum Dei uirtutem & Dei
sapiētiā

*Rom. 1. c**Rom. 2. c**1. Cor. 1. c*

fapientiam. Quia quod ftultum eft Dei, fapientius eft hominibus, & quod infirmius eft Dei, fortius eft hominibus. Ex ipfo autē uos eftis in Chrifto I E S V, qui factus eft nobis fapientia à Deo, & iuftitia, & fanctificatio, & redēptio, ut quemadmodum fcriptum eft: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: Sapiētiam autem non huius feculi, neque Principum huius feculi, qui deftruuntur: Sed loquimur Dei fapientiam in myfterio, quæ abfcondita eft, quam prædeftinauit Deus ante fecula in gloriam noſtram, quam nemo Principum huius feculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiā profunda Dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo? Ita & quæ ſunt Dei, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt: ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ ſapientię uerbis: ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Quis enim cognouit ſenſum

1. Cor. 2. b

d

ſum Domini, aut quis inſtruxit eum? Nos autem ſpiritum Chriſti habemus. Si quis uidetur inter uos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, ut fit ſapiens. Sapientia enim huius mundi, ſtultitia eſt apud Deū. Scriptum eſt enim: Comprehendam ſapientes in aſtutia eorum. Et iterum: Deus nouit cogitationes ſapientium, quoniam uanæ ſunt. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Nos uerò omnes reuelata facie gloriæ Domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem: tanquam à Domini ſpiritu. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendescere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientię claritatis Dei in faciē I E S V Chriſti. Habemus autem theſaurū iſtum in uas ſictilibus, ut ſublimitas ſit uirtutis Dei, & non ex nobis. Propter quod non deſicimus, ſed licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur: tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem, non contemplantibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia ſunt, quæ autem non uidentur, æterna ſunt. Itaque nos ex hoc neminem nouimus ſecundum carnem. Et ſi cognouiſſimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc iam non

1. Cor. 3. d

1. Co. 14. g

2. Cor. 3. d

2. Cor. 4. b

2. Cor. 5. e

non

Eph. 1. b non nouimus. Gratia enim Dei super-
 abundauit in nobis in omni sapientia &
 prudentia, ut notum faceret nobis sacra-
 mentum uoluntatis suæ, secundum bene-
 placitum eius quod proposuit in eo in
 dispensatione plenitudinis temporum, in-
 staurare omnia in Christo, quæ in cælis
Eph. 3. a & quæ in terris sunt in ipso. Huius rei
 gratia ego Paulus uinctus *I E S V* Christi
 pro uobis Gentibus. Si tamē audistis dis-
 pensationem gratiæ Dei, quæ data est mi-
 hi in uobis: Quoniam secundum reuela-
 tionem notum mihi factum est sacramen-
 tum, prout potestis legentes intelligere
 prudentiam meam in ministerio Christi:
 quod aliis generationibus non est agni-
 tum filiis hominum, sicut nunc reuela-
 tum est sanctis Apostolis eius & Prophe-
 tis in spiritu, Gentes esse coheredes, &
 concorporales, & participes promissio-
 nis in Christo *I E S V* per Euangelium,
 cuius factus sum ego minister secundum
 donum gratiæ Dei, quæ data est mihi se-
 cundum operationem uirtutis eius. Mihi
 enim omnium sanctorum minimo, data
 est gratia hæc, in Gentibus euangelizare
 inuestigabiles diuitias Christi, & illumi-
 nare omnes, quæ sit dispensatio sacra-
 menti absconditi à seculis in Deo, qui
 omnia

omnia creauit: ut innotescat Principibus
 & potestatibus in cælestibus per ecclesiam
 multiformis sapientia Dei, secundum præ-
 scriptionem seculorum, quam fecit in Chri-
 sto *I E S V* Domino nostro. Veruntamen
 existimo omnia detrimentum esse pro-
 pter eminentem scientiam Domini no-
 stri *I E S V* Christi. Cuius Euangelium
 prædicatum est in uniuersa creatura, quæ
 sub cælo est: cuius factus sum ego mini-
 ster secundum dispensationem Dei, quæ
 data est mihi in uobis, ut impleam uer-
 bum Dei, mysterium quod absconditum
 fuit à seculis, & à generationibus. Nunc
 autem manifestatum est sanctis eius: quib⁹
 uoluit Deus notas facere diuitias gloriæ
 sacramenti huius in Gentibus, quod est Chri-
 stus in uobis spes gloriæ, quem nos uobis
 annuntiamus: corripientes omnem hominē,
 & docentes omnem hominē, in omni sa-
 piētia: ut exhibeamus omnem hominem
 perfectū in Christo *I E S V*: in quo & labo-
 ro, certādo secundum operationem eius
 quæ operatur in me in uirtute. Ut conso-
 lentur instructi in charitate, & in omnes
 diuitias plenitudinis intellectus in agni-
 tione mysterii Dei patris, & Domini no-
 stri *I E S V* Christi. Hoc autē dico, ut ne-
 mo uos decipiat in sublimitate sermonū.
 Nam

*Phil. 3. b**Col. 1. c**Col. 3. a*

Nam & si corpore absens sum, sed spiritu uobiscum sum: gaudens & uidens ordinem uestrum, & firmamentum eius quae in Christo est fidei uestrae. Verbum Christi habitat in uobis abundanter in omni sapientia. Prophana autem & uaniloqua deuota. Multi enim proficiunt ad impietatem. Et sermo illorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui a ueritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam, & subuertunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. Quemadmodum Iannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt ueritati, homines mente corrupti, reprobis circa fidem: sed ultra non proficient. Insapientia enim eorum manifesta erit, sicut & illorum fuit. Tu autem assequutus es meam doctrinam: Tu uero permansisti in his, quae didicisti. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum, in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum institutus.

De ob

De Obedientia. CAP. XIII.

A Scimus autem, quoniam quaecumque *Rom. 3.e*
Slex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Sicut enim *Rom. 5.d*
Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per obedientiam unius, iusti constituentur multi. An nescitis, quoniam cui exhibuistis *Rom. 6.c*
Uos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati ad mortem, siue obediitionis ad iustitiam? Gratias autem Deo, quod fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi a Deo. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa praestatis. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. *Rom. 13.a*
Vestra enim obedientia in omnem locum *Rom. 16.c*
Diuulgata est. Obsecro autem uos fratres, *1. cor. 16.c*
Nostis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam sunt primitiae Achaiae, & in ministerium sanctorum ordinauerunt

runt semetipfos: ut & uos subditi sitis eiuſmodi, & omni cooperanti & laboranti.

2. Cor. 7. d Cognofcite ergo qui eiuſmodi ſunt. Viſcera Titu abundantius in uos ſunt, remiſiſcentis omnium ueſtrum obedientiam, quomodo cum timore, & tremore excepiſtis eum. O inſenſati Galatæ, quiſ uos haſcinauit non obedire ueritati ante quorum oculos I E S V S Chriſtus præſcriptus eſt, & in uobis crucifixus. Currebatis bene, quiſ uos impediuit ueritati non obedire? Nemini conſenſeritis. Perſuaſio hæc non eſt ex eo, qui uocat uos. Modicum fermenti totam maſſam corrumpit. Ita que chariſſimi mei ſicut ſemper obediſtis, nõ in præſentia mea tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea. Scitis enim quæ præcepta dederim uobis per Dominum I E S V M. Itaq; qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum ſanctum ſuum in uobis.

2. Th. 4. a Ideo fratres, ſtate: & tenete traditiones quas didiciſtis, ſue per ſermonem, ſue per epiſtolam noſtram. Conſidimus o autem de uobis in Domino, quoniã quæ præcepimus, & faciris, & facieris. Quod ſi quis non obedierit uerbo noſtro per epiſtolam hunc notate. Et ne committamini cum illo, ut confundatur. Et nolite ſicut

ſicut iniuricum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem. Hoc præceptum commendo tibi fili mi Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conſcientiam: quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt. Ex quibus eſt Hymeneus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut diſcant non blaſphemare. Præcipe hæc & doce. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat. Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Dicit enim ſcriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et dignus eſt operarius mercede ſua. Teſtor coram Deo & I E S V Chriſto, & electis angelis eius, ut hæc cultodias, & ſine præiudicio nihil facias, in aliam partem declinando. Præcipio tibi coram Deo, qui uiuificat omnia in Chriſto I E S V, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato bonam conſeſſionem: ut ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile, uſque in aduentum Domini noſtri I E S V Chriſti. Sunt enim multi inobedientes, & uaniloqui, & ſeductores, maxime qui de circuncifiſione ſunt. Quos oportet redargui, qui uniuerſas domos ſubuertunt, do-

centes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex eis proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces, mala bestiarum, uentres pigri. Testimonium hoc uerum est. Quamobrem increpationes duræ, ut sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium se à ueritate. Hæc uoluerunt, & exhortare, & argere cum omni imperio: nemo te contemnat. Ad hoc mone illos, Principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, & ad omne opus bonum paratos esse: neminem blasphemare, non litigiosos esse: sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Multam fiduciam habens in Christo IESU imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro, confidens de obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam

Tit. 2. d

Tit. 3. a

Phile. 1. b

Heb. 1. a

Heb. 5. b

& super id quod dico, facies. Propterea abundantius nos obseruare oportet ea quæ audiuiimus, ne fortè percessuamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo factus est firmus, & omnis præuicatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Christus cum esset filius Dei, didicit ex

his, quæ passus est, obedientiam. Et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternæ. Deinde quidē patres carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos. Nonne multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundū uoluntatem suam erudiebant nos hic ad id quod utile est, in recipiendo sanctificationem eius. Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis auertimus, cuius uox mouit terram tunc, nunc autem promittit edicens: Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed etiam cælum. Quod autem ADHUC SEMEL dicit, declarat mobilitatem translationem, tanquam factorum, ut maneat ea, quæ sunt immobilia. Laudo autem uos fratres, quod sicut tradidi uobis præcepta mea tenetis.

De Pietate, & Misericordia.

C A P V T X V.

A G Audete cum gaudētibz, flete cum tristibus. Si elirit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hæc enim

d 3 fac

faciens, carbones ignis cōgeres super ca-
 put eius. Infirmum autem in fide assu-
 mite, non in disceptationibus cogitatio-
 num. Debemus nos firmiores imbecilli-
 tatem infirmorum sustinere, & non no-
 bis placere. Etenim Christus nō sibi pla-
 cuit, sed sicut scriptum est: Improperia
 impropertium tibi ceciderunt super me.
 Propter quod suscipite inuicem, sicut
 Christus suscepit uos in honorem Dei.
 Probauerunt enim Macedonia & Acha-
 ia collationem aliquam facere in paupe-
 res sanctorum, qui sunt in Hierusalem.
 Commendo autem uobis Phœben so-
 rorem nostram, quæ est in ministerio ec-
 clesiae, quæ est Cenchrus: ut eam susci-
 piatis in domino digne sanctis. Et assista-
 tis ei in quocumque negotio uestri indi-
 guerit: Etenim ipsa quoque assistit mul-
 tis, & mihi ipsi. De collectis autem quæ
 sunt in sanctos, sicut ordinavi ecclesiis
 Galatiæ, ita & uos facite: per unam sab-
 bati unusquisque uestrum apud sese po-
 nat, recondens quod ei bene placuerit,
 ut non cum uenero tunc collectæ fiant.
 Cum autem præsens fuero, quos proba-
 ueritis, per epistolam, hos mittam perfer-
 re gratiam uestram in Hierusalē. Quod
 si dignum fuerit, ut & ego eam, mecum
 ibunt.

ibunt. Si autem uenerit Timotheus, uide-
 te ut sine timore sit apud uos: opus enim
 domini operatur, sicut & ego. Ne quis
 ergo illum spornat: dedacite autem illum
 in pace, ut ueniat ad me. Gaudeo autem
 in præsentia Stephana, & Fortunati, &
 Achaici: quoniam id quod uobis deerat
 ipsi supplerunt, receperunt enim &
 meum spiritum, & uestrum. Si quis au-
 tem contristauit me, non me contrista-
 uit, sed ex parte, ut non onerem omnes
 uos. Sufficit illi, qui eiusmodi est, obiur-
 gatio hæc quæ fit à pluribus. Ita ut è con-
 trario magis donetis, & consolemini, ne
 forte abundantiore tristitia absorbeat,ur,
 qui eiusmodi est. Propter quod obse-
 cro uos, ut confirmetis in illum chari-
 tatem. Ideo enim scripsi uobis, ut co-
 gnoscam experimentum uestrum, an in
 omnibus obedientes sitis. Cui autem ali-
 quid donastis, & ego. Nam & ego quod
 donauit, si quid donauit, propter uos in
 persona Christi: ut non circumueniamur
 à Satana. Non enim ignoramus
 cogitationes eius. Et ego secundum
 ueritatem testimonium ecclesis Macedo-
 niæ reddo, quia supra uirtutem uo-
 luntarii fuerunt, cum multa exhortatio-
 ne obsecrantes nos gratiâ, & communica-
 tionem

tionem ministerii, quod fit in sanctos. Et non sicut sperauimus, sed semetipfos deduntur primū Deo, deinde nobis per uoluntatē Dei. Ita ut rogaemus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in uobis gratiam istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper et charitate uestra in nos: ut & in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem etiam uestræ charitatis ingenium bonum comprobans. Et cōsiliū in hoc do. Hoc enim uobis utile est, qui non solum facere, sed & uelle cœpistis ab anno priore. Nunc autem & factō perficite, ut quemadmodum promptus est animus uoluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Gratias autem Deo, qui dedit eandem sollicitudinem pro uobis in corde Titi: quoniam sua uoluntate profectus est ad uos. Misimus autem cum eo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Non solum autem, sed & ordinatus ab ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hac gratia quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinata uoluntatem nostram, deuitantes hoc, ne quis nos uiruperet in hac plenitudine, quæ ministratur

tur à nobis. Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Misimus cum illis fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe sollicitum esse: nunc autem multo sollicitiorem confidentia multa in uos, siue pro Tito, qui est socius meus, & in uobis adiutor, siue fratres nostri apostoli ecclesiarum gloriæ Dei. Nam de ministerio, ^{1. Cor. 9. 4} quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere uobis. Scio enim promptum animum uestrum, pro quo de uobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno priore, & uestra amulatio prouocauit plurimos. Misimus autem fratres, ne quod gloriamur pro uobis, euacuetur in hac parte: ut quemadmodum dixi, parati sitis. Ne cum uenerint mecum Macedones, & inuenerint uos imparatos, erubescamus nos, ut non dicamus uos, in hac substantia. Necessarium ergo existimaui rogare fratres ut præueniant ad uos, & præparent re-promissam benedictionem hanc paratam esse: sic quasi benedictionem, non quasi auaritiam. Quoniam ministerium huius officii, non solum supplet ea quæ defunt sanctis, sed etiam abundat per multos in gratiarum actione in domino

d s no

no per probationē ministerii huius glorificantes Deum in obedientia confessionis uestræ, in euangelio Christi, in simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro uobis, desiderantium uos propter eminentem gratiam Dei in uobis.

Co. 11. a

Gala. 6. n

Vtinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ: sed & supportate me. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Communicet autem is qui catechizatur uerbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis. Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans tei-

Eph. 4. f

psum, ne & tu tenteris. Qui sarabatur, iama non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem: sicut Deus in Christo donauit uobis.

Phil. 1. d

Necessarium autem existimaui Epaphroditum fratrem, & cooperarium & commilitonem meum, uestrum autem apostolum, & ministrū necessitatis meæ, mittere ad uos. Quandoquidem omnes uos desiderabat, & mortuus erat, propter

ca quòd

ca quòd audieratis illum infirmum. Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus miseratus est eius: non solum autem eius, uerum etiam mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum, ut uiso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sum. Excipite itaque illum cum omni gaudio in domino, & eiusmodi in honore habetote, quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam: ut imple-ret id quod ex uobis deerat, erga meum

obsequium. Etiam rogo te Germane

Phil. 4. a

compar, adiuua illos, qui mecum laborauerunt in euangelio, cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro uitæ. Gaudis sum aeternam in domino uehementer, quoniam tandem aliquando refluuistis pro me sentire, sicut & sentiebatis, occupati enim eratis. Non quasi propter penuriam dico: Ego enim didici in quibus sum, sufficiens esse. Veruntamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ. Scitis autem & uos Philippenses, quòd in principio euangelii, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauit in ratione dati & accepti, nisi nos soli: quia & Thessalonicam semel &

bis

bis in usus mihi misistis. Non quia quæro datum, sed quia quæro fructum abundantem in ratione uestra. Habeo autem omnia & abundo, repletus sum acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam placentem

1. The. 1. c Deo. Rogamus autem uos fratres, con-

Heb. 6. b Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius: quia ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus autem unumquemque uestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem

Heb. 10. f spei usque in finem. Nam & uinctis

Heb. 13. a compassi estis. Hospitalitatem autem nolite obliuisci, per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis. Memento uinctorum tanquam simul uincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Rogo autem uos fratres, ut sufferatis uerbum solatii.

1. ad tim. Exerce autem te ipsum ad pietatem.

4. b Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ.

De

De Téperantia & Sobrietate, & Corporis castigatione. CAP. XVI.

A Fratres, debitores sumus, non carni, *Rom. 8. c*

F ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Obsecro uos itaque fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem,

c sanctam, Deo placentem. Et carnis curam ne feceritis in desideriis. *Rom. 13. d*

Qui autem infirmus est, olus manducet. *Rom. 14. a*

Bonum est, non mâducare carnem, & non bibere

uinum. Ego igitur castigo corpus meum, *1. Cor. 9. c*

& in seruitutem redigo: ne forte cum

aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. *2. cor. 6. a*

Idcirco exhibeamus nos sicut Dei

ministros in ieiuniis, in uigiliis, in castitate. *2. Cor. 7. a*

Et mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus. *Gal. 5. c*

Dico autem, spiritu ambulare: & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, ut non quæcunq; uultis, illa faciatis. *Qui* autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitiis

& concupiscentiis. In quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi

huius,

ephe. 2. a

h

huius, secundum principem potestatis aë-
ris huius, spiritus qui nunc operatur in fi-
lios dissidentie: in quibus & nos omnes
aliquando conuersati sumus, in desideriis
carnis nostræ, facientes uoluntatem car-
nis, & cogitationum: & eramus natura fi-
lii iræ, sicut & gentes. Hoc igitur dico,
& testificor in domino, ut iam nō ambu-
letis, sicut & gentes ambulanti, in uanitate
sensus sui, tenebris obscuratum habentes
intellectum: alienati à uia Dei, per igno-
rantiam, quæ est illis propter cæcitatē
cordis ipsorum: qui desperantes semetip-
sos tradiderunt impudicitie in operatio-
nem immunditiæ omnis, in auaritia. Vos
autem non ita didicistis Christum: si ta-
men illum audistis, et in illo estis edocti,
sicut est ueritas in IESU: deponere secun-
dum pristinam conuersationem ueterem,
hominem, qui corrumpitur secundum desi-
deria erroris. Multi enim ambulantes quos
sepe dicebam uobis, nunc autem & siens
dico, inimicos crucis Christi: quorum fi-
nis interitus, quorum Deus uenter est, &
gloria in cōfusione ipsorum, qui terrena
lapiunt. Mortificare ergo membra ue-
stra, quæ sunt super terram, fornicationē,
immundiciam, libidinem, concupiscen-
tiam malam. Propter quæ uenit ira Dei in
filios

filios incredulitatis: in quibus & uos am-
bulastis aliquando, cum uiueretis in illis.
O Hæc est autem uoluntas Dei, sanctifica-
tio uestra, ut abstineatis uos à fornicatio-
ne, ut sciat unusquisque uas suum possidere
in sanctificatione, & honore, & nō in pas-
sione desiderii: sicut & gentes quæ igno-
rant deum. Igitur non dormiamus, si-
cut & cæteri, sed uigilemus, & sobrii si-
mus. Te ipsum castum custodi. Noli ad-
huc aquam bibere, sed modico uino utere
propter stomachum tuum, & frequentes
infirmitates tuas. Sobrius esto. Ne quis
fornicator aut prophanus ut Esau, qui
propter unam escam uendit primoge-
nita sua. Scitote enim, quoniam postea
cupiens hæreditare benedictionē, repro-
batus est. Non enim inuenit poenitiæ
locum, quāquam cum lacrymis in-
quisset eam. Nolite ergo inebriari uino, in
quo est luxuria.

Contra uitia carnis. CAP. XVII.

STruerunt creaturæ potius, quā crea-
tori. Propterea tradidit illos deus in
passiones ignominie. Nam femine co-
rū mutauerunt naturalē usum in eū usum,
qui est cōtra naturā. Similiter autē & ma-
sculi, relicto usu naturali femine, exarsē-
rūt in desideriis suis inuicē, masculi in
masculos

masculos turpitudinē operantes. Et mercedem quam oportuit, erroris sui in semetiplos recipientes. Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis cōcupiscentiis eius. Humanum dico propter infirmitatem carnis uestræ: Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Stipendiū enim peccati mors. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Ergo debitores sumus, non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. Si autē spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis: sed induimini dominum. *Rom. 6. b*
Rom. 8. d
Rom. 13. d
1. Cor. 5. d

I E S U M. Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gētes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et uos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem

dem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicauit ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri I E S U Christi. Non est bona gloriatio uestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Scripsi uobis in epistola, ne commisceamini fornicariis. Non utique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruentibus. Alioquin debueratis de hoc mundo iam exisse. Nunc autem scripsi uobis non commisceri. Esca uentri, & uenter escis: Deus autem & hunc & has destruet. Corpus non fornicationi, sed domino, & dominus corpori. Nescitis, quoniam corpora uestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciā membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adheret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpore suo peccat. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, amulationes, ira, rixa, dissensiones, sectæ, inuidia, ebrietates, comestationes, & his similia. *1. Cor. 6. c*
Gal. 5. c

similia : quæ prædico uobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fornicatio autem & omnis immundicia, aut auaritia nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos: aut turpitude, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet: sed magis grauari actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Propter hoc enim uenit ira Dei in filiis diffidentia. Non enim uocauit nos Deus in immundiciam, sed in sanctificationem. Fornicatores enim & adulteros x indicabit Deus.

**De Fortitudine, Stabilitate, atq;
Constantia cordis.** CAP. XVIII.

ITaque fratres mei dilectissimi stabiles a estote, & immobiles, abundantes in opere domini semper, sciètes quod labor uester non est inanis in domino. Idcirco etiam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. De cætero fratres confortamini in domino, & in potentia uirtutis eius. Induite uos armaturam Dei, ut possitis

stare aduersus insidias diaboli: quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Stare ergo succincti lumbos uestros in ueritate, & induti lorica m iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei, per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu. Permanete in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe euangelii, quod audistis, & prædicatum est in uerba creatura quæ sub cælo est. Sicut ergo accepistis Christum in se u dominum nostrum, in ipso ambulate, radicati & superædificati in ipso, confirmati in fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione. Induti lorica m fidei, & charitatis, & galeam spem salutis. Quoniã non posuit nos deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum in se u m Christum: qui mortuus est pro nobis,

Colos. 1. c

Colos. 2. b

1. thes. 5. b

e 2 bis,

bis, ut siue uigilemus, siue dormiamus, si-
 mul cum illo uiuamus. Rogamus autem G
 uos fratres, per aduentum domini nostri
 IESU CHRISTI, & nostræ congregationis
 in ipsum, ut non cito moueamini à uestro
 sensu: neq; terreamini, neq; per spiritum,
 neq; per sermonē, neq; per epistolam, tan-
 quā per nos missam, quasi instet dies do-
 mini. Fidelis autem Deus qui confirma- H
 bit uos, & custodiet à malo. Vos autē fra-
 tres nolite deficere beneficientes. Tu er- I
 go fili mi confortare in gratia quæ est in
 Christo IESU. Fiduciam & gloriā spei K
 usque in finem firmam retineamus. Qua-
 propter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie
 si uocem eius audieritis, nolite obdurare
 corda uestra: sicut in exacerbatione se-
 cundum diem tentationis in deserto, ubi
 tentauerunt me patres uestri, probauerunt
 & uiderūt opera mea quadraginta annis.
 Participes enim Christi effecti sumus, si
 tamen initiū substantiæ eius usq; in finem
 firmum retineamus, dum dicitur: Hodie si
 uocē eius audieritis, nolite obdurare cor-
 da uestra, quemadmodum in illa exacer-
 batione. Doctrinis uariis & peregrinis L
 nolite abducī. Optimum est enim gratia
 stabilire cor, non escis: quæ non profue- M
 runt ambulanti- bus in eis. In carneambu-
 lantes,

lantes, non secundum carnem militamus.
 Nam arma militiæ nostræ non carnalia
 sunt, sed potentia Deo ad destructionem
 munitionum, consilia destruentes, & om-
 nem altitudinem extolentem se aduer-
 sus scientiam Dei. Et in captiuitatem re-
 digentes omnē intellectum in obsequium
 Christi, & in promptu habentes ulcisci
 omnem inobedientiam, cum impleta fue-
 rit uestra obedientia.

Contra Auaritiam, & de Libe- ralitate.

CAP. XIX.

Auaritia nec nominetur in uobis, quia
 Auarus (quod est idolorum seruitus) Eph. 5. a
 non habet hæreditatem in regno Christi
 & Dei. Ideo propter Christum omnia Phil. 3. b
 detrimentum feci, & arbitror ut stercora,
 ut Christum lucrificarem. Veritate priua-
 ti existimant quæstum esse pietatem. Est
 autem quæstus magnus pietas cum suf-
 ficientia. Nihil enim intulimus in hunc
 mundum, haud dubium, quia nec auferre
 quid possumus. Habentes autem alimen-
 ta & quibus tegamur, his contenti sumus.
 Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in
 tentationem & laqueum diaboli, & desi-
 deria multa & inutilia & nocua, quæ
 mergunt homines in interitum, & perdi-
 tionem.

tionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inscruerunt se doloribus multis. Tu autem ò homo Dei hæc fuge. Diuitibus huius seculi præcipe non sublimè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum: sed in Deo uiuo, qui præstat omnia nobis abundanter ad fruendum: Bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant ueram uitam. Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Sed omnes quæ sua sunt quaerunt, non quæ IESV Christi.

*Heb. 13. d**Phile. 2. c*

De exemplaritate seruanda, & scandalis euitandis. CAP. XX.

Rom. 2. c

SI autem tu Iudæus cognominaris, & a requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti uoluntatem eius, & probas utiliora: instructus per legem, confidis te ipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam & scienciam ueritatis in lege. Qui alium

alium doces, te ipsum nõ doces. Qui prædicas non furadum, furaris. Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Qui abominaris idola, sacrilegium facis. Qui in lege gloriaris, per præuaricatione legis Deum inhonoras. Nomē enim Dei per uos blasphematur inter gētes. Ne ponatis offendiculum fratri, uel scandalū. Scio & confido in domino IESV, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Si enim propter cibum frater tuus cōtristatur, iam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non enim est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritusancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Itaque quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem munda sunt, sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, aut non bibere uinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Rogo autem fratrem

*Rom. 14. c**Rom. 15. d**Rom. 16. e*

c 4 frater

fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones
uel offendicula præter doctrinam quam
uos didicistis faciunt, & declinate ab illis.
Huiusmodi enim Christo domino non
seruiunt, sed suo uentri. Et per dulces ser-
mones & benedictiones seducunt corda
innocentium. **Quidam** autem cum con-
scientia usque nunc idoli, idolothyum
manducant: & conscientia ipsorum cum
sit infirma polluitur. Esca autem nos non
commendat Deo. Neque enim si non
manducauerimus, deficiemus: neque si
manducauerimus, abundabimus. Videte
autem ne hæc licentia uestra offendiculum
fiat infirmis. Si enim quis uiderit eum,
qui habet scientiam in idolio recumben-
tem, non ne conscientia eius cum sit infir-
ma, ædificabitur ad manducandum ido-
lothyta? Et perit infirmus in tua scientia
frater, propter quem Christus mortuus
est. Sic autem peccantes in fratres, & per-
cutientes conscientiam eorum infirmam,
in Christum peccatis. Quapropter si esca
scandalizat fratrem meum, non manduca-
bo carnem in æternum, ne fratrem meum
scandalizem. Omnia mihi licent, sed non
omnia expediunt. Omnia mihi licent,
sed non omnia ædificant. Omne quod in
macello uenit manducate: nihil inter-
rogan

1. cor. 8. b

2. cor. 10. c

rogantes, propter conscientiam. Domini
enim est terra, & plenitudo eius. Si quis
uocat nos infidelium ad cœnam, & uul-
tis ire, omne quod uobis apponitur, man-
ducate, nihil interrogantes propter con-
scientiam. Si quis autem dixerit, hoc im-
molatū est idolis, nolite manducare pro-
pter illum qui indicauit, & propter con-
scientiam. Conscientiam autem dico, non
tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas
mea iudicatur ab aliena conscientia? Si
ego cum gratia participo, quid blasphe-
mor, pro eo quod gratias ago? Sine offen-
sione estote Iudæis & gentibus. Sicut &
ego per omnia omnibus placeo, nõ qua-
rens quod mihi utile est: sed quod mul-
tis, ut salui fiant. Omnia ad ædificatio-
nem fiant. Ideo abdicamus occulta de-
decoris, non ambulantes in astutia, neque
adulterantes uerbum Dei: sed in manife-
statione ueritatis, commédantes nosmet-
ipsos ad omnem conscientiam hominis
coram Deo. Nemini dantes ullam offen-
sionem, ut non uituperetur ministeriū no-
strum. Capite nos, neminem læsimus, ne-
minem corrupimus, neminem circume-
nimus. Deuitantes hoc, nequis nos uitu-
peret in hac plenitudine, quæ ministratur
a nobis. Prouidemus enim bona non so-
c

1. cor. 14. c

1. cor. 4. d

1. cor. 6. d

2. cor. 7. a

2. cor. 8. d

Ium coram Deo, sed etiam coram homi-
 2. cor. 11. f nibus. Omnia autem charissimi propter M
 Gal. 5. c uestram ædificationem. Quod si inui- N
 cem mordetis, & comeditis, uidete ne ab-
 Eph. 4. g inuicē consumamini. Omnis sermo ma- o
 lus ab ore uestro non procedat: sed qui
 bonus est ad ædificationem fidei, ut det
 1. thes. 4. c gratiam audientibus. Et honeste ambu- P
 1. thes. 3. c letis ad eos, qui foris sunt. Propter quod Q
 2. thes. 3. b ædificate alterutrum, sicut & facitis. De- R
 nuntiamus uobis fratres, in nomine do-
 mini nostri I E S V Christi, ut subtrahatis
 uos ab omni fratre ambulante inordina-
 tē, & non secundum traditionem, quam
 acceperūt à nobis. Ipsi enim scitis, quem-
 admōdum oporteat imitari nos, quoniam
 non inquieti fuimus inter uos, neque gra-
 tis manducauimus panem ab aliquo. Sed
 in labore, & fætigatione, nocte & die ope-
 rantes, ne quem uestrum grauaremus.
 Non quasi uos habuerimus potestatem,
 sed ut nosmetipsos daremus formam uo-
 1. tim. 4. d bis, ad imitandum nos Exemplum esto s
 fidelium, in uerbo, in conuersione, in
 charitate, in fide, in castitate: hæc medita-
 re, in his esto, ut profectus tuus mani-
 festus sit omnibus. In omnibus teipsum T
 præbe exemplum bonorū operum, in do-
 ctрина, in integritate, in grauitate. Com-
 munic

v municatio fidei tuæ euidens fiat in agni- Ad Phē
 tione omnis operis boni in Christo I E- lemonē b
 x s v. Nam omnia sustinemus, ne quod 1. cor. 9. b
 offenciculum demus Euangelio Christi.
 v Modestia autem uestra nota sit omnibus Phil. 4. a
 hominibus.

**Exhortatio ad pacem, atque
 concordiam: & contra dis-
 sensionem, & contentio-
 nem.**

C A P. X X I.

A Q Væ pacis sunt, sectemur. Deus autē rom. 14. d
 B patientiæ det uobis idipsum sape- rom. 15. a
 re in alterutrum secundum I E S V M Chri-
 stum, ut unanimes uno ore honorificetis
 Deum & patrem domini nostri I E S V
 Christi. Obscuro autē uos fratres per no-
 men domini nostri I E S V Christi, ut id-
 ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis
 schismata. Sitis autem perfecti in eodem
 sensu, & in eadem scientia. Significatum
 est enim mihi de uobis, fratres mei, ab his
 qui sunt Chloës, quia contentiones sunt
 c inter uos. Hoc autem dico, quod unuf- 1. cor. 1. b
 quisque uestrum dicit: Ego quidem sum
 Pauli, ego autē Apollos, ego uerò Cephæ,
 ego autem Christi. Diuisus est Christus?
 Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis,
 aut in nomine Pauli baptizati estis? Gra-
 tias

tias ago Deo meo, quòd neminem ue-
 strum baptizavi, nisi Crispum, & Caium:
 ne quis dicat, quòd in nomine meo bap-
 tizati estis. Et ego, fratres, non potui uobis
 loqui quasi spiritalibus, sed quasi carna-
 libus. Quasi paruulis in Christo, lac po-
 tum dedi uobis, nõ escam. Nondum enim
 poteratis, sed nec nunc quidem potestis.
 Adhuc enim estis carnales. Cùm enim sit
 inter uos zelus & contentio, nonne car-
 nales estis, & secundum hominemambu-
 latis? Cùm enim quis dicat: Ego quidem
 sum Pauli. Alius autè, ego Apollo: Non-
 ne homines estis? Quid igitur est Apo-
 lo? quid uerò Paulus? Ministri eius cui cre-
 didistis. Et unicuique sicut Dominus de-
 dit. Ego plaravi: Apollo rigauit: sed Deus
 incrementum dedit. Itaque neque qui
 plantat est aliquid, neque qui rigat: sed
 qui incrementum dat Deus. Qui plantat
 autem, & qui rigat, unum sunt. Itaque ne-
 mo gloriatur in hominib⁹. Omnia enim
 uestra sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue
 Cephas, siue mundus, siue uita, siue mors,
 siue præsentia, siue futura. Omnia enim
 uestra sunt, uos autem Christi, Christus
 autem Dei. Sic nos existimer homo, ut
 ministros Christi, & dispensatores myste-
 riorum Dei. Hic iam quæritur inter dif-
 pensat

pensatores, ut fidelis quis inueniatur. Hęc
 autè fratres transfiguravi in me, & Apo-
 lo, propter uos: ut in nobis discatis, ne su-
 pra quàm scriptum est, unus aduersus alte-
 rùm infletur pro alio. Quis enim te discer-
 nit? Iam saturati estis; iam diuites facti
 estis. Sine nobis regnatis: Et utinam re-
 gnetis, ut & nos uobiscum regnemus. In
 pace enim uocauit nos Deus. Si quis au-
 tem uidetur contentiosus esse, nos talem
 consuetudinem non habemus, neque ec-
 clesia Dei. Hoc autem præcipio, non lau-
 dans, quòd non in melius, sed in deterius
 conuenitis. Primùm quidem conuenien-
 tibus uobis in ecclesiam, audio scissuras
 esse: & ex parte credo. Nam oportet hæ-
 reses esse, ut & qui probati sunt, manifesti
 fiant in uobis. Cõuenientibus ergo uobis
 in unum, iam non est dominicã cœnam
 manducare. Vnusquisque enim suam cœ-
 nam præsumit ad manducãdum. Et alius
 quidẽ esurit, alius autem ebrius est. Nun-
 quid domos non habetis ad manducan-
 dum, & bibendũ? Aut ecclesiam Dei con-
 temnitis? Et confunditis eos qui non ha-
 bent. Quid dicam uobis? Laudo uos? In
 hoc non laudo. Non est enim dissen-
 sionis Deus, sed pacis: sicut in omnibus
 ecclesiis sanctorum doceo. Et quicunque
 hanc

1. Cor. 7. c

1. cor. 11. d

1. cor. 14. f

Gal. 6. d

hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israël Dei.

Phil. 4. d Tantum dignè Euangelio Christi conuersamini, ut siue cum uenero & uidero uos, siue absens audiã de uobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborãtes

Phil. 2. a fidei Euangelii. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis: implete gaudiũ meum, ut idem sapiatis, eandem charitatẽ habentes unanimes idipsum sentientes. Veruntamen ad quod peruenimus, ut idem sapiamus,

Phil. 4. a & in eadem permaneamus regula. Euodiam rogo, & Syntichen deprecor,

Col. 3. c idipsum sapere in Domino. Et pax Christi exultet in cordibus uestris, in qua &

2. Ti. 2. b uocati estis in uno corpore. Noli uerbis contendere: ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Stultas autem & sine disciplina quæstiones, deuita: sciens quoniam generant lites: seruum autem Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita, sunt enim inutiles & inanæ.

Contra temeraria, & inordinata iudicia.

CAP. XXII.

Inexc

A Nexcusabilis es, ó homo, omnis qui iudicas, in quo enim iudicas alterum, te ipsum condẽnas. Eadem agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundũ ueritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ó homo, omnis qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, secundum duritiam autem tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Alius credit se manducare omnia: is qui manducat, non manducantem non spernat. Et qui non manducat, manducantem non iudicat. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo domino stat, aut cadit. Stabit autem, potens est enim Deus statuere illum. Nam alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? Aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est

Rom. 2. a

Ro. 14. a

est enim: Vivo ego, dicit dominus, quoniam mihi fleatetur omne genu. Et omnis lingua confitebitur Domino. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, aut scandalum. Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Mihi autem pro minimo est, c
 1. Cor. 4. a ut à uobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad usque ueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc
 1. Cor. 5. d laus erit unicuique à Deo. Quid enim mihi de his, qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt uos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit.
 1. Cor. 6. a Audet aliquis uestrum habens iudicium iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in uobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis, quoniam angelos iudicabimus: quanto magis secularia: Secularia igitur iudicia (si quæ habetis)

betis) contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad uerecundiam uestram dico: Sic non est inter uos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum: sed frater cum fratre in iudicio contendit, & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed uos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. An nescitis, quoniam impij regnum Dei non possidebunt? Quod
 1. Cor. 11. g si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur. Dum autem iudicamur à Domino, corripimur, ut non cum hoc
 Gal. 2. b mundo damnemur. Ab his autem qui uidebantur aliquid esse, quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus personam hominis non accipit. Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte dici festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.
 Col. 2. c

De Spirituali profectu, & Perfectione.

CAP. XXIII.

Nescitis, quod hi, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed
 1. Cor. 9. e
 f unus

unus accipit brauium. Sic currite, ut comprehendatis. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum. Sic pugno, non quasi aërem uerberans.

- 1. Co. 11. d* Aemulamini autem charismata melio-
1. cor. 13. c ra. Cùm essem paruulus, loquebar ut c
 paruulus, sapiebam ut paruulus, cogita-
 bam ut paruulus: quando autem factus
1. Co. 14. c sum uir, euacuauì quæ erant paruuli. Sic
 & uos quoniam æmulatores estis spiri-
 tum, ad ædificationem ecclesiæ querite,
1. Cor. 6. d ut abundetis. A diuantes autem exhor-
 tamur, ne in uacuum gratiã Dei recipia-
 tis. Ait enim: Tempore accepto exaudi-
 ui te, & in die salutis adiuui te. Ecce
2. Cor. 9. c nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies
 salutis. Potens est enim Deus omnem
 gratiam abundare facere in uobis, ut in
 omnibus semper sufficientiam habentes,
 abundetis in omne opus bonum, sicut
 scriptum est: Dispersit dedit pauperibus,
 iustitia eius manet in seculum seculi. Qui
 autem administrat semen seminanti, &
 panem ad manducandum præstabit, &
 multiplicabit semen uestrum, & auget
 incrementa frugum iustitiæ uestræ: ut in
 omnib

omnibus locupletati, abundetis in om-
 nem simplicitatem, quæ operatur per
 uos gratiarum actionem Deo. Bonum *Gala. 4. e*
 autem æmulamini in bono semper, &
 non tantùm cum præfens sum apud uos.
 H Veritatem autem facientes in charitate *Eph. 4. c*
 crescamus in illo per omnia, qui est ca-
 1 put Christus. Eratis enim aliquando te- *Eph. 5. b*
 nebræ, nunc autem lux in Domino, ut
 filii lucis ambulat: fructus enim lucis
 est in omni bonitate, & iustitia, & ueri-
 tate: probantes quid sit beneplacitum
 X Deo. Fructus autem spiritus est chari- *Gala. 5. d*
 tas, gaudium, pax, patientia, longani-
 mitas, bonitas, benignitas, mansuetu-
 do, fides, modestia, continentia, casti-
 1 tas. Aduersus huiusmodi non est lex. De- *1. the. 4. a*
 cetero ergo fratres, rogamus uos & ob-
 scramus in Domino I E S V, ut quemad-
 modum accepistis à nobis quomodo uos
 oporteat ambulare, & placere Deo, sic
 M & ambuletis, ut abundetis magis. Qua- *Hebr. 6. a*
 propter intermitteres inchoationis Chri-
 sti sermonem, ad perfectionem seramur:
 non rursus iacientes fundamentum pœ-
 nitentiæ ab operibus mortuis & fidei ad
 Deum, baptismatum doctrinæ, imposi-
 tionis quoque manuum, ac resurrectio-
 nis mortuorum, & iudicii æterni. Et hoc
 ergo

ergo faciemus, si quidē permiserit Deus. Confidimus autem de uobis dilectissimi meliora, & uiciniora saluti, tametsi ita loquamur. Cupimus autem, ut non segnes efficiamini: uerum imitatores eorum, qui fide & patientia hereditabunt promissiones.

Phi. 3. e Non quōd iam acceperim, aut perfectus sim, sequor autem si quo modo comprehendam, in quo & comprehēsus sum à Christo *I E S V*. Fratres, ego arbitrator me non comprehendisse. Vnum autem, quæ quidem retrō sunt obliuiscens, ad ea uerō quæ sunt priora extēdens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo *I E S V*. Quicūq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Et si quid aliter sapitis, & hoc

Heb. 5. d uobis Deus reuelabit. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad

2. cor. 7. a discretionem boni & mali. Perficientes per

1. cor. 14. d sanctificationem, in timorem Dei. Ideo quod fratres, nolite pueri effici sensibus, sed matritia paruuli estote: sensibus autē perfecti

Rom. 6. d sitis. Nunc ergo liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum uestrū in sanctificationem, finem uerō uitam æternam. Gratia eorum Dei, uita æterna

1. Cor. 6. c in Christo *I E S V*. An necitis, quoniam s mem

membra uestra templum est Spiritus sancti qui in uobis est: quem habetis à Deo, & non estis uestri? Empti enim estis pretio magno, glorificate ergo & portate Deum in corpore uestro. Primus homo *1. cor. 15. f*

de terra, terrenus: secundus de cælo, cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Hoc autem dico fratres, quōd caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio

Gala. 2. d incorruptelam possidebit. Christo confixus sum cruci. uiuo autem iam non ego, uiuit uerō in me Christus: qui dilexit me, & tradidit semetipsum propter

Gal. 6. d me. Nō abiicio gratiam Dei. De cætero, nemo mihi molestus fit. Ego stigmata Domini *I E S V* in corpore meo porto.

Colof. 4. c Salutat uos Epaphras, qui est ex uobis, seruus Christi *I E S V*, semper sollicitus pro uobis in orationibus, ut steteris perfecti, &

Phil. 3. d z pleni in omni uoluntate Dei. Nostra enim conuersatio in cælis est. Itaq; fratres mei charissimi, & desideratissimi,

Phil. 4. a gaudium meum & corona mea, sic stete in Domino. Vos enim testes estis & Deo, quā sanctè, & iustè, & sine querela, uobis qui credidistis fuimus, sicut scitis,

qualiter unumquemque uestrum , tan-
quam pater filios suos , deprecantes uos,
& consolantes , testificati sumus , ut am-
buletis dignè Deo , qui uos uocauit in
suum regnum , & gloriam. Omnes enim
2. tim. 1. b uos filii lucis estis , & filii Dei. Propter
quam causam admonco te , ut resuscites
in te gratiam Dei , quæ est in te per im-
positionem manuum mearum. Non enim
dedit nobis spiritum timoris , sed uirtu-
tis , & dilectionis , & sobrietatis. Noli
itaque erubescere testimonium domini
nostri I E S V Christi , neque me uinctum
eius : sed collabora euangelio secundum
uirtutem Dei.

De Correptione charitativa , &
iusta.

CAP. XXIIII.

Eph. 5. c **N**olite communicare operibus in-
fructuosis tenebrarum , magis au-
tem redarguite. Quæ enim in occulto
fiunt ab eis , turpe est dicere. Omnia au-
tem quæ arguuntur à lumine , manifestan-
tur. Omne enim quod manifestatur , lu-
men est. Propter quod dicit : Surge qui
dormis , & exurge à mortuis , & illu-
1. The. 5. c minabit te Christus. Rogamus autem
1. the. 3. d uos fratres , corripite inquietos. Quòd e-
si quis non obedierit , nolite illum quasi
inimic

inimicum existimare , sed corripite ut
fratrem. Seniores ne increpaueris , sed
obsecra , ut patrem. Peccantes autem cor-
ram omnibus argue , ut cæteri timorem
habeant. Testificor coram Deo & Chri-
sto I E S V , qui iudicaturus est uiuos ac
mortuos , & per aduentum ipsius & re-
gnum eius : prædica uerbum , in sta , op-
portunè , importunè : argue , obsecra , in-
crepa in omni patientia & doctrina. Eric
enim tempus , cum sanam doctrinam non
sustinebunt , sed ad sua desideria , coacer-
uabunt sibi magistros prurientes auri-
bus. Et à ueritate quidem auditum auer-
tent , ad fabulas autem conuertentur.
F Scriptura utilis est ad arguendum , ad
G corripendum. Hæc loquere , & exhor-
H tare , & argue cum omni imperio. Ser-
uum autem domini oportet cum mo-
destia esse corripientem eos qui resistunt
ueritati , ne quando der illis deus poen-
itentiam ad cognoscendam ueritatem ,
& respiciant à laqueis diaboli , à quo
captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. *Heb. 5. c*
I Etenim cū deberetis magistri esse pro-
pter tempus , rursus indigetis ut uos
doceamini , quæ sunt elementa exordii
sermonum Dei , & facti estis quibus la-
tè opus est , non solido cibo. Omnis
f 4 enim

Heb. 12. b enim qui lactis est particeps, expers est fer-
monis iustitiæ, paruulus enim est. *Quis* x
filius, quem nõ corripit pater? Omnis au-
tem disciplina in præsentí quidem uide-
tur non esse gaudii, sed mœroris: postea:
autem fructum pacatissimum exercitatis
per eam reddet iustitiæ.

De Tentatione. CAP. XXV.

1. Co. 10. c **N**on tentemus Christum, sicut qui-
dam tentauerunt, & à serpentibus
perierunt. Tentatio uos non apprehédât,
nisi humana. Fidelis autem dominus est,
qui nõ patietur uos tentari supra id quod
potestis, sed faciet etiam cum tentatione
Ro. 16. c prouentum, ut possitis sustinere. Deus b
autem pacis cõteret satanam sub pedibus
a. Co. 12. d uestris uelociter. Nam pseudapostoli o-
perarii subdoli trãfigurãt se in apostolos
Christi. Et non mirum, ipse enim Satanas
transfiguratur se in angelum lucis. Non est
ergo magnum, si ministri eius transfigu-
rentur, uelut ministri iustitiæ: quorum
a. cor. 12. d finis erit secundum opera eorum. Et ne d
magnitudo reuelationum extollat me,
datus est mihi stimulus carnis mee ange-
lus Satanæ, qui me colaphizet. Propter
quod ter dominũ rogauí, ut discederet à
me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia
mea. Nam uirtus in infirmitate perficitur.

Caro

E Caro enim concupiscit aduersus spiri- *Gal. 5. c*
tum, spiritus autem aduersus carnem, &c.
*F*ut suprà. Nolite locum dare diabolo. *Eph. 4. e*
G *Q*uia non est nobis colluctatio aduersus *Eph. 6. b*
suis carnem & sanguinem, sed aduersus
H principes & potestates &c. ut suprà. Nos *1. ihe. 2. d*
autem fratres desolati à uobis ad tẽpus,
ore, aspectu, non corde, abundantius fe-
stinauimus faciem uestram uidere cum
multo desiderio, quoniam uoluimus ue-
nire ad uos. Ego quidem Paulus, sed im-
Ipediuit me Satanas. Propterea & ego *1. ihef. 3. b*
amplius nõ sustinens, nisi ad cognoscen-
dam fidem uestram: ne forte tentauerit
uos is, qui tentat, & inanis fiat labor no-
Xster. In eo autem, in quo passus est Chri- *Hebr. 2. d*
stus, & tentatus, potens est & eis, qui ten-
Ltantur auxiliari. Nõ enim habemus pon- *Hebr. 4. d*
tificem, qui nõ potest compati infirmita-
tibus nostris, tentatum autem per omnia
Mpro similitudine absq; peccato. Vt non *2. Cor. 2. c*
circumueniamur à Satana: nõ enim igno-
Nramus cogitationes eius. Non corona- *2. tim. 2. d*
bitur, nisi qui legitime certauerit.

De Oratione. CAP. XXVI.

A Similiter autem spiritus adiuuat infir- *Rom. 8. e*
mitatem nostram. Nam quid oremus
f s sicut

sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus
 postulat pro nobis gemitibus inenarra-
 bilibus. Qui autem scrutatur corda, scit
 quid desideret spiritus, quia secundum
 Deum postulat pro sanctis. Etiam Chri-
 stus interpellat pro nobis. Si orem lin-
 gua, spiritus meus orat, mens autem mea
 sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiri-
 tu, orabo & mente. Psallam spiritu, psal-
 lam & mente. Orationi sitis instantes, c
 Rom. 12. c
 Eph. 6. c Per omnem orationem & obsecratio-
 nem orantes omni tempore in spiritu, &
 in ipso uigilantes, in omni instantia &
 obsecratione pro omnibus sanctis. In
 Phil. 4. b omni oratione & obsecratione cum gra-
 tiarum actione petitiones uestrae innotes-
 cant apud Deum. Orationi instate ui-
 gilantes in ea in gratiarum actione. Et
 Colo. 4. a
 1. thes. 5. d
 2. tim. 2. a
 tunc intermissione orate. Obsecro igitur
 primo omnium sacri obsecrationes,
 orationes, postulationes, gratiarum ac-
 tiones, pro omnibus hominibus, pro
 regibus, & omnibus qui in sublimitate
 sunt constituti, ut quietam et tranquillam
 uitam agamus in omni pietate & castitate:
 hoc enim bonum est coram saluatore
 nostro Deo. Volo ergo uiros orare in
 omni loco, leuantes puras manus sine ira
 & discertatione. Similiter & mulieres in
 habitu

habitu ornato esse cum uerecundia & so-
 brietate. Christus in diebus carnis suae
 preces, supplicationesque: ad eum qui posuit
 saluum illum à morte facere, cum clamo-
 re ualido & lacrymis offerens, exaudi-
 tus est pro sua reuerentia. Unde & sal-
 uare in perpetuum potest accedentes per
 ipsum ad Deum, semper uiuens ad inter-
 pellandum pro nobis. Introiit in ipsum
 caelum, ut appareat nunc uultui Dei pro
 nobis.

**De Spirituali gloriatione, seu
 gaudio, & consolatione inter-
 na, & contra inanem gloriam.**

CAPVT XXVII.

GLoria autem & pax & honor omni
 operanti bonum, Iudaeo primum &
 Graeco. Gloriamur in spe gloriae filio-
 rum Dei, non solum autem, sed & gloria-
 mur in tribulationibus. Sed & gloriamur
 in Deum per IESUM Christum dominum
 nostrum, per quem nunc reconciliationem
 accepimus. Deus autem repleat uos omni
 gaudio in credendo. Itaque nemo glo-
 riatur in hominibus. Omnia enim uestra
 sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Ce-
 phas, siue mundus, siue uita, siue mors, si-
 ue praesentia, siue futura. Omnia ue-
 stra sunt, uos autem Christi, Christus
 autem

1. *Cor. 5. b* autem Dei. Non est bona gloriatio ue-
 fra. Nescitis, quoniam medicum fermen-
 2. *Cor. 1. a* ti totam massam corrumpit? Deus con-
 solatur nos in omni tribulatione nostra,
 ut possimus & ipsi consolari eos, qui in
 omni pressura sunt, per exhortationem,
 qua exhortamur & ipsi à Deo. Quoniam
 sicut abundant passiones Christi in no-
 bis: ita per Christum abundat consolatio
 nostra. Sine autem tribulamur pro uestra
 exhortatione & salute, siue consolamur
 pro uestra consolatione, siue exhortamur
 pro uestra exhortatione & salute, quæ o-
 peratur tolerantiam eandem passionum,
 quas & nos patimur, ut spes nostra firma
 sit pro uobis. Scientes, quoniam sicut so-
 cii passionum estis, sic eritis & consolati-
 onis. Nam gloria nostra hæc est, testi-
 monium conscientiarum nostrarum, quod in
 simplicitate & sinceritate Dei, & non in
 sapientia carnali, sed in gratia Dei con-
 uersati sumus in hoc mundo, abundan-
 tius autem ad uos. Non enim alia scribi-
 mus uobis, quam quæ legistis, & cogno-
 scitis. Spero autem quod usque in finem
 cognoscetis, sicut cognoscitis nos ex par-
 te: quia gloria uestra nos sumus, sicut &
 uos nostra in aduentu domini nostri re-
 3. *Rom. 16. c* s v Christi. Gaudeo igitur in uobis. 6
 Scient

H Scientes ergo timorem domini homini-
 bus suademus, Deo autem manifesti su-
 mus. Spero autem & in conscientis ue-
 stris manifestos nos esse. Non iterum com-
 mendamus nos uobis, sed occasione da-
 mus uobis gloriandi pro nobis, ut habeatis
 ad eos qui in facie gloriantur, & non
 1 in corde. Prædiximus enim, quod in
 cordibus nostris estis ad commoriendum,
 & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia
 est apud uos, multa mihi gloriatio pro
 uobis, repletus sum gaudio. Superabun-
 do consolatione in omni tribulatione no-
 stra. Nam qui consolatur humiles, conso-
 latus est nos Deus in aduentu Titi. Non
 solum in aduentu eius, sed etiam in con-
 solatione, qua consolatus est nos in uo-
 bis, referens nobis desiderium uestrum,
 sicut uestrum, æmulationem pro me,
 ita ut magis gauderem. Ideo consolati
 sumus. In consolatione autem nostra a-
 bundantius magis consolati sumus super
 gaudio Titi, quia reffectus est spiritus eius
 ab omnibus uobis. Et si quid apud illum
 gloriatus sum de uobis, non sum confu-
 sus: sed sicut omnia uobis in ueritate locu-
 ti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit
 ad Titum, ueritas facta est. Gaudeo quod
 2. *Cor. 7. a*
 2. *Cor. 8. a*
 X in omnibus confido in uobis. Notam
 autem

autem facimus vobis fratres gratiam, que data est mihi in ecclesijs Macedoniæ, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundavit in
2. Co. 10. d diuitias simplicitatis eorum. Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad uos. Non enim quasi non pertingentes ad uos, superextendimus uos. Vique ad uos enim peruenimus in euangelio Christi, non in immensum gloriantes in alienis laboribus, spem autem habentes crescentis fidei uestræ, in uobis magnificari secundum regulam uestram in abundantia, etiam in illa quæ ultra uos sunt euangelizare: non in aliena regula, in his quæ præparata sunt, gloriari. Qui autem gloriatur, in domino gloriatur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est:
2. Co. 11. d sed quem deus commendat. Iterum dico, ne quis me puret insipientem. Alioquin uelut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid gloriar. Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia in hac substantia gloriæ: quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor. In
 quo

quo quis audeat, (in insipientia dico) audeo & ego. Hebræi sunt, & ego: Semen Abraham sunt, & ego: Israëlita sunt, & ego: ministri Christi sunt, & ego, (ut minus sapiens dico) plus ego. Si gloriari oportet, quæ infirmitatis, meæ sunt, gloriabor. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Gaudemus enim quando nos infirmi sumus, uos autem potentes estis. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri IESU Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quid enim dum omni modo, siue per occasionem, siue per ueritatem Christus annunciat: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim, quia hoc prouenit mihi in salutem per uestram orationem & subministrationem spiritus IESU Christi, secundum expectationem & spem meam, quia in nullo confundor. Sed & si immoler supra sacrificium & obsequium fidei uestræ, gaudeo, & congratulor omnibus uobis. Id ipsum autem & uos congratulamini mihi. De cætero fratres gaudete in domino. Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete, dominus prope est. Nihil solliciti sitis. Gaudisus sum autem in domino
 quo

*2. cor. 12. e**2. cor. 13. e**Gala. 6. d**Phil. 3. 8**Phil. 2. e**Phil. 3. 4**Phil. 4. 4*

minò uehementer, quoniam tandem aliquando refluuistis pro me sentire, sicut
1. thef. 3. c & sentiebatis, &c. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro uobis in omni gaudio, quo gaudemus propter uos ante Deum nostrum, nocte & die abundantius orantes, ut uideamus faciem uestram, & compleamus ea quæ desunt fidei uestræ? Propter quod
1. thef. 5. b consolamini inuicem. Et consolamini
1. thef. 2. d pusillanimes. Quæ est enim spes nostra, y aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne uos ante dominum IESVM estis in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra
ad Philc. & gaudium. Gaudium enim magnum z habui, & consolationem in charitate tua, *2. b* quia uiscera sanctorum requieuerunt per te frater. Ita frater ego te fruor in domino, refice uiscera mea in Christo.

Contra Loquacitatē, & Otium.

CAPVT XXVIII.

1. Cor. 5. d **N**on in sermone est regnum Dei, sed *A*
1. Cor. 15. e in uirtute. Corrupti mores bonos uos colloquia praua. Nunquid leuitate *B*
2. Cor. 1. c usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud uos, non est in illo Est, & Non:

D & Non: sed est in illo Est. Propter quod *Ephc. 4. f*
 deponentes mendacium, loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam
E niam sumus inuicem membra. Sed implemini Spiritu sancto, loquentes uobismet
Ephc. 5. d ipsis in hymnis & psalmis & canticis spiritualibus. Rogauit te ut remaneres Ephesi,
1. Tim. 1. a cum irem in Macedoniam, ut denuntiaret quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis, quæ quæstionem præstant magis quam ædificationem, quæ est in fide. Nam quidam aberrantes conuersi sunt in uaniloquiū, uolentes esse legis doctores: non intelligentes neque quæ loquuntur, neque
1. Tim. 5. b de quibus affirmant. Simul autem & ociose discunt circuire domos. Non solum ociosæ, sed & uerbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Nam & cum
2. thef. 3. c essemus apud uos, hæc denuntiabamus uobis: quoniam si quis non uult operari, nec manducet. Audiuius enim inter uos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes: his autem qui eiusmodi sunt, denuntiamus & obsecramus in domino IESU, ut cum silentio operantes
1. Tim. 4. b panem suum manducent. Ineptas autem
ad 2. Tim. 2. b & aniles fabulas deuita. Verbum sanum irreprehensibile, ut is qui exaduerso est negatur,

reatur, nihil habens mali dicere de uobis.

De Reformatione interna, & gratiarū actione, & quibusdam spiritualibus exercitiis, atq; de ordinatione omnium ad ultimum finem ac curiositatem.

CAP. XXIX.

rom. 11. a **N**olite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate spiritus uestri: ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. **Expurgate** ergo uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim pascha nostrū immolatus est Christus. Itaq; epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiae: sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Siue ergo manducatis, siue bibitis, uel aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Siue o mente excedimus, Deo: siue sobrii sumus, uobis. **Charitas enim Christi urget nos.** **Ephē. 4. e** Renouamini autem spiritu mētis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis. **Cantantes & psallentes in cordibus uestris domino, gratias agētes semper pro omnibus in nomine domini nostri IESU Christi, Deo & patri.** **De ca- g**
taro

tero fratres, quæcunq; sunt uera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ: si qua uirtus, si qua laus disciplina: hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis in me, & uidistis: hæc agite, & Deus pacis erit uobiscum. **Expoliare uos ueterem hominē cum actibus suis, induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum: ubi non est masculus, neque fœmina, Gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium, barbarus & Scytha, seruus & liber: sed omnia & in omnibus Christus. Et grati estote, docentes & commones uosmetipsos in psalms, & hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus uestris Deo. Omne quodcunq; facitis in uerbo aut opere, omnia in nomine domini nostri IESU Christi gratias agentes Deo & patri per ipsum. In omnibus gratias agite, hæc est enim uoluntas Dei in Christo IESU in omnibus uobis. Per IESUM ergo offeramus hostiam laudis Deo semper, id est fructum labiorum nostrorum consentientium nomini eius. Qui de tantis periculis eripuit nos. In quæ speramus, quoniam & adhuc eripiet, adiuuatibus &**
Colof. 3. b
1. thes. 5. e
Heb. 13. c
1. Cor. 1. b
g 2 uobis

uobis in orationibus pro nobis : ut ex multarum personis facierum, eius quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ *2. cor. 4. d* agantur pro nobis. Omnia enim propter M uos, ut gratia abundans per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei.

De originali peccato, & eius transfusione. Et de comparatione gratiæ Christi, ad culpam Adæ.

C A P. XXX.

Rom. 7. c **P**ER I E S V M Christum nunc reconciliationem accepimus. Propterea sicut per unum hominē peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertrāfuit, in quo omnes peccauerunt. Nam regnauit mors ab Adam usque ad Mosē, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est in forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donū in gratia unius hominis I E S V Christi in multis abundabit. Et non sicut per unum peccatū, ita & donum. Nam iudicium ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim in unius delicto mors regnauit per unū, mult

multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt per unum I E S V M Christū. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationē: sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem uitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obedientiam iusti constituētur multi. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam per I E S V M Christum dominū nostrum. Scimus autem, quòd lex spiritalis est: ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod uolo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, hoc facio. Si autē quod nolo illud facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quoniam non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam uelle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod uolo bonum hoc facio: sed quod odi malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio, non ego operor illud,

Rom. 17. c

sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum: quonia mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorum hominem: uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in legem peccati, quae est in membris meis. Igitur ego ipse mente seruius legi Dei, carne autem legi peccati. Eramus enim natura filii irae, sicut & ceteri. Quoniam quidem per hominem mors. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo uiuificabuntur. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Si autem Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus uero uiuit propter iustificationem.

De triplici Tristitia, laudabili, uituperabili, & indifferenti.

CAP. XXXI.

Rom. 9. a **V**eritatem dico in Christo, non mentior, testimonium perhibente mihi consc

scientia mea in Spiritu sancto: quia tristitia est mihi magna & continuus dolor cordi meo, pro fratribus meis qui sunt B Israelitae. Statui autem hoc ipse apud me, ne iterum in tristitia ueniam ad uos. Si enim ego contristatus uos, quis est qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me? Et hoc ipsum scripsi uobis, ut non cum uenero tristitiam super tristitiam habeamus, de quibus oportuerat me gaudere. Confidens in omnibus uobis, quia meum gaudium omnium uestrum est. Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi uobis per multas lacrymas non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius in uobis. Si quis autem contristauit, non me contristauit, sed ex parte, ut non onerem uos. Quoniam & si contristauimus uos in epistola, non me poenitet. Et si poeniteret, uidens quod epistola illa (& si ad horam) uos contristauit. Nunc gaudeo, non quia contristati estis: sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quae enim secundum Deum est tristitia, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Seculi autem tristitia mortem operatur. Ecce hoc ipsum secundum Deum contristari uos, quantum

2. cor. 1. a

2. cor. 7. a

in vobis operatur sollicitudinē, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed uindictā. In omnibus exhibuistis uos incontaminatos esse negotio. Infirmatus est **D** autem Epaphratus usq; ad mortem. Sed Deus miseratus est eius, non solum autem eius, uerum et mei, ne tristitiā super tristitiam haberem. Nolumus autem uos **E** ignorare de dormientibus, ut non cōtristimini, sicut & ceteri, qui spem nō habent.

**Exhortatio ad laborem pro
felicitate & beatitudine
ipsa.**

CAP. XXXII.

Rom. 8. d **E**Xistimo, quōd non sunt condignæ **A** passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in uobis. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non uolens, sed propter eum qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorum Dei. Et hoc, **B** scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quā cum credidimus. Nox præcessit, dies autē appropinquauit. Abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur

mur arma lucis, sicut in die honestē ambulemus. Et induimini dominū **I E S V M.**
C Quoniam scriptum est, quōd oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum. Nobis autē reuelauit Deus **D** per spiritū suum. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscā sicut & cognitus sum. Propter quod non deficimus. Id enim quod in præsentī est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur **E** in nobis. Scimus enim, quoniā si terrestris domus nostra habitationis dissoluatur, quōd ædificatiōe ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis.
G Bonum igitur facientes non deficimus: tempore enim suo metemur nō deficientes. Ergo dum tēpus habemus, operemur bonum ad omnes, maximē autem ad domesticos fidei. Nam quæ mihi fuerūt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Propter quem omnia detrimētū feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iustitiā, quæ ex lege est: sed illā quæ est ex fide **I E S V** Christi, quæ ex

x. Cor. 2. c

x. cor. 13. d

x. cor. 4. d

x. Cor. 5. d

Gala. 6. c

Phil. 3. b

Deo est iustitia in fide ad cognoscendum illum & uirtutē resurrectionis eius, & focietate passionis illius, configuratus morti eius, si quo modo occurrat ad resurrectionē quæ est ex mortuis.

Coloss. 1. b Quoniam Deus pater dignos nos fecit in sortem sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem,

Coloss. 3. a & remissionem peccatorum. Igitur si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.

Cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum illo in gloria. Certa bonum certamen fidei, apprehende uitam æternam, in qua uocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis

1. tim. 1. c testibus. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potes est depositum meum seruare in illum diem.

2. tim. 2. a Labora sicut bonus miles Christi IESU. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.

1. tim. 4. b Ego enim iam iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauimus. In reliquo reposita est mihi corona iustit

iustitiæ, quæ reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt nomen eius. Appa-

Tit. 2. c ruit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iuste & pie uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei IESU Christi.

Heb. 4. d Ingre-

diemur enim in requiem eius, qui credidimus. Quemadmodum dixit: Sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Et quid operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim quodam loco de die septima sic: & requieuit Deus die septima ab omnibus operibus suis.

Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest quosdam introire in illam, & hi quibus prius annuntiatum est,

non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quendam, hodie, in David, dicendo: Post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si uocem

eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Nam si eis IESU requiem præstitisset, nunquam de alio loqueretur posthac die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam requieuit ab operibus suis, sicut

& à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in requiē illam, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. *Abrahæ* namq; promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiore, iuravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferēs adeptus est repromissionem. Homines enim per maiorem se iurant, & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum. In quo abundantius uolens Deus ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatem consilii sui, interpositum fuit iurandum, ut per duas res immobiles (quibus impossibile est mētiri Deum) fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendum propositam spem.

Heb. 13. c Non enim habemus hęc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

De desiderio dissolutionis, ut sit cum Christo. CAP. XXXII.

Rom. 8. b **S**citimus, quod omnis creatura ingemiscit & parturit utique adhuc. Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. *Infe-*

lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per **I E S U M** Christum Dominum nostrum. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophe- *1. cor. 13. c* tamus: cum uenerit quod perfectum est, deuacuabitur quod ex parte est. Nam & *2. cor. 5. c* in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cælo est superindui cupientes: si tamen uestiti & non nudi inueniamur. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolimus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeat quod mortale est à uita. Qui autē efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. Audientes igitur semper, & scientes quoniā dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem, & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad Dominum. Et contendimus siue absentes, siue præsentem, placere illi. Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrum. Quod si uiuere in carne, hęc mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro. Coartor enim à duobus, desiderium habens dissolui, & cum Christo esse, multo enim magis melius. Permanere autē in carne necessariū est propter

pter uos. Et hoc confidens scio, quia manebo & permanebo omnibus uobis ad profectum uestrum & gaudium fidei, ut gratulatio uestra abundet in Christo I E S V in me, per meum aduentū iterum ad uos. *Heb. 11.c* Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salurantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem illius meminissent de qua exierant, habebant utiq; tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus, uocari Deus eorum. Parauit enim illis ciuitatē.

Contra Idololatriam.

CAPVT XXXIIII.

Rom. 1.c **D**icentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium: qui mutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula. *1. Cor. 8.a* De his quæ idólis immolantur scimus, quoniam omnes sciētiam habemus.

De

De eis quæ idólis immolantur, scimus quia nihil est idólum in mundo, & quod nullus est Deus nisi unus. Nam & si sunt qui dicuntur Dii, siue in cælo, siue in terra: siquidem sunt Dii multi, & domini multi: nobis tamen unus est Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: Et unus Dominus I E S V S Christus, & nos per ipsum. *1. Co. 10.b* Sed non in omnibus est scientia. Non ergo idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis. Quemadmodū scriptum est: Seddit populus manducare, & bibere, & surrexerūt ludere. Propter quod charissimi, fugite ab idolorum cultura. Nonne qui edūt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo dico? quod idólis immolatum sit aliquid? Aut quod idólum sit aliquid? Sed quæ immolāt Gentes, dæmoniis immolāt, & non Deo. Nolo autem uos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorū. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus? *1. Cor. 12.a* Scitis autem quoniam cum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes. Ideo norum uobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema I E S V. Sed tunc quidem ignorantes *Gal. 4.b* Deum,

Deum, iis qui natura non sunt Dii, seruibatis: nunc autē cum agnoueritis Deum, inuē agniti estis ab eo, quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denud seruire uultis?

Contra diuersa uitia hominum.

CAPVT XXXV.

Rom. 1. c **I**nexcusabiles sunt, quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate: susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus inobedientes, insipientes, incompósitos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte: non solum qui faciunt ea, sed etiam

etiam qui consentiunt facientibus. *Rom. 3. b* Causati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est iustus quisquam, non est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum, Linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum. *1. Cor. 5. d* Si quis qui frater nominatur inter uos, est fornicator, aut auarus aut idolis seruientis, aut maledicus, aut ebriosus: cum huiusmodi ne cibum sumere. *1. cor. 6. b* Auferre malum ex uobis ipsis. Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque raptores, *1. cor. 10. c* regni Dei possidebunt. Non sumus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt uno die uiginti tria milia. Neque tentemus

h Christ

Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura continebantur illis, scripta sunt autem ad correptionem nostrâ, in quos fines seculorum deuenerunt.

Eph. 4. f Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Nolite locum dare diabolo. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis, in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à uobis cum omni malitia. Quidam propter inuidiam, & contentionem, quidam autem & propter bonam uoluntatem prædicant Christum, quidam autem ex charitate; scientes hoc, quod in defensione Euangelii positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non syncre, existimantes pressuram se suscitare uinculis meis. Nunc autem deponite & uos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore uestro. Nolite mentiri inuicem. Scientes hoc, quia iusto non est lex posita, sed iniustus, & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis

Phil. 1. c

Col. 3. b

3. Tim. 1. b

&

& matricidis, homicidis, fornicariis, malefactorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, periuris: & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati Dei. Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum, in hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam: prohibentium nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem. Quia omnis creatura Dei, bona est: & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim

1. Tim. 3. d per uerbum Dei & orationem. Hoc autem scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seiplos amantes: cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, tumidi, procerui, uoluptatum amatores magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuota. Ex his enim sunt qui penetrant domos, & ca-

h 2 ptiuas

prias ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uariis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

**Exhortatio ad diuersas uirtutes,
& actus earum. CAP. XXXVI.**

Rom. 6. c **N**on exhibeatis mēbra uestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete uos Deo tanquam ex mortuis uiuētes, & membra uestra arma iustitiæ Deo. Peccatum enim uobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Quid ergo? Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Rogo autē uos fratres, imitatores mei estote. Ideo mihi ad uos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino, qui uos commonefaciat uias meas, quæ sunt in Christo IESU, sicut ubique in omni ecclesia doceo. Nam & si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo

I E S U

IESU per Euangelium ego uos genui. Non ut confundam uos hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. Hoc itaque dico, fratres: Tempus breue est. reliquum est: ut, qui habent uxores, sint tanquam non habentes: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi, uolo autem uos sine sollicitudine esse. Vigilate, state in fide, uiriliter agite, confortamini, & omnia uestra in charitate fiant. In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in ieiuniis, in uigiliis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei per arma iustitiæ à dextris & à sinistris. De cetero, fratres: gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete: & Deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Obsecro itaque uos ego uinctus in Domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia: supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Unū corpus, &

h 3 unus

Phil. 2. b unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ. Omnia autem facite sine murmurationibus & hæitationibus: ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & perniciosæ: inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mundo, uerbum uitæ continentes, ad gloriam meam in die Christi. Quia non in uacuum cucurri, neque in uacuum laboraui. Induite ergo uos sicut electi Dei, sancti & dilecti uiscera misericordiæ, benignitatē, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes uobismet ipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & dominus donauit uobis, ita & uos. Rogamus autem uos fratres, ut abundetis magis, & operam detis, ut quieti sitis: & ut uestrum negotium agatis & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis. Et ut honestè ambulatis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Semper gaudete, sine intermissione orate. Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Omnia autem probate, quod bonum est tenete. Ab omni specie mala abstinete uos. Fidelis est qui uocauit uos, qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes

omnes in osculo sancto. Adiuro uos per dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Inuenilia desideria fuge, sectare uerò iustitiam, fidem, charitatem, pacē cum his, qui inuocāt dominum de corde puro. Seruum enim domini oportet esse mansuetum, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi. Sectare iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

De Synagoga, & uariis gratiæ donis olim illi collatis, & circumcissione duplici,

C A P V T XXXVII.

A Circuncissio quidē prodest, si legem obserues. Si autem præuicator legis sis, circumcissio præputium facta est. Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcissionem reputabitur? Et iudicabit quod ex natura est præputium, legem cōsummans, te, qui per literam & circumcissionem præuicator legis es? Non enim qui in manifesto Iudeus est, neque quæ in manifesto circumcissio in carne est. Sed qui

in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu, nō litera. Cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est. *Rom. 3. d* Quid ergo amplius est Iudæo? Aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim si quidam eorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuabit? *Rom. 9. a* Absit. Qui sunt Israëlita, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissio: quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen. *Rom. 11. a* Dico ergo: Nunquid repulit deus populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præficiuit. An nescitis in Helia quid dicit scriptura? quemadmodum interpellat Deum aduersus Israël? Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt. Et ego relictus sum solus, & quærum animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem milia uiuorum, qui non curauerunt genua sua ante Balaim. Sic ergo & hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salutæ factæ

factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia iam nō est gratia. Nolo autem uos ignorare fratres. *1. Co. 10. g* quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, & in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerūt. Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali cōsequenti eos petra, petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri. *Gala. 2. c* Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. *Rom. 15. b* Dico enim IESVM Christum mihi strum fuisse circumcisionis propter ueritatem Dei, ad confirmandas promissiones. *1. Co. 10. d* Videte Israël secundam carnem. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu serui-mus Deo, & gloriamur in Christo IESU, & non in carne fiduciam habentes. *Phili. 3. d* Quamquam & ego habeam cōfidetiam in carne. Si quis alius uidetur confidere in carne, ego magis. Circuncisus octaua die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus, secundum æmulationem persequens ecclesiam Dei, secundum iustitiā quæ in lege est

h 5 comu

lapidabitur. Et ita terribile erat quod uidebatur. Moyses dixit: Extremus sum, & tre meundus. Sed accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei uiuentis, Hierusalem caelestem, & multorum milium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum, qui scripti sunt in caelis: & iudicem omnium Deum, & spiritum perfectorum iustorum, et testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis asperzionem melius loquentem quam Abel. Itaque regnum immobile suscipientes habemus gratiam, per quam seruiamus placentes Deo.

De efficacia & argumentis praedicationis euangelicae legis, & de miraculis beati Pauli apostoli.

CAP. XXXIX.

Rom. 1. b **N**olo uos ignorare fratres, quia *fr-*
pe propolui uenire ad uos, & prohibitus sum usque adhuc. Graecis & barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. Itaque in me promptum est, & uobis qui Romae estis, euangelizare. *R*
Rom. 15. c Audacius autem scripsi uobis fratres, ex parte tanquam in memoriam uos reducens propter gratiam quae data est mihi a Deo, ut sim minister Christi IESV in gentibus, sanctificans euangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, & sanctificata in spiritu san-

ritu sancto. Habeo igitur gloriam in Christo IESV ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus. In obedientiam gentium, uerbo & factis, in uirtute signorum & prodigiorum, in uirtute Spiritus sancti: ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleuerim euangelium Christi. Sic autem praedicaui hoc euangelium, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem, sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo, uidebunt: & qui non audierunt, intelligerent. Propter quod & impediabar plurimum uenire ad uos. Nunc uero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens ueniendi ad uos ex multis iam praecedentibus annis: cum in Hispaniam proficisci coepero, spero quod praeteriens, uideam uos, & a uobis deducar illuc: si uobis primum ex parte fructus fuero. Nunc igitur proficiscor in Hierusalem ministrare sanctis. Hoc igitur cum consummauero, & assignauiero eis fructum hunc, per uos proficiscar in Hispaniam. Scio autem quoniam ueniens ad uos, in abundantia benedictionis euangelii Christi ueniam. Et *1. Cor. 2. d*
ego cum uenissem ad uos fratres, ueni non per

per sublimitatem sermonis, aut sapientiæ, annuncians uobis testimonium Christi. Non enim iudicauit me scire aliquid inter uos, nisi Christum I E S V M, & hunc crucifixum. Et sermo meus & prædicatorio mea non in persuasibilibus humane sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus & uirtutis. Ut fides uestra non sit in sapientia hominum, sed in uirtute Dei.

2. Cor. 3. b Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundum gratiam quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui,

2. Cor. 9. a alius autem superædificat. Non sum liber? Non sum apostolus? Nonne Christum I E S V M dominum nostrum uidi? Nonne opus meum uos estis in domino? Etsi alius non sum apostolus, uobis tamen sum. Nam signaculum apostolatus

2. Co. 15. a mei uos estis in domino. Notum autem uobis fratres facio euangelium, quod prædicaui uobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & saluamini: qua ratione prædicauerim uobis, si re-

2. Cor. 1. d tinetis, nisi frustra credidistis. Deo autem gratias, qui semper triumphat per nos in Christo I E S V. Et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo, in his

in his qui salui sunt: & in his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis uita in uitam. Er ad hæc quis tam idoneus? Non enim sumus sicut plurimi adulterantes uerbum Dei: sed ex sinceritate, sicut ex Deo. Coram Deo in Christo loquimur. Qui & idoneos nos fecit ministris noui testamenti, non litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem uiuificat. Quod si etiam operum est euangelium nostrum, in his qui pereunt operum est: in quibus Deus huius seculi excæcauit oculos infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio euangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei. Nō enim nosmet ipsos prædicamus, sed I E S V M Christum dominum nostrum: nos autem seruos uestros per I E S V M. Nā si is qui uenit alium Christum prædicat, quæ nos nō prædicauimus, aut alium spiritum accipitis, quæ nō accepistis, aut aliud euangelium quod nō accepistis: rectè paterecimini. Existimo enim me nihilo minus fecisse à magnis apostolis. Nam etsi imperitus sum sermone, nō tamē sciētia. In omnibus autē manifestus sum uobis. Nil enim minus feci ab his, qui sunt supra modum apostoli, tamen si nihil sum. Signa tamen apostolatus mei facta sunt super uos in omni patientia, in signis & prodigiis & uirtutibus

2. Cor. 3. b

2. Cor. 4. a

2. Co. 11. a

2. Co. 12. d

Phil. 1. b uirtutibus. Scire autem uos uolo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum euangelii uenerunt: ita ut uincula mea manifesta fierent in Christo in omni pratorio, & in cæteris omnibus: ita ut plures è fratribus in domino confidentes in uinculis meis, abundantius auderent sine timore uerbum Dei loqui. Scientes fratres dilecti à Deo electionem uestram, quia euangelium nostrum non fuit ad uos in sermone tantum, sed & in uirtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa: sicut scitis, quales fuerimus in uobis propter uos. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo: sed sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis euangelium. ita loqui, non quasi hominibus placet, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ: Deus testis est. Nec querentes ab hominibus gloriam, neque de uobis, neque ab aliis: cum possemus uobis oneri esse, ut Christi apostoli, sed facti sumus paruuli in medio uestri. Quomodo autem es fugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in

in nos confirmata est: contestante Deo signis, & portentis, & uariis uirtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum suam uoluntatem. Quomodo uero predicabunt, nisi mitrantur? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu est, auditus autem per uerbum Christi. Sed dico, nunquid non audierunt? Et quidem in omne terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Euangelium enim peruenit ad uos, sicut & in uniuerso mundo est: & fructificat, & crescit, sicut in uobis ex ea die qua cognouistis & audistis gratiam Dei in ueritate: sicut didicistis ex Epaphra charissimo conseruo nostro qui est fidelis, pro uobis minister Christi Iesus, qui etiã manifestauit nobis dilectionem uestram in spiritu.

De Gentium uocatione, & Iudæorum ex cæcatione. De finali quoque conuersione eorum ad Christum. CAP. XL.

A Vasa misericordiæ præparauit Deus in gloriam, quos & uocauit non solum

*rom. 10. c**Colof. 1. a**Rom. 9. c*

lūm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus, Sicut in Osee dicit: Vocauit non plebem meam, plebem meam. Et non dilectam, dilectam. Et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco, ubi dictū est eis: Non plebs mea uos: ibi uocabuntur filii Dei uiui. Esaias autem clamat pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Verbum enim consuminans & abbrevians in æquitate: quia uerbum abbreviatum faciet Dominus super terrā. Et sicut prædixit Esaias: Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti, essemus, & sicut Gomorrha similes essemus. Quid ergo dicemus? Gentes quæ non sequebantur iustitiā, apprehenderunt iustitiā: iustitiā autem eam quæ est ex fide. Israël uero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Testimonium enim illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent: sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiā, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Sed dico: Nunquid Israël non cognouit? Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem uos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram uos mittam.

rom. 10. d

mittam. Esaias autem audet, & dicit: Inuentus sum à non quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabāt. Ad Israël autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentē mihi. Quid ergo? Quod quærebat Israël, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri uero excæcati sunt: sicut scriptum est, Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non uideant, & aures, ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionē ipsis. Obscurentur oculi eorum, ne uideant, & dorsum eorum semper incurua. Dico ergo: Nunquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delictam, salus est Gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ Gentium, quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico Gentibus, quam diu quidē ego sum apostolus Gentium, ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocē carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio nisi uita ex

i 2 mort

rom. 11. b

mortuis? Quòd si delibatio est sancta, & massa. Et si radix sancta, & rami. Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & focius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es: noli gloriari aduersus ramos. Quòd si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dicis ergo: Fracti sunt rami, ut ego inferar. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem bonitatem, si ramen in bonitate permanferis. Alioqui & tu excideris. Sed & illi si non permanferint in incredulitate, inferentur. Potens est enim Deus iterum inferere eos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus in bonam oliuam: quanto magis hi secundum naturam inferentur suæ oliuæ? Nolo autem uos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis uobis ipsi sapientes: quia cæcitas contigit ex parte in Israël, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem ab Iacob. Et hoc illis à me testamentum, cum absterulo peccata eorum. Secundum Euangeli-
um

gelium quidem inimici propter uos, secundum electionem autè charitissimi propter patres. Sine pœnitentia enim sunt dona & uocatio Dei. Sicut enim aliquando uos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem: Ita & isti nunc non crediderunt in uestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclufit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. O quam incomprehensibilia sunt iudicia eius! Dico autem, gentes super misericordia honorare Deum. Sicut scriptum est: Propter hoc confitebor tibi in Gentibus, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum plebe eius. Et iterum: Laudate Dominum omnes gentes, & magnificate eum omnes populi. Et rursum Esaias ait: Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, & in eum gentes sperabunt. Et non sicut Moyses ponebat uelamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem eius, quod euacuatur: sed obrufi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum uelamen in lectione ueteris testamenti manet non reuelatum, quoniam in CHRISTO euacuatur. Sed
i 3 usque

1019. 15. b

1. Cor. 3. c

usque in hodiernum diem cum legitur
 Moyfes, uelamen est positum super cor
 eorum. Cùm autem conuersi fuerint ad
 dominum, auferetur uelamen. Memores
 estote, quòd aliquando uos gentes
 eratis in carne, qui dicebamini praputu-
 m ab ea, quæ dicitur circumcisio in
 carne in manufacta, qui eratis in tempore
 illo sine Christo, alienati à conuersatione
 Israël, & hospites testamentorum,
 promissionis spem non habentes, & sine
 Deo in hoc mundo. Nunc autem in
 Christo I E S V uos qui eratis aliquan-
 do longe, facti estis prope in sanguine
 Christi. Qui ueniens euangelizauit pa-
 cem uobis, qui longe fuistis, & pacem his
 qui prope. Quoniam per ipsum habemus
 accessum ambo in uno spiritu ad Deum
 patrem. Sicut nunc reuelatum est sanctis
 apostolis, esse gentes coheredes, & con-
 corporales, & participes promissio-
 nis in Christo I E S V, &c. ut suprâ. Iu-
 dai autem & dominum I E S V M occide-
 runt, & prophetas, & nos persecuti sunt,
 & Deo non placent, & hominibus aduer-
 santur: prohibentes nos gentibus loqui
 ut salui fiant, ut impleant peccata sua sem-
 per. peruenit autem ira Dei super illos
 usque in finem.

De

De diuersis gratiæ donis,
 ecclesiæ collatis tempo-
 re gratiæ sub euangelica
 lege.

CAP. XLII.

HAbentes autem donationes secun-
 dum gratiam, quæ data est nobis,
 differentes: siue prophetiam secundum
 rationem fidei, siue ministerium in mini-
 strando, siue qui docet in docendo, qui
 exhortatur in exhortando, qui tribuit in
 simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui
 miseretur in hilaritate, odientes malum,
 adhærentes bono, sollicitudine non pigri.
 Domino seruientes, necessitatibus sancto-
 rum communicantes, hospitalitatem se-
 ctantes. Id ipsum in inuicem sentientes. Si
 fieri potest, quod ex uobis est, cum omni-
 bus hominibus pacem habentes. Non uos-
 metipso defendentes charissimi, sed date
 locum iræ. Certus sum autem fratres mei
 & ego ipse de uobis, quoniam & ipsi ple-
 ni estis dilectione, repleti omnes scientia,
 ita ut possitis alterutrum monere. Quia
 in omnibus diuites facti estis in Deo, in
 omni uerbo, & in omni scientia, ita ut ni-
 hil uobis desit in ulla gratia, &c. ut suprâ.
 Nescitis quoniam templum Dei estis, &
 spiritus Dei habitat in uobis? Si quis au-
 tem templum Dei uiolauerit, disperdet
 illum

i 4

illum Deus. Templum enim Dei sanctum
 1. COR. 6. c. est, quod estis uos. Et iniqui quidem
 fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis,
 sed iustificati estis in nomine domini no-
 stri IESU CHRISTI, & in spiritu Dei nostri.
 An nescitis, quoniam membra uestra tem-
 plum est Spiritus sancti, qui est in uobis,
 quem habetis à Deo: & non estis uestri?
 Empti enim estis pretio magno. Glorifi-
 cate ergo & portate Deum in corpore
 1. COR. 12. d. uestro. De spiritalibus autem nolo uos
 ignorare fratres, quia nemo potest dicere
 dominus IESUS, nisi in Spiritu sancto.
 Diuisiones uero gratiarum sunt, idem au-
 tem spiritus. Et diuisiones ministratio-
 num sunt, idem autem dominus. Et diui-
 siones operationum sunt, idem uerò Deus
 qui operatur omnia in omnibus. Vni-
 cuique autem datur manifestatio spiritus
 ad utilitatem. Alii quidem per spiritum
 datur sermo sapientiæ, alii autem sermo
 scientiæ secundum eundem spiritum, alte-
 ri fides in eodem spiritu, alii gratia sani-
 tatum in uno spiritu, alii operatio uirtu-
 tum, alii prophetia, alii distinctio spiri-
 tum, alii genera linguarum, alii inter-
 pretatio sermonum: hæc autem omnia
 operatur unus atque idem spiritus, diui-
 dens singulis prout uult. Sicut enim cor-
 pus

pus unum est, & membra habet multa:
 omnia autem membra corporis, cum sint
 multa, unum corpus sunt: ita & Christus.
 Etenim in uno spiritu omnes nos in unū
 corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue
 gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes
 uno spiritu potati sumus. Nam & corpus
 non est unum membrum, sed multa. Si di-
 xerit pes, quoniam non sum manus, non
 sum de corpore: non ideo non est de
 corpore? Et si dixerit auris, non sum
 oculus, non sum de corpore: non ideo
 non est de corpore? Si totū corpus ocu-
 lus, ubi auditus? Si totū auditus, ubi odo-
 ratus? Nunc autem posuit Deus mem-
 bra, unumquodque eorum in corpore si-
 cut uoluit. Quod si essent omnia unum
 membrum, ubi corpus? Nunc autem mul-
 ta quidem membra, unum autem cor-
 pus. Non potest autem oculus dicere ma-
 nu, Opera tua non indigeo. Aut iterum
 caput pedibus, Non estis mihi necessarij.
 Sed multo magis quæ uidentur mem-
 bra corporis infirmiora esse, necessaria-
 ra sunt. Et quæ putamus ignobilitiora
 membra esse corporis, his honorē abun-
 dantiorem circudamus. Et quæ inhon-
 sta sunt nostra, abundantiorē honesta-
 tem habent. Honestam autem nostram nul-
 lius

lius egent. Sed Deus temperauit corpus, ei cui dederat ampliorem tribuendo honorem: ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro inuicē sollicita sint membra. Et si quid patitur unum membrorū, cōpatiuntur omnia membra. Siue gloriatur unum membrorū, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia. Prīmū Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde Virtutes. Exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nūquid omnes Doctores? nunquid omnes Virtutes? Nunquid omnes gratiam habent curationū? Nunquid omnes linguis loquuntur? Num omnes interpretantur?

Adhuc de eadem materia, & cōparatione gratiarū adinuicem, atq; de modo urēdi, & de profectu in ipsis. CAP. XLII.

1. CO. 14. d

A Emulamini spiritualia, magis autem ut propheteris. Qui cum loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit, spiritu autem loquitur myſteria. Nam qui prophetat,

tat, omnibus loquitur ad ædificationem, ad exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat. Qui autem prophetat, ecclesiam Dei ædificat. Volo autem uos omnes loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quàm qui loquitur lingua, nisi forè interpretetur, ut ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem fratres si uenero ad uos, linguis loquens, quid uobis prodero: nisi uobis loquar, aut in reuelatione, aut scientia, aut prophetia, aut doctrina? Tamen quæ sine anima sunt uocem dantia, siue tibia, siue cithara, nisi distinctionem sonitus dederint: quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizat? Etenim si incertam uocem det tuba, quis præparabit se ad prælium? Ita & uos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? Eritis enim in aëra loquentes. Tam multa utputa genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine uoce est. Si ergo nesciero uirtutem uocis, ero ei cui loquor barbarus, & qui loquitur mihi, barbarus. Et ideo, qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Cæterum, si benedixeris spiritu, qui supplet uicem idioræ, quomodo dicet

dicet Amen super tuam benedictionem, quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non edificatur. Gratias ago Deo meo, quod omnium uestri lingua loquor. Sed in ecclesia uolo quinque uerba meo sensu loqui, (ut & alios instruam) quàm decem nulla uerborum, in lingua. In lege enim scriptum est, Quoniam in aliis linguis & aliis labiis loquar populo huic, & nec sic exaudient me, dicit Dominus. Itaque linguæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus. Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus. Si autem conueniat uniuersa ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent, quod insanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem aliquis infidelis, aut idiota, conuincitur ab omnibus, iudicatur ab omnibus. Occulta enim cordis eius manifesta fiunt. Et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod uerè Deus in uobis sit. Quid ergo est fratres? Cùm conuenitis, unusquisque uestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut mul-

tum

tum tres, & per partes: & unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia. Sibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ duo aut tres dicant, cæteri diiudicent. Quod si alii reuelatum fuerit sedeti, prior taceat. Potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur. Et spiritus prophetarum, prophetis subiecti sunt. Itaq; fratres, amulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere. Deo autem gratias, qui *1. cor. 15. g* dedit nobis uictoriam per Dominum nostrum IESUM Christum. Qui autem *2. cor. 1. d* confirmat nos uobiscum in Christo, & qui unxit nos, Deus: & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Si autem uos Christi, ergo semen *Gal. 3. d* Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes. Quoniam autem estis filii Dei, *Gal. 4. a* misit Deus spiritum filii sui in corda uestra, clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quod si filius, & hæres per Deum. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse enim Spiritus, testimoniū reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem

autem filii, & hæredes. Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, ut & simul glorificemur.

Gala. 4. d Nos itaq; fratres, secundum Iſaac promissionis filii sumus. Sed quomodo tunc, qui secundum carnem natus fuerat, perfequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiiice ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

De excellentia supernorum charismatum, Christi fidelibus concessorum, præsertim in primitiua ecclesia.

CAP. XLIII.

Eph. 1. a **B**enedictus Deus & pater Domini A
nostri I E S V Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali, in cælestibus, in Christo I E S V in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius. In quo & uos cum audiissetis uerbum ueritatis Euangelium salutis uestræ, in quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto: qui est pignus hæred

hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. Deus enim, qui diues est in misericordia, per nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & resuscitauit & consedere fecit in cælestibus in Christo I E S V, ut ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo I E S V. Ergo iam nõ estis hospites, & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo I E S V, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo & uos ædificamini in c
habitaculum Dei in Spiritu sancto. Vni-*Eph. 4. b*
cuique autem nostram data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios uerò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. donec oc-
curre

curramus omnes in unitate fidei & agnitionis filii Dei, in unum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Et uos **1. thes. 1. d** facti estis forma omnibus credentibus. Nam in omni loco fides uestra, quæ est ad Deum, perfecta est: ita ut non sit uobis necesse quicquam loqui. Ipsi enim de uobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad uos, & quomodo conuersi estis ad Deum à simulacris, seruire Deo uero, & uiuere: & expectare filium eius de cælis, quem suscitauit ex mortuis **1. B S V M**, qui eripuit nos ab ira uentura. Ideo & nos **1. thes. 2. c** agimus gratias Deo sine intermissione, quoniam cum accepistis à nobis uerbum auditus Dei, accepistis illud non ut uerbum hominum, sed (sicut uerè est) uerbum Dei: qui operatur in uobis, qui credidistis. Superabundauit autem gratia **1. tim. 1. d** Domini nostri **1. B S V** Christi cum fide & dilectione, quæ est in Christo **1. B S V**. Deus nos liberauit, & uocauit uocatione sua sancta: non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis in Christo **1. B S V** ante tempora secularia, manifestata autem nunc per illuminationem saluatoris nostri **1. B S V** Christi. Qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam,

tam, & incorruptionem per Euangelium, in quo positus sum ego prædicator, & apostolus, & magister Gentium. Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Quoniam Christus dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, ut mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderii & uoluptatibus uariis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, per **1. B S V M** Christum saluatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus, secundum spem uitæ æternæ. Habemus enim altare, de quo **Heb. 13. b** edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & **1. B S V S**, ut sanctificaret per sanguinem suum populum, extra portam passus est.

De Prædestinatione & Præscientia Dei. CAP. XLIIII.

Rom. 8. c **S**imus autem quoniam diligentibus A
Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt sancti. Nam quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & magnificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui condemnet? Christus IESVS qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Non autem quòd exciderit uerbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitz. Neque qui semen Abrahæ sunt, omnes filii: sed in Isaac uocabitur tibi semen. Id est, non qui filii sunt carnis, ii filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Promissionis enim uerbum, hoc est; Secundum

dum hoc tempus ueniam, & erit Saræ filius. Non solum autem illa, sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum enim uondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali: ut secundum electionem propositum Dei maneret, & non ex operibus, sed ex uocatione, dictum est ei: Quia maior seruiet minori. sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Moysi enim dixit: Miserebor cui misereor, & misericordiam præstabo, cui miserebor. Igitur non uolentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitauit te, ut ostendam in te uirtutem meam, & annuntietur nomē meum in uniuersa terra. Ergo cuius uult misereretur, & quem uult indurat. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? Voluntati eius quis resistit? O homo, tu quis es, ut respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem uas in honorem, aliud uerò in contumeliam? Quid si Deus uolens ostendere iram suam, & notam facere potentiam suam, iustiniuit in

multa patientia uasa iræ apta in interitum : ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in *Rom. 11.a* gloria. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uia: eius! Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi honor & gloria *2. Cor. 1.d* in secula seculorum, Amen. Videte enim diuocationem uestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi prudentes, non multi nobiles sunt inter uos : sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat fortia, Et ignobilia mundi, & cõtempibili, elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret : ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Fidelis Deus per quem *Ephe. 1.a* uocati estis in societatem filii eius. Deus enim nos elegit in Christo ante mundi constitutionem, ut effemus sancti, & immaculati in conspectu eius, in charitate: qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei per IESUM Christum in ipsum, secundum propositum uoluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ. In quo

quo & nos forte uocati sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur secundum consilium uoluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ eius, nos qui antè sperauimus in Christo. *F* Ipsius enim sumus factura, creati in *Ephe. 1.b* Christo IESU, in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. *G* Deus est enim qui operatur in uobis *Phil. 2.b* uelle & perficere pro bona uoluntate. *H* In magna autem domo, non solum *2.Ti. 2.d* sunt uasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia : & quædam quidem in honorem, quædam uerò in contumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit uas in honorem, sanctificatū, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

De Iustitia Dei, & rigore diuini iudicii contra iniquos.

CAP V T

XLV.

A Reuelatur ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam *Rom. 1.b* hominum, eorum qui ueritatem Dei in iniustitia derinent : quia quod notum est Dei, manifestū est in illis, Deus enim illis *Rom. 1.e* reuelauit. Qui reddet unicuique secundum opera eius : iis quidem, qui secundum *k 3* patient

patientiam boni operis, gloriã, & honorem, & incorruptionem quærunt, uitam æternam. Iis autem, qui sunt ex contentione, & non acquiescunt ueritati, credunt autem iniquitati: ira, & indignatio. Tribulatio, & angustia, in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. Non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes sibi ipsi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis cõscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum, accusantium aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum secundum euangelium meum per IESVM Christum. Est autem Deus uerax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut iustificeris in sermonibus tuis, et uincas cùm iudicaris. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nūquid iniquus est Deus,

Rom. 3. a per IESVM Christum. Est autem Deus

qui

qui infert iram? (secundum hominem dico) Absit. Alioqui quomodo iudicabit Deus huic mundum? Si enim ueritas Dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc ego tanquam peccator indicor? Et non, sicut blasphemumur, & sicut aiunt nos quidam dicere, Faciamus mala, ut ueniant bona: quorum damnatio iusta est. Quid igitur? præcellimus eos? Nequaquam. Causari enim sumus, &c. ut supra. Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Ut sapiens architectus fundamētum posui, unusquisque autem uideat, quomodo superædificet: Fundamētum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est IESVS Christus. Si quis autem superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autē saluus erit, sic tamē quasi per ignem. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut

1. Cor. 1. b

2. Cor. 5. b

k 4 referat

referat unusquisq; propria corporis prout
Gala. 2.b gessit, siue bonum siue malum. Nam
2. thes. 1.c Deus personā hominis non accipit. Iu-
 stum est apud Deum, retribuere tribula-
 tionem his, qui uos tribulāt, & uobis qui
 tribulamini requiem nobiscum in reuelatione
 domini I E S V de cælo cum angelis uirtutis
 eius, in flāma ignis, dāris uindictam in his
 qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt
 Euangelio domini nostri I E S V Christi. Qui
 penas dabunt in interitu æternas, à facie
 domini & à gloria uirtutis, cum uenerit
 glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri
 in omnibus qui crediderūt, quia creditum est
 testimonium nostrum super uos in die illo.

1. tim. 5.d Quorundam hominum peccata manifesta
 sunt, præcedentia ad iudicium, quorundam
 autem & subsequuntur. Similiter & facta bona
 manifesta sunt, & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

Hebr. 3.b Propter quod offensus fui, dicit Spiritus sanctus,
 generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde.
 Ipsi uerò non cognouerunt uias meas. quibus iuravi
 in ira mea: Si introibunt in requiem meam.
 Quidā enim audientes exacerbauerunt, sed non
 uniuersi, qui profecti sunt ab Aegypto per
 Moysen. Quibus autem offensus est quadraginta

draginta annis? Nonne illis, qui peccauerunt,
 quorum cadauera prostrata sunt in deserto?
 Quibus autem iurauit, non introire in requiem
 ipsi, nisi illis, qui increduli fuerūt? Et
 uidemus, quia non potuerunt introire propter
 incredulitatem.

Heb. 10.c Terribilis quædam expectatio iudicii, & ignis
 æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.
 Scimus enim qui dixit: Mihi uindictam, & ego
 retribuam. Et iterum: Quia iudicabit dominus
 populum suum. Adhuc enim modicum aliquatulum
 qui uenturus est, & nō tardabit. Qui & illu-
 minabit abscondita tenebrarum, & manifestabit
 consilia cordium, &c. ut suprā. *1. Cor. 4.1*

**De ineffabili misericordia Dei
 super genus humanum. Et
 de pia hominum redemptione
 per Christum.**

CAPVT

XLVI.

Iustificati gratis, per gratiam Dei, per
 redemptionem quæ est in Christo I E S V:
 quem proposuit Deus propitiatorem, per
 fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem
 iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium
 delictorum, in sustentatione Dei, ad ostensionem
 iustitiæ eius, in hoc tempore: ut sit ipse iustus,

k s &

& iustificans eum qui ex fide est domini nostri IESU Christi, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ut quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus secundum tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam in nobis Deus, quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis, iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filii eius: multo magis reconciliari salui erimus in uita ipsius.

e. Cor. 5. c Aestimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui uiuunt, iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Si qua ergo in Christo noua creatura, uetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui reconciliauit nos sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non

reputans

reputans illis delicta ipsorum. Et posuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de presenti seculo nequam, secundum uoluntatem Dei & patris nostri, cui est gloria in secula seculorum, Amen. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Ut in gentibus benedictio Abraham fieret in Christo IESU: ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem. Christus enim est pax nostra, qui fecit utraque unum. Et medium parietem maceriae soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum, decretis euacuans: ut duos condat in semetipso in uno nouo homine, faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & ueniens euangelizauit pacem, uobis qui longe fuistis, & pacem his qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem.

Quia

Gala. 1. a

Gala. 3. b

Eph. 2. d

Col. 1. c Quia in Christo complacuit omnem plenitudinē inhabitare, & per eum reconciliari omnia, in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius, siue quę in cęlis sunt, siue quę in terris. Et uos cū effectis aliquando alienati & inimici sensu, in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere uos sanctos & immaculatos, & irreprehensibiles corā ipso. Et uos cū effectis mortui in delictis, & præputio carnis uestrę, conuiuificauit cum illo, donans uobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographū decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsam tulit de medio, affigens illud cruci: expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphās illos in semetipso. *Fi. x*
2. Ti. 1. c delis sermo, & omni acceptione dignus, quia *IESVS* Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere. *Vnus e. 1*
1. Tim. 2. b nim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus *IESVS*, qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus: cuius testimonium suis temporibus confirmatum est, in quo sum ego prædicator et apostolus. Veritatē dico in Christo, & non mentior, doctor genūum in fide & ueritate.

De

De uariis Christi mysteriis, utpote incarnatione, natiuitate, humiliatione, paupertate, passione, resurrectione, apparitione, ascensione & glorificatione ipsius: atque de suę salutiferę passionis effectibus.

CAPVT XLVII.

A *U*m autem qui modico quāmodo angelus minoratus est, uidemus *IESVM* *Heb. 1. c* propter passionem mortis, gloria & honore coronatū, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum, propter quę omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorē salutis eorum per passionem consummari. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam nō confunditur fratres eos uocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesię: laudabo te. Et iterū: Ego ero fidens in eū. Et iterum: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem: ut per mortem destrueret eū, qui habebat mortis imperiū, id est diabolū: & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxii erant seruituti.

seruituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus simulari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deû, ut repropitiaret delicta populi.

Heb. 9. c Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis, neque per sanguinem hireorum & uitulorum, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hireorum & uitulorum, & cinis uitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo uiuenti? Et ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priore testamêto, repromissionem accipiant qui uocati sunt æternæ hereditatis. Vbi enim testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. Alioqui nondum ualet, dum uiuit qui testatus est. Vnde nec primum quidem

dem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni legis mandato à Moysè uiuerso populo, accipiens sanguinem hireorum & uitulorum cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque libris, & uniuersum populum aspersit dicens: Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad uos Deus. Eriam tabernaculum & omnia uasa ministerii sanguine similiter aspersit, & omnia pene mundantur in sanguine secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria cælestium his mundari, ipsa autè cælestia melioribus hostiis quam istis. Non enim in manufacta sancta *IESVS* introiit exemplaria uerorum: sed in ipsum cælum, ut appareat uultui Dei pro nobis. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. Alioqui oportebat eum frequenter pati, ab origine mundi. Nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destructionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autè iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Secundo sine peccato apparebit expectantibus se in

Rom. 7. a in salutem. Nihil ergo damnationis est
his qui sunt in Christo IESU; qui non
secundum carnem ambulant. Nam Deus
filium suum mittens in similitudinē car-
nis peccati, de peccato damnauit pecca-
tum in carne, &c. ut supra. Tradidi
enim imprimis uobis, quod & accepi,
quoniā Christus mortuus est pro peccatis
nostris, secundum scripturas, & quia
sepultus est, & quia resurrexit tertia die
secundum scripturas. Et quia uisus est Ce-
phæ, & post hoc undecim, deinde uisus
est plus quàm quinquaginta fratribus si-
mul: ex quibus multi manent usq; adhuc,
quidam autem dormierunt. Deinde uisus
est Iacobo, deinde apostolis omnib⁹. No-
uissime autem omnium tanquam aborti-
uo uisus & mihi. Itaque memor esto
dominum nostrum IESUM Christum,
resurrexisse à mortuis, ex semine Dauid,
secundum euangelium meum, in quo la-
boro usque ad uincula, quasi male ope-
rans: sed uerbum Dei non est alligatum.
Gal. 4. a Nam ubi uenit plenitudo temporis, mi-
sit Deus filium suum factum ex muliere,
factum sub lege, ut eos qui sub lege erant
redimeret, & ut adoptionem filiorum
e. Cor. 8. b reciperemus. Scitis enim gratiam do-
mini nostri IESU Christi, quoniam pro-
pter

pter uos egenus factus est, cum esset di-
ues, ut illius inopia uos diuites essetis.
¶ Vbi præcursor pro uobis introiit IESUS
SECUNDUS, secundum ordinem Melchisedech.
¶ pontifex factus in æternum. Quòd au-
tem ascendit quid est, nisi quia & descen-
dit? Primum in inferiores partes terræ.
Qui descendit, ipse est qui & ascendit
super omnes cælos, ut adimpleret omnia.
¶ Qui cum in forma Dei esset, non rapi-
nam arbitratus est esse se æqualem Deo:
sed semetipsum exinaniuit, formam ser-
ui accipiens, in similitudinem hominum
factus, & habitu inuentus ut homo. Hu-
miliauit semetipsum, factus obediens usq;
ad mortem, mortem autem crucis. Pro-
pter quod & Deus exaltauit illum, &
dedit illi nomen quod est super omne
nomen: ut in nomine IESU omne ge-
nus flectatur, cælestium, terrestrium &
infernorum. Et omnis lingua confitea-
tur, quia Dominus IESUS CHRISTUS
IESUS in gloria est Dei patris. Et ma-
nifeste magnum pietatis est sacramen-
tum: quod manifestatum est in carne,
iustificatum est in spiritu, apparuit an-
gelis, prædicatum est gentibus, credi-
tum est in mundo, assumptum est in
gloria.

*Heb. 6. d**Eph. 4. b**Phil. 2. a**1. tim. 3. d*

Quod Christus est caput ecclesie, non solum militantis, sed etiam triumphantis. Et de mystica ecclesie unitate. Atque de excellentia & præconis Christi.

CAP. XLVIII.

20m. 11. d Ico omnibus, non plus sapere quam oportet: & unicuique, sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, **1. cor. 12. b** singuli autem alter alterius membra. Sicut enim corpus unum est, & multa membra habet, & c. ut supra. Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque foemina. Omnes enim uos unum estis in Christo **1 s v.** Quæ Deus **Eph. 1. d** constituit ad dexteram suam in cælestibus, super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omnne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed & in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & **Eph. 4. d** connexum per omnem iuncturam subministrat

nistracionis, secundum operationem in mensuram unicuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Nam Christus est caput ecclesie, **Eph. 1. e** ipse Saluator corporis eius. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Quia in ipso condita sunt uniuersa, quæ in cælis & in terra, uisibilia, etiam inuisibilia, siue throni siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant: & ipse caput corporis ecclesie, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primum tenens. **H** Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis. Non enim angelis subiecit **Colo. 2. b** Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: Quid est homo, quod memores eius: & filius hominis, quoniam uisitatus eum? Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod ei omnia subiecit, nihil dimisit non subiectum. Nunc autem nondum **Heb. 2. b**
1 2 uide

Hebr. 3. a uideamus omnia subiecta ei. Qui fidelis est ei, qui fecit illum: sicut & Moyses in omni domo illius. Amplioris enim gloriæ, iste præ Moyse habitus est, quâto ampliore honorem habet domo qui fabricauit illam. Omnis namq; domus fabricatur ab aliquo, qui autem omnia creauit, Deus est. Et Moyses quidē fidelis erat in rota domo eius, tanquā famulus in testimonium eorū, quæ dicenda erant: Christus uero tanquā filius in domo sua, quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usq; in finem firmam retineamus.

De diuinitate, & eminentia unigeniti filii Dei. CAP. XLIX.

Hebr. 1. a **L**oquutus est nobis Deus in filio, quē constituit heredem uniuersorū, per quem fecit & secula. Qui cū sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et rursus: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et cū iterum introducit primogenitum in

in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Et tu in principio domine terrā fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut uestimentum ueterascent. Et uelut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad quem autem angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis, Quo ad usq; ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? *Hebr. 4. c* **V**iuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, & pertingens usque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque & medullarum: & discretor cogitationum, & intentionum cordis: & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis

1 3 sermo.

Heb. 13. b sermo. Etenim *I E S V S* Christus heri & *hodie*, ipse & in secula. Qui est super omnia Deum benedictus in secula. *Phil. 1. a* Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, &c. ut supra.

De insufficientia, & impotentia legis Mosaicæ, ad saluandum sine fide & gratia Christi.

CAP. I.

Rom. 3. c **E**X operibus legis non iustificatur omnis caro coram Deo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustitia autem Dei per fidem *I E S V* Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim hominem iustificari per fidem, sine operibus legis. An Iudæorum Deus tantum? Non, ne & gentium? Imò & gentium. Quoniam quidem unus Deus, qui iustificat circumcisione ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus.

Rom. 4. a Quid ergo dicimus inuenisse Abraham patrem

patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam: sed non apud Deum. Quid enim scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam, secundum propositum gratiæ Dei. Sicur & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata. Beatus uir cui non imputauit dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim, quia reputata est fides Abrahæ ad iustitiã. Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad iustitiam. Et sit pater circumcisionis, non his tantum, qui ex circumcisione sunt: sed & his, qui sectantur uestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abraham.

hæ. Non enim per legē promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mundi: sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, ablata est promissio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex, nec præuaticio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei, qui ex lege est solum: sed & ei, qui ex fide est Abrahæ, qui est pater omnium nostrum: sicut scriptum est: Quia patrē multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti, qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Vsq; ad legem peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Nam lex subintravit, ut abundaret delictum. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore uiuit. Nam quæ sub uiro est mulier, uiuente uiro affligata est legi. Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri, ut non sit adultera si fuerit cum alio uiro. Itaque fratres mei, & uos mortificati estis legi, per corpus Christi, ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificetis Deo. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur

Rom. 1. c

Rom. 7. a

bantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur: ita, ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uelustate literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legē. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat, ego autem uiebam sine lege aliquando: sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit: ego autem mortuus sum. Et inuentum est, mihi mandatum quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, iustum, & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortē, ut fiat supra modum peccans peccatū per mandatū. Lex autem spiritus uitæ in Christo IESU, liberauit me à lege peccati & mortis. Omnia mihi licēt, sed non omnia expediūt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem.

Rom. 8. e

1. Cor. 6. e

De perfectione & eminentia
euangelicæ legis, supra le-
gem scriptam. CAP. LI.

1. Cor. 3. b **S**I ministratio mortis literis deforma-
ta in lapidibus fuit in gloria, ita, ut
non possent filii Israël intēdere in faciem
Moyſi propter gloriam uultus eius, quæ
euacuatur: quomodo non magis mini-
stratio spiritus erit in gloria? Nam si mi-
nistratio damnationis in gloria est, mul-
tomagis abundat ministerium iustitiæ in
gloria. Nam nec glorificatum est quod
claruit, in hac parte propter excellentem
gloriam. Si enim quod euacuatur in glo-
ria est, multomagis quod manet in glo-
ria est. *Hebr. 7. c* Reprobatio quidem fit præce-
dentis mādati, propter infirmitatem eius,
& inutilitatem. Nihil enim ad perfectum
duxit lex: introductio uerò melioris spei,
per quam proximamus ad Deū. Et quan-
tum est, non sine iureiurando. *Hebr. 8. b* Nunc au-
tem Christus melius fortitus est ministe-
rium, quanto & melioris testamenti me-
diator est. Quod in melioribus repromis-
sionibus sanciturum est. Nam si illud prius
culpa uacuasset, non utique secundi lo-
cus inquireretur. Vituperans enim eos di-
cit: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, &
consummabo super domum Israël, & su-
per

per domum Iuda testamentum nouum,
non secundum testamētum quod feci pa-
tribus eorum, in die qua apprehendi ma-
num eorū, ut educerē eos de terra Aegy-
pti. Quoniam ipsi non permanserunt in
testamento meo, & ego neglexi eos, dicit
dominus. Quia hoc testamentum, quod
disponam domui Israël post dies illos, di-
cit dominus: Dabo leges meas in mente
eorū, & in corde eorum superferibam eas:
& ego ero illis in Deum, & ipsi erūt mihi
in populum: & non docebit unusquisque
proximum suum, & unusquisque fratrem
suum dicens: Cognosce dominum. Quia
omnes scient me, à minore usq; ad maio-
rem eorum, quia propitius ero iniquitati-
bus eorum, & peccatorum eorum iam nō
memorabor. Dicendo autem Nouum, ue-
terauit prius. Quod autem antiquatur &
senescit, prope interitum est.

De insufficientia, & reprobatione
sacrificiorū legalium:
& efficacia sacrificii nouæ
legis. CAP. LII.

Heb. 10. a **V**Mbram enim habens lex futurorum
bonorū, non ipsam imaginē rerum,
per singulos annos eisdem ipsis hostiis,
quas offerūt indefinenter; nunquam po-
test

test accedentes perfectos facere. Alioquin cessassent offerri, eo quod nullam ultra conscientiam peccati haberent cultores semel mundati. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum, dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holo cautomata & pro peccato tibi non placuerunt. Tunc dixi: Ecce, uenio: In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus uoluntatem tuam. Superius dicens: quia hostias & oblationes & holocaustomata, pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quae secundum legem offeruntur: Tunc dixi: Ecce uenio, ut faciam Deus uoluntatem tuam. Aufert primum, ut sequens statuat. In qua uoluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Christi semel. Et omnis quidem sacerdos praesto est quotidie ministras, & easdem saepe hostias offerens, quae nunquam possunt auferre peccata. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum, sedet in dextera Dei. De caetero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur

tur autem nos Spiritus sanctus. Postquam enim dixit: Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentes eorum super scribentibus, & peccatorum & iniquitatum eorum iam non memorabor amplius. Vbi autem horum remissio: iam non est oblatio pro peccato.

^B Tabernaculum enim factum est primum. *Hebr. 9. 4*
&c. ut sup. His uero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno, solus Pontifex non sine sanguine, quem offerret pro sua ac populi ignorantia. Hoc significante Spiritu sancto, nondum pro palatam esse sanctorum uiam, adhuc priore tabernaculo habente statum: quae parabola est temporis instantis, iuxta quam uenera & hostiae offeruntur, quae nunquam possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem, solummodo in cibis & potibus & uariis baptismatibus, & iustitiis carnis, usque ad tempus correctionis impositis. Adhuc de insufficientia, imperfectioneque legis, & cessatione legalium tempore nouae legis. *CAP. LIII.*

^A Ascendi Hierosolymam secundum *Gala. 2. 2*
reuelationem, & contuli cum illis
Euang

Euangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem cum his, qui uidebantur aliquid esse, ne fortè in uacuum currerè, aut cucurrissèm. Sed neq; Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi, sed propter introductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatè nostram, quam habemus in Christo I E S V, ut nos in seruitutè redigerent. Quibus neq; ad horã cessimus subiectioni, ut ueritas Euangelii permanceat apud uos. Mihi autem qui uidebantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed econtra, cum uidissent mihi creditum esse Euangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis, (qui enim operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes) & cum cognouissent gratiam Dei, quæ data est mihi, Iacòbus & Cephas, & Ioannes, qui uidebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisione: tantum ut pauperum memores essemus, quod & sollicitus fui hoc ipsum facere. Cum autè uenisset Cephas Antiochiã, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm uenirent quidam ab Iacòbo, cum Gentibus edebat: cum autem uenissent, subtrahebat

&

& segregabat se, timès eos qui ex circumcisione erant. Et simulationi eius consentierunt cæteri Iudæi, ita ut Barnabas duceretur in eandem simulationem. Sed cum uidissem, quòd non rectè ambularent ad ueritatem Euangelii, dixi. Cephæ coram omnibus: Si tu Iudæus cum sis, gentiliter & non Iudaicè uiuis, quomodo cogis Gentes iudaizare? Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem I E S V Christi: & nos in Christo I E S V credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Quòd si querentes iustificari in Christo, inuèti sumus & ipsi peccatores: nunquid Christus peccati minister est? Absit. Si enim quæ destruxi hæc iterum reædifico, præuaricatorè me constituo. Ego enim per legè, legi mortuus sum, ut Deo uiuam. O insensati Galatæ, quis uos fascinauit non obedire ueritati, ante quorū oculos Christus proscriptus est, & in uobis crucifixus: Hoc solum uolo à uobis discere, ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic stultus estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consummemini? Tanta passi estis sine causâ, si tamen sine causâ. Qui ergo tribuit

Gala. 3. 1

buit uobis spiritum, operatur & uirtutes in uobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro legis huius, ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo iustificabitur ante Deum, manifestum est, quoniã iustus ex fide uiuit. Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, uinet in illis. Fratres, secundum hominem dico. Tamen hominum confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abraham enim dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non enim dicit, & feminibus, quasi in multis: sed quasi in uno, & semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est, lex non irritum facit, ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abraham autem per repromissionem donauit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est, donec ueniret semen cui repromiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus autem unus est. Lex ergo aduersus promissã Dei? Absit.

Si

Si enim data esset lex, quæ posset iustificare, uerè ex lege esset iustitia. Sed cõclufit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide I E S U Christi daretur creditibus. Prius autem quàm ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificaremur. At ubi uenit fides, iam nõ sumus sub pædagogo. Scimus autè quia *i. sim. 1. b* bona est lex, si quis ea legitime utatur. Scientes hoc, quia iusto non est lex posita, sed iniustus, & c. ut supra.

De cessatione circuncisionis, aliarumq; obseruantiarum legalium, tempore Euangelii promulgati.
CAP. LIIII.

A *Gala. 1. a* Tate, & nolite iterum seruitutis iugo contineri. Ecce ego Paulus dico uobis quoniã si circūcidamini, Christus nihil uobis proderit. Testificor autè rursus omni homini circūcidenti se, quoniã debitor est uniuersæ legis faciendæ, euacuatistis à Christo, qui lege iustificamini, à gratia excidistis. Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? Nemini cõsenseritis. Persuasio enim hæc nõ ex eo, qui uocat uos. Ego autem confido in uobis in Domino, quòd nihil aliud sa-

m pietis,

pietis. Qui autem conturbat uos, portabit iudicium suum, quicumque est ille. Ego autem fratres, si circumcisionem adhuc prae-dico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est scandalum crucis. Utinam abscindantur qui uos conturbant. Vos enim in libertate uocati estis fratres, tantum ne libertatem, in occasione de-tis carnis. Quicumque enim uolunt place-re in carne, hi cogunt uos circumcidi, tan-tum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumcidentur, legem custodiunt. Sed uolunt nos circumcidi, ut in carne uestra glorientur. In Chri-sto autem IESUS neque circumcisio aliquid ualet, neque praepitium: sed noua creatura.

Gala. 5. c Si spiritu ducimini, non estis sub lege. c

Gala. 4. d Dico autem, quanto tempore haeres paru-lus est, nihil differt a seruo, cum sit Do-minus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad praefinitum tempus a pa-tre: Ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes. Dies obseruatis, & mensibus, & temporibus, & an-nos. Timeo, ne sine causa laborauerim in uobis. Estote sicut ego, quoniam & ego sicut uos. Fratres, obsecro uos, nihil me laesistis. Scitis autem quia per infirmitate carnis euangelizauit uobis iam pridem, &

tentat

tentationem uestram in carne mea non spreuistis, neque respuistis: sed sicut ange-lum Dei excepistis me, sicut Christum IESUS VM. Vbi est ergo beatitudo uestra? Tes-timoniū enim perhibeo uobis, quia si fieri potuisset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Ergo inimicus uobis factus sum uerum dicens uobis? A emulatur uos non bene, sed excludere uos uoluit, ut illos emulemini. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Chri-stus. Vellem autem esse apud uos, & mutare uocem meam: quoniam confundor in uobis. Dicite mihi, qui sub lege uultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios ha-buit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem na-tus est: sed qui de libera, per repromissionem. Quae sunt secundum allegoriam dic-ta. Haec enim sunt duo testamēta. Vnum quidem in monte Sinai in seruitutem ge-nerans, quae est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quae nunc est Hierusalem, & seruit cum filiis suis.

Peccatum enim uobis non dominabitur. *Rom. 6. e*
Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Quid ergo? Peccabimus quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

De sacerdotio & pontificio Christi
 sti : & de eminentia Melchisedech,
 qui fuit eius figura : &
 qualiter per Abraham decimas
 tus est Leui.

CAP. LV.

Hebr. 4.d **H**Abetes ergo Pontificem magnum, A
 qui penetrauit celos, IESVM fi
Hebr. 5.a lium Dei, teneamus confessionem. Omnis
 nianq; Pontifex ex hominibus assumptus,
 pro hominibus constituitur, in his que
 sunt ad Deum : ut offerat dona & sacrificia
 pro peccatis, qui condolare possit his,
 qui ignorant & errant : quoniam & ipse
 circumdatus est infirmitate. Et propterea
 debet quemadmodum pro populo, ita etiam
 pro semetipso offerre pro peccatis. Nec
 quisquam sumit sibi honorem : sed qui uo
 catur a Deo, tanquam Aaron. Sic & Chri
 stus non semetipsum clarificauit, ut Pon
 tifex fieret : sed qui loquutus est ad eum :
 Filius meus es tu, ego hodie genui te :
 quemadmodum & in alio loco dicit : Tu
 es sacerdos in aeternum, secundum ordi
 nem Melchisedech. Appellatus a Deo pa
 tre Pontifex iuxta ordinem Melchise
 dech. De quo nobis grandis sermo & in
 interpretabilis ad dicendum, quoniam im
Hebr. 7.a becilles facti estis ad audiendum. Hic enim c
 Melchisedech sacerdos Dei summi, qui
 obuia

obuiauit Abraham regresso a eade regem,
 cui decimas omnium diuisit Abraham.
 Primum quidem qui interpretatur Rex
 iustitia. Deinde autem & Rex Salem,
 quod est Rex pacis, sine patre, sine matre,
 sine genealogia, neq; initium dierum, ne
 que finem uitae habens. Assimilatus au
 tem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.
 Intuemini autem quantus sit hic,
 cui de praecipuis dedit Abraham patriar
 cha. Et quidem de filiis Leui, sacerdotium
 accipientes mandatū habent decimas sum
 mere a populo secundum legem, id est, a
 fratribus suis : quanquam & ipsi exierunt
 de lumbis Abraham. Cuius autē generatio
 non annumeratur in eis, decimas sumpsit
 ab Abraham. Et hunc qui habebat repro
 misiones, benedixit. Sine ulla autem con
 tradictione, quod minus est, a meliore be
 nedicitur. Et hic quidem homines morien
 tes decimas accipiunt, ibi autē contestatur
 quia uiuit. Et ut ita dictum sit, per Abra
 ham & Leui qui decimas accepit decima
 tus est. Adhuc enim in lumbis patris erat,
 quando obuiauit ei Melchisedech. Si ergo
 consummatio per sacerdotium Leuiticum
 erat, populus enim sub ipso legē accepit :
 quid adhuc necessarium fuit secundum
 ordinē Melchisedech alium sacerdotem
 in 3 surg

furgere, & non secundum ordinem Aaron dici: Trāslato enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altario præsto fuit. Manifestū est enim, quòd ex Iuda ortus sit dominus noster. In qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses loquutus est. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgeret alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum uirtutem uitæ insolubilis. Concrestat enim, quoniam tu es sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech. Alii quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum iureiurādo per eum qui dixit ad illum: Iurauit dominus & nō poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum. In tantum melioris testamenti spōsor factus est

R E S V S. Et alii quidē plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere. Hic autē quoniā permanet in æternū, perpetuū habet sacerdotiū. Talis enim decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, impollutus, innocēs, segregatus à peccatorib⁹, excelsior cælis factus: qui nō habet quotidie necessitatē, quemadmodū sacerdos, pri⁹ pro suis delictis hostias offerre,

ferre, deinde pro populo. Hoc enim fecit semel se offerēdo. Lex enim homines cōstituit infirmitatem habentes. Sermo autē iureiurandi, qui post legem est, filium in æternum perfectum. Capitulum autem super ea quæ dicuntur. Talem habemus pontificem, qui confedit in dextera sedis magnitudinis in cælis, sanctorum minister & tabernaculi ueri, quod fixit Deus, & non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent qui secundum legem offerrent munera: qui exemplari & umbræ deseruiunt cælestiū, sicut responsum est Moysi, eam consummaret tabernaculum: Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.

Quibus uirtutibus debeant esse ornati in sacris ordinibus constituti Episcopi, Sacerdotes, Diaconi.

CAP. LVI.

A **F**idelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobriū, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem,

m 4 doctor

doctorem: non uinolētum, non percussorem, sed modestum. Non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene prepositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem suæ domui nescit præesse, quomodo ecclesiæ Dei curam habeat? Nō neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimoniū bonū habere ab his qui foris sunt, ut non in opprobriū incidat & laqueum diaboli. Diacones similiter pudicos, non bilingues, non multo uino deditos, nō turpe lucrum sectantes, habentes ministeriū fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habētes. Diacones sint unius uxoris uiri, qui suis filiis bene præsent, & suis domibus. Qui enim bene ministrauerint, gradum sibi bonum acquirant, & multam fiduciam in fide quæ est in Christo IHSV. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum,

ad tit. 1. a

cundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem cum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Aduersus presbyterum noli accusationem recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

De institutione & communionem sacramenti Eucharistiæ. Et quam damnabile sit, illud indigne accipere.

CAP. LVII.

A T prudentibus loquor, uosipsi iudicate, quod dico: Calix benedictionis cui benedicimus, nōne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nōne participatio corporis domini est? Quoniam unus panis & unū corpus, multi sumus omnes, qui de uno pane, & de uno calice participamus.

B Ego enim accepi à domino, quod & tradidi uobis: Quoniam dominus noster IHSVS Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur; hoc facite in meam commemorationem,

1. Tim. 5. c

1. Co. 10. c

1. Cor. 11. c

m s nem,

nem. Similiter & calicem, postquam cœnauit dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunq; biberitis, in meam commemorationem. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis, donec ueniat. Itaq; quicumq; manducauerit panem, uel biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, nō diiudicans corpus domini. Ideo sunt inter uos multi infirmi, et imbecilles, & dormiūt multi. Itaq; fratres cūm conuenitis ad manducandum, inuicem exspectate. Si quis esurit, domi māducet, ut non in iudicium conueniatis. Cætera autem cūm uenero disponam.

Qualiter contugati debeant se habere : & de consilio continentiae uirginalis & uidualis.

C A P U T L V I I I .

DE quibus autē scripsistis mihi, bonum est homini mulierem nō tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxore habeat, & unaquæq; suum uirum. Uxori uir debitum reddat, sicut

similiter autem & uxor uiro. Mulier sui corporis non habet potestatem, sed uir. Similiter & uir sui corporis nō habet potestatem, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Et iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam uestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo autē omnes homines esse sicut meipsum. Sed unusquisque proprium donū habet ex Deo, unus quidem sic, alius uerò sic. Dico autem non nuptis, & uiduis: bonum est illis si sic permancant, ut & ego. Quòd si se non continent, nubant. Melius enim est nubere, quàm uri. His autē qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus: Uxore à uiro nō discedere. Quòd si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Et uir uxorem ne dimittat. Nam cæteris ego dico, non dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet uirū infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat uirum. Sanctificatus est enim uir infidelis per mulierem fideliem. Et sanctificata est mulier infidelis per

per uirum fidelem. Alioqui & filii uestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quòd si infidelis discedit, discedat. Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in eiusmodi. Vnde enim scis mulier, si uirum saluum facies? Aut unde scis uir, si mulierem saluam facies? Nisi unicuique sicut diuinit Deus. De uirginibus autem præceptum domini non habeo. Consiliū autem do, tanquā misericordiam consecutus à domino, ut sim fidelis. Existimo autem hoc bonum esse propter instātem necessitatem, quoniam bonū est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solutionē: solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem, nō peccasti: & si nupserit uirgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autē uobis parco. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & uirgo cogitat quæ domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uiro. Porro hoc ad utilitatē uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam: sed

ad

ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi. Si quis autem turpem uideri se existimat super uirgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod uult faciat, non peccat si nubat. Nā qui statuit in corde suo firmus, non habens aliquam necessitatem, potestatem autem habēs suæ uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare uirginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit. Et qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi, quātō tempore uir eius uiuit. Quòd si dormierit uir eius, liberata est. Cui uult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Mulieres uiris suis subditæ sint, sicut domino. Quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus ecclesie. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus ecclesiam: ita & uiri debent diligere uxores suas, ut corpora sua, Qui suā uxorem diligit, seipsum diligit. Veruntamen & uos singuli unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat. Vxor autem timeat uirum.

Eph. v. c.

Colo. 3. d rum. Mulieres subditæ estote uiris, sicut c
oportet in domino. Viri diligite uxores
Heb. ul. a uestras, & nolite amari esse ad eas. Ho-
norabile connubium in omnibus, & tho-
rus immaculatus.

De quibusdam documentis per-
tinentibus generaliter ad ui-
ros, atque mulieres. & uiduas.

CAPVT

LIX.

2. Co. 11. d **V**olo autem uos scire, quòd omnis
uiri caput est Christus: caput autem
mulieris, uir: caput uerò Christi, Deus. Om-
nis uir orans aut prophetans, uelato ca-
pite, deturpat caput suum. Omnis autem
mulier orans aut prophetans, non uelato
capite, deturpat caput suū. Vnū est enim,
ac si decaluetur. Nam si non uelatur mul-
lier, tondeatur. Si uerò turpe est mulieri
tonderi, aut decaluari, uelut caput suum.
Vir quidem nō debet uelare caput suum,
quoniam imago et gloria est Dei. Mulier
autē gloria est uiri. Nō enim uir ex mul-
liere est, sed mulier ex uiro. Etenim non
est creatus uir propter mulierem, sed mul-
lier propter uirum. Ideo debet mulier ue-
lamen habere super caput suum, & pro-
pter angelos. Veruntamen neque uir sine
muliere,

muliere, neque mulier sine uiro in domi-
no. Nam sicut mulier de uiro, ita & per
mulierem uir. Vos ipsi iudicate, decet mu-
lierem non uelata orare Deum? Nec ipsa
natura docet uos, quòd uir quidem si co-
mam nutriat, ignominia est illi? Mulier
uerò si comā nutriat, gloria est illi? Quo-
niam capilli pro uelamine dati sunt illi.

B Mulieres in ecclesia taceant. Non enim
permittitur eas loqui, sed subiectas esse:
sicut & lex dicit. Si quid autē uolunt di-
scere, domi uiros suos interrogent. Tur-
pe est enim mulierem loqui in ecclesia.
An à uobis uerbum Dei processit? An in
uos solos peruenit? Si quis uidetur pphe-
ta esse aut spiritalis, cognoscat quæ scri-
bo uobis: quoniam domini sunt manda-

Cta. Mulieres ornantes se, non in tortis
crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ue-
ste pretiosa: sed quod decet mulieres pro-
mittentes pietatem per opera bona. Mu-
lier in silentio discat cum omni subiec-
tione. Docere autem mulier non per-
mitto, neque dominari in uirum: sed esse
in silentio. Adam enim primus formatus
est, deinde Eua. Et Adam non est sedu-
ctus, mulier autem seducta in prauarica-
tione fuit. Saluabitur autem per filiorum
generationem, si permanserit in fide, &
dilecti

dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Viduas honora, quæ uerè uiduæ sunt. Si qua autem uidua filios, aut nepotes habet, discat primum domum suam bene regere, & mutuum uicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ autem uerè uidua est, & desolata, speret in Deum, & instet orationibus & orationibus, nocte ac die. Nam quæ in deliciis est, uiuens mortua est. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis testimonium habens. Si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Adoleſcētiōes autem uiduas deuita. Cū enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere uolunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerūt. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem aduersario dare maledicti gratia. Iam enim conuersæ sunt quædam retro Satanam. Si quis fideles habet uiduas, subministret illis: & non grauetur ecclesia, ut his quæ uerè uiduæ sunt, sufficiat.

Qualiter

Qualiter parentes habere se debent ad sobolem suam, & e conuerso. Qualiter etiã domini ad seruos, & uiceuersa. CAP. LX.

Filii obedite parentibus uestris in domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrē (quod est mandatum primū in promissione) ut sis longæuus super terrā. Et patres, nolite ad iracundiam prouocare filios uestrōs, sed educate illos in disciplina, & correptione domini. *Eph. 6.2*

Filii obedite parētibus uestris per omnia, hoc enim placitum est in domino. Patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestrōs, ut non pusillo animo fiant. Non debent filii parētibus thesaurizare, sed parentes filijs. Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore in simplicitate cordis uestri, sicut Christo: non ad oculū seruientes, quasi hominibus placentes: sed ut serui Christi facientes uoluntatem Dei ex animo cum bona uoluntate: seruientes sicut domino, & non sicut hominibus: scientes quoniam uniuersique quod fecerit bonū, hoc percipiet à domino, siue seruus siue liber. Et uos domini, eadem facite illis, remittētes minas: scientes, quia & illorū & uester dominus est in cælis. Et personarū acceptio non est apud Deum. *Colos. 3.2*
1. cor. 12.2
Eph. 6.2

n Deum.

Colof. 3. d Deum. Serui obedite per omnia dominis
 carnalibus in simplicitate cordis timentes
 Deum. Quodcumq; facitis, ex animo ope-
 ramini: sciētes quod à domino accipietis
 retributionem hereditatis. Domini, quod
 æquū & iustū est, seruis præstare: scientes,
 quoniam & uos dominū habetis in cælo.
1. tim. 6. d Quicumque sub iugo sunt serui, dominos
 suos omni honore dignos arbitrentur: ne
 nomē domini & doctrina blasphemetur.
 Quicumq; autem fideles dominos habent,
 non cōtemnant, quia fratres sunt: sed ma-
 gis seruiāt, quia fideles sunt: quia beneficii
 participes sunt. Seruos dominis suis sub-
 ditos esse in omnibus placētes, non con-
 tradicentes, non fraudantes: sed in omni-
 bus fidem bonā ostēdentes: ut doctrinam
 Saluatoris nostri ornent in omnibus.

Qualiter superiores habere se
 debēt ad subditos, & ecōtra.
 Et de quibusdam documētis,
 ad prælatos spectantibus. Et
 qualiter diuersos diuersimo-
 de instruere debēt. CAP. LXI.

1. thes. 5. c Rogamus autem uos fratres, ut noue-
 ritis eos, qui laborant inter uos, &
 præstant uobis in domino, & monent uos,
 ut habeatis illos abundantius in charitate.
 Propter

Propter opus illorum pacem habete cum
 eis. Itaq; qui hæc spernit, non hominem
 spernit, sed Deū. Qui bene præfunt pres-
 byteri, duplici honore digni habeantur,
 & c. ut supra. Mementote præpositorum
 uestrorū, qui uobis loquuti sunt uerbum
 Dei: quorum intuentes exitum conuersa-
 tionis, imitamini fidē. Obedite præpositis
 uestris, & subiaccere eis. Ipsi enim peruigi-
 lant quasi rationem pro animabus uestris
 reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, &
 non gementes: hoc enim expedit uobis.
 Et eiusmodi cum honore habetote, &
 cum omni gaudio excipite. Dum uenio,
 attende lectioni, exhortationi, & doctri-
 na. Noli negligere gratiam quæ in te est,
 quæ data est tibi per prophetiam cum im-
 positione manuum presbyterii. Attēde ti-
 bi, & doctrinæ. Insta in illis: hoc enim fa-
 ciēs, & teipsum saluum facies, & eos qui te
 audiunt. Manus cito nemini imposueris.
 Neq; cōmunicaueris peccatis alienis. Tu
 uerò uigila, in omnibus labora, opus fac
 Euangelistæ, ministeriū tuum imple, so-
 brius esto. Hæc commune testificans co-
 ram Deo. Tu autem affecutus es meam
 doctrinam, institutionem, propositum, fi-
 dem, longanimitatē, dilectionem, pacien-
 tiam, persecutiones, passiones: qualia mihi
 facta

facta sunt Antiochia, Iconii, Lystris, quales persecutiones sustinui: & ex omnibus
 2. tim. 4. a me eripuit dominus. Prædica uerbū, in-
 1 sta opportune, importune: argue, obsecra,
 2. tim. 4. d increpa, &c. ut supra. Exemplum esto. fi-
 M delium, in uerbo, in conuersatione, in cha-
 2. tim. 5. a ritate. Seniores obsecra ut patrem, iuue-
 N nes, ut fratres, anus ut matres, iuenculas
 ut sorores in omni castitate. Tu autem o
 Tit. 2. a loquere quæ decet sanam doctrinam. Senes
 ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in
 fide, in dilectione, in patientia. Anus simili-
 liter in habitu sancto, non criminatrices,
 non multo uino seruientes: bene docen-
 zes, ut prudentiam doceant. Adolescentulas,
 ut uiros suos ament, filios diligant,
 prudentes, castas, sobrias, benignas, domus
 curā habentes, subiectas uiris suis: ut non
 blasphemetur uerbum Dei. Iuuenes simi-
 liter hortare, ut sobrii sint. Hæc propo-
 2. tim. 4. b nens fratribus, bonus eris minister Chri-
 sti I E S V, cnutritus uerbis fidei & bonæ
 doctrinæ, quam assequutus es.

De spiritali regeneratione baptis-
 mi, & cur debeamus de cætero
 recedere à peccatis. CAP. LXII.

Rom. 7. d **V**bi abundauit delictum, superabun-
 Rom. 6. a dauit & gratia, &c. ut supra. Quid
 ergo

ergo dicimus? Permanebimus in peccato,
 ut gratia abundet? Absit. Qui enim mor-
 tui sumus peccato, quomodo adhuc uiue-
 mus in illo? An ignoratis, quia quicumq;
 baptizati sumus in Christo I E S V, in mor-
 tē ipsius baptizati sumus? Cōsepulti enim
 sumus cum illo per baptismū in mortem,
 ut quomodo Christus resurrexit à mor-
 tuis per gloriā patris: ita & nos in noui-
 tate uitæ ambulemus. Si enim cōplantati
 facti sumus similitudini morti eius, simul
 & resurrectionis erimus: hoc sciētes, quia
 uetus homo noster simul crucifixus est, ut
 destruat corpus peccati, ut ultra nō ser-
 uiamus peccato. Qui enim mortuus est,
 iustificatus est à peccato. Si autem mortui
 sumus cum Christo, credimus, quia simul
 etiā uiuemus cum illo. Sciētes, quia Chri-
 stus resurgens ex mortuis, iam non mor-
 ritur: mors illi ultra non dominabitur.
 Quod enim mortuus est, peccato mor-
 tuus est semel: quod autē uiuit, uiuit Deo:
 Ita & uos existimate, uos quidē mortuos
 esse peccato, uiuētes autē Deo in Christo
 I E S V domino nostro. Quicumq; enim
 Gal. 3. d in Christo I E S V baptizati estis, Christi
 Colos. 2. b induistis. In quo & circumcisi estis cir-
 cuncisione non manufacta, in expoliatione
 corporis carnis, in circuncisione I E S V
 n 3 Christ

Christi: consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis, per fidē operationis eius, qui suscitauit illum à mortuis.

De aduentu impiissimi & falsissimi Antichristi, ac die iudicii.

CAP. LXIII.

mathe. 24. d. **N**on terreamini, quasi instet dies domini, ne quis uos seducat ullo modo: quoniam nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita, ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis, quoniam cum adhuc essem uobiscum, hæc dicebamus uobis? Et nunc quid decineat, scitis, ut reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum ut qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat: Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus IESVS interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eum: cuius aduentus est secundum operationem Satanae, in omni uirtute, & signis, & prodigiis mendacibus: & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt: eo quod charitatem ueritatis non receperint, ideo mittet illis Deus operat

operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderint ueritati, sed consenserunt iniquitati. *1. i. i. he. 5. d.*
B De temporibus autem & momentis fratres, nõ indigetis ut scribamus uobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies domini sicut fur in nocte, ita ueniet. Cum enim dixerint, pax, & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus: sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Vos autem fratres non estis in tenebris, ut uos dies illa tanquam fur comprehendat.

De generali resurrectione iustura.

CAP. LXIIII.

A *Rom. 8. b.* **S**i quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quod si spiritus eius qui suscitauit IESVM Christum à mortuis, habitat in uobis: qui suscitauit IESVM Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem spiritum eius in uobis. *1. cor. 6. e.* Deus est, qui dominum suscitauit, & nos suscitabit per ueritatem suam. *2. cor. 4. d.* Scientes, quoniam qui suscitauit IESVM, & nos cura, IESVS suscitabit, & constituet uobiscum. *2. cor. 13. b.* Christus enim in uobis non infirmatur, sed potens est in uobis. Nam & si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Nam &

nos infirmi sumus in illo: sed uiuimus ex uirtute Dei in uobis. Si enim credimus quod *I E S V S* mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per *I E S V M* adducet cum eo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quia nos qui uiuimus, qui residui sumus in aduētū domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse dominus in iussu, & in uoce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra: & sic semper cum Christo erimus. Itaq; consolamini inuicē in uerbis istis.

De fidei probatione ac diuersitate resurrectionis futuræ, ac dotibus corporum glorificandorum.

C A P. L X V.

2. cor. 15. b

SI autem Christus prædicatur, quod a resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in uobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. Inuenimur autem

&

& falsi testes, quoniam testimonium diximus aduersus Deū, quod suscitauit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, uana est fides uestra, adhuc estis in peccatis uestris: ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine. Primitiæ Christus, deinde hi, qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Deinde finis, cum tradiderit regnū Deo patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & uirtutem. Oportet autē illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissime autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autē dicit, omnia subiecta sunt ei: sine dubio præter eum, qui subiecit et omnia. Cum autē subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus

n s erit

erit illi, qui sibi subiecit omnia: ut sit Deus omnia in omnibus. Alioqui quid faciunt, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgūt? Vt quid baptizantur pro eis? Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie enim morior propter uestrā gloriam fratres, quam habeo in Christo IESU domino nostro. Si fecundū hominē ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus, & bibamus: cras enim moriemur. Nolite seduci. Corruptunt mores bonos, colloquia praua. Euigilate iusti, & nolite peccare. Ad reuerēciam uobis loquor. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgent mortui? quali autē corpore uenient? Inspiens tu, quod feminas non uiuificabitur, nisi prius moriatur. Et quod feminas, non corpus, quod futurum est feminas: sed nudum grañum, utpote tritici aut alicuius ceterorū. Deus autem dat illi corpus, prout uult, & unieuique seminum propriū corpus. Non omnis caro eadem caro: sed alia hominum, alia pecorū, alia uolucrum, alia autem piscium. Et corpora cælestia, & corpora terrestria: Sed alia quidem cælestiū gloria, alia terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella enim à stella dif-

fer

fert in claritate: sic & resurrectione mortuorum. Seminatur in corruptione, surgit in incorruptionem. Seminatur in ignobilitate, surgit in gloriam. Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. Seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. Si est corpus animale, est & spirituale. Sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam uiuentem, nouissimus Adam in spiritum uiuificantem. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale. Ecce mysterium uobis dico: Omnes quidem resurrectionis, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autē mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in uictoria. Vbi est mors uictoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem peccati, mors. Virtus uerò peccati, lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominū nostrum IESUM Christum.

De feruida charitate sancti

Pauli apostoli. CAP. LXXVI.

Oprab

Rom. 9. a **O** Præbam ego ipse anathema esse a
 Rom. 10. a Christo pro fratribus meis, qui sunt
 cognati mei secundum carnem. Volun-
 ras quidem cordis mei & obsecratio ad
 2. cor. 9. d Deum, fit pro illis in salutem. Nam cum c
 liber essem ex omnibus, omnium me ser-
 uum feci, ut plures lucrifaceré. Et factus
 sum Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos
 lucrarer. His qui sub lege erant, tanquam
 sub lege essem, ut eos qui sub lege erāt, lu-
 crifaceré. His qui sine lege erāt tanquam
 sine lege essem, cum sine lege Christi nō
 essem, sed in lege Christi essem: ut eos
 qui sine lege erant, lucrarer. Factus sum
 infirmis, infirmus: ut infirmos lucriface-
 ré. Omnibus omnia factus sum, ut omnes
 facerem saluos. Omnia autem facio pro-
 pter euāgelium, ut eius particeps efficiar.
 2. cor. 1. c Et hac cōfidentia uolui prius uenire ad d
 uos, ut secundam gratiam haberetis: & per
 uos transire in Macedoniam. Et iterum à
 Macedonia uenire ad uos, & à uobis de-
 2. cor. 1. c duci in Iudæam. Cū autem uenisssem
 Troadem propter Euāgelium Christi, &
 ostium mihi apertum esset in Domino:
 non habui requiem spiritui meo, eo quod
 non inuenerim Titum fratrem meum.
 Sed ualesaciens eis, profectus sum in Ma-
 cedoniam. Ex multa uerò tribulatione &
 angust

angustia cordis scripsi uobis, per multas
 lacrymas: ut sciatis quam charitatem ha-
 2. cor. 3. a beam abundantius in uobis. Epistola
 enim mea uos estis, scripta in cordibus
 nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus
 hominibus, manifestati: quoniā epistola
 estis Christi, ministrata à nobis, & scripta
 non atramento, sed spiritu Dei uiui: non
 in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis
 2. cor. 5. e carnalibus. Charitas enim Christi urget
 2. cor. 13. a nos, ut supra. Ecce tertio hoc paratus
 sum uenire ad uos, & non ero grauis uo-
 bis. Non enim quæro quæ uestra sunt, sed
 uos. Ego autem libentissimè impendam
 & superimpendar pro animabus uestris.
 Licet plus uos diligens, minus diligar.
 1. Phil. 1. a Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit
 in uobis opus bonum, perficiet: usque in
 diē 1. e s v Christi: sicut est mihi hoc ius-
 tum sentire pro omnibus uobis, eo quod
 habeam uos in corde, & in uinculis meis,
 & in defensione, & cōfirmatione Euan-
 geli, socios gaudii mei omnes uos esse.
 Testis enim mihi est Deus, quomodo cu-
 1. e s v Christi. Spero autem in Domino 1. e s v, Ti-
 1. e s v, Titum fratrem me citò mittere ad uos, ut &
 ego bono animo sim, cognitis quæ circa
 uos sunt. Neminem habeo tam uani-
 mem,

nem, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt, quaerunt: non quæ IESV Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quoniam sicut patri filius, mecum seruiuit in Euangelio. Hunc igitur spero me mittere ad uos, mox ut uidero quæ circa me sunt. Confido autem in Domino, quoniã & ipse ueniam ad uos citò. Eadem uobis scribere mihi non pigrum, uobis autem necessarium. Volo enim uos scire, qualem sollicitudinem habeam pro uobis, & pro his qui sunt Laodiceæ, & quicunq; nõ uiderunt faciem meam, ut consolentur. Igitur & si scripsi uobis, non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostrã, quam pro uobis habemus coram Deo. Tanquam si nutrix foueat o filios suos, ita desiderãtes uos cupidè, uolebamus tradere uobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. Gratias ago Deo meo, cui seruiò à progenitoribus meis in conscientia pura: quòd sine intermissione habeam tuam memoriam in orationibus meis, nocte ac die: desiderans te uidere, memor lacrymarum tuarum ut gaudio implear: recordationem accip

Phil. 3. a
Col. 2. a
2. Cor. 7. c
1. Ioh. 2. b
2. Tim. 1. a

accipiens eius fidei, quæ est in te: non fide. Quæ habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Euniche: certus sum quæ autem, quòd & in te. Zenam legisperitum & Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit. Propter charitatem obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem uinctus IESV Christi. Obsecro te pro meo filio, quem genui in uinculis, Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit: nunc autem & tibi, & mihi utilis, quem misi ad te. Tu autem illum, id est, uiscera mea, suscipe: quem ego uoluerã mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in uinculis Euangelii: sine tuo autem consilio nihil uolui facere, uti ne ex necessitate bonum tuum esset, sed uoluntarium. Forsitã ideo discessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes: iam non ut seruum, sed pro seruo charissimum fratrem, maximè mihi: quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino? Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu. Ego reddam: ut non dicam tibi, quòd & te ipsum mihi debes. Ita frater ego te fruar in Domino, refice uiscera mea in Christo. Simul autem & para mihi hospitium. Nam spe-

Tit. 3. d
Ad Phi lem. b

ro

ro per orationes uestras donari me uobis.

De Humilitate, Patiētia, ac Persecutionibus beati Pauli Apostoli.
CAP. LXVII.

Nouissimè, tanquam abortiuo, uisus ^a
est Christus & mihi. Ego enim
sum minimus Apostolorum: qui nō sum
dignus uocari apostolus, quoniam persecutus
sum ecclesiam Dei. Gratia autem
Dei sum id quod sum, & gratia eius in
me uacua non fuit: sed abundantius illis
omnibus laboraui. Non autem ego, sed
gratia Dei mecum. Siue enim ego, siue il-
li, sic prædicamus, & sic credidistis. Ipse ^b
autem ego Paulus obsecro uos, per man-
suetudinem & modestiam Christi, qui in
facie quidē humilis inter uos, absens au-
tem confido in uobis. Rogo autem, ne
præsens audeam per eam confidentiam,
qua existimor audere in quosdam: qui ar-
bitrantur nos, tanquam secundum car-
nem ambulemus. Non audemus nos inse-
rere aut comparare quibusdā, qui semet-
ipsos commendant. Sed & ipsi in nobis
nosmetipsos metientes, & comparantes
^c
Gala. 1. b nosmetipsos nobis. Aut quæro homini-
^d
1. the. 2. a bus placere? Si adhuc hominibus place-
rem, Christi seruus non essem. Neq; fui-
mus

mus aliquando ab hominibus quærentes
^e gloriam, &c. ut suprā. Fidelis sermo, quia *1. tim. 1. d*
Christus uenit peccatores saluos facere:
quorum primus ego sum, &c. ut suprā.
^f Propter quod placeo mihi in infirmi-
tibus, & cōtumulis, in necessitatibus, in
persecutionibus, in angustiis pro Chri-
sto. Cū enim infirmor, tunc potēs sum.
^g Ministri Christi sunt, & ego. Vt minus *1. cor. 11. c*
sapiens dico, plus ego. In laboribus pluri-
mis, in carceribus abundantius, in plagis
supra modum, in mortibus frequenter. A
Iudæis quinquies quadragenas, una mi-
nus, accepi. Ter uirgis cæsus sum, semel la-
pidatus sum. Ter naufragium feci. Nocte
ac die in profundo maris fui. In itinerib⁹
sæpe, periculis fluminum, periculis latro-
num, periculis ex genere, periculis ex gen-
tibus, periculis in ciuitate, periculis in so-
litudine, periculis in mari, periculis in sal-
tis fratribus. In labore & erumna, in uigi-
liis multis. In fame & siti, in ieiuniis mul-
tis, in frigore & nuditate. Præter illa quæ
extrinsecus sunt instantia, mea quotidiana
solicitude omnium ecclesiarum. Quis
infirmatur, & ego non infirmor? Quis
scandalizatur, & ego non uor? Deus &
pater Domini nostri IESU Christi scit,
qui est benedictus in secula, quod non
ment

mentior: Damasci præpositus gentis Aræ-
 tæ Regis custodiebat ciuitatem Dama-
 scenorum, ut me comprehenderet: & per
Col. 1. d fenestram submissus sum in sporta per
 murum, & sic effugi manus eius. Qui
 nunc gaudeo in passionibus pro uobis,
 & adimpleo quæ defunt passionum Chri-
 sti, in carne mea pro corpore eius, quod
2. tim. 2. b est ecclesia. Ideo omnia sustineo propter x
 electos, ut & ipsi salutem consequantur,
 quæ est in Christo IESU, cum gloria cæ-
 lesti. Ideo nemo moueatur in tribulatio-
2. The. 3. a nibus istis. Ipsi enim scitis, quòd in hoc
 positi sumus. Scis hoc, quòd auersi sunt a
2. tim. 1. a me omnes, qui in Asia sunt: ex quibus
 est Philetus, & Hermogenes. Alexander
2. tim. 4. c uerarius multa mala mihi ostendit. Red-
 det illi Deus secundum opera eius. Quem
 & tu deuota, ualde enim restitit uerbis no-
 stris. In prima mea defensione nemo mi-
 hi affuit, sed omnes me dereliquerunt:
 non illis imputetur. Dominus autem mi-
 hi affuit, & confortauit me, ut per me
 prædicatio impleatur: & audiant omnes
 gentes, quia liberatus sum de ore leonis.
 Liberauit autem me Dominus ab omni
 opere malo, & saluum faciet in regnum
 suum cæleste. Cui gloria in secula secu-
 lorum. Amen.

De

De excellentia rectitudinis & synceritate Pauli apostoli.

CAPVT LXVIII.

Quid uultis? In uirga ueniam ad
 uos, an in charitate, & spiritu man-
 suetudinis? Ex synceritate, coram Deo,
 in Christo loquimur. Incipimus iterum
 nosmetipsos commendare? Aut nunquid
 indigemus, sicut quidam, commendationibus
 epistolis ad uos, aut ex uobis? Si quis
 confidit Christi se esse, hoc iterum cogi-
 tet apud se: quia sicut ipse Christi est, ita
 & nos. Nam & si amplius aliquid gloria-
 tus fuero de potestate nostra, (quæ de Deo
 Dominus nobis in ædificationem, & non
 in destructionem) non erubescam. Ut au-
 tem non existimer tanquam tenere uos
 per epistolas. Quoniam quidem epistolæ,
 inquit, graues sunt, præsentia autem
 corporis infirma, & sermo cõtempnibilis.
 Hoc cogitet, qui eiusmodi est: quia qua-
 les sumus uerbo per epistolas absentes, ta-
 les & facti præsentis. Aut niquid pecca-
 tum feci, me ipsum humilians, ut uos exal-
 tarem? Quoniam gratis Euangelium Dei
 euangelizauit in uobis, alias ecclesias ex-
 poliaui, accipiens stipendium ad ministe-
 rium uestrum. Et cum essem apud uos, &
 egerẽ, nulli onerosus fui. Nam quod mi-
 hi de

o 2 hi de

hi deerat, suppleuerunt fratres, qui uenerunt à Macedonia. Et in omnibus me uobis sine onere seruauit, & seruabo. Est ueritas Christi in me, quoniam hæc gloria non infringetur in me in regionibus Achaie. Quare? quia nõ diligo uos? Deus scit. Quod autem facio, & faciam: ut amputem occasionem eorum qui occasione uolunt, ut in quo gloriantur, inueniatur sicut & nos. Quid enim est, quod minus habuistis præ cæteris ecclesiis, nisi quod ego ipse non grauauit uos? Donate mihi hanc iniuriam. Sed esto, ego uos non grauauit, sed cum essem astutus, dolo uos cepi. Nunquid per aliquem eorum, quos misi ad uos, circumueni uos? Rogauit Titum, & misi cum illo fratrem. Nunquid Titus circumuenit uos? Nonne eodẽ spiritu ambulauimus? nonne eisdem uestigiis? Olim putatis, quod excusamus nos apud uos? Coram Deo in Christo loquimur. Ecce tertio hoc uenio ad uos. In ore duorum aut trium testiũ, stat omne uerbum. Exhortatio enim nostra non de errore, neq; in dolo, neq; aliquando fuimus in sermone adulationũ, &c. ut supra.

De raptu, & uisionib⁹ beati Pauli apostoli, & perfectione eius in omni uirtute. CAP. LXXIX.

Ven

2. cor. 12. c

1. the. 2. a

A Veniam autẽ ad uisiones, & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit: raptum huiusmodi in tertium cælum. Et scio, huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus: nescio, Deus scit: quoniam raptus est in paradysum. Et audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem nihil, nisi in infirmitatibus meis. Nam & si uolero gloriari, non ero insipiens: ueritatẽ enim dicam. Parco autem ne quis me existimet, super id quod uider me, aut audit aliquid ex me. Factus sum insipiens, uos me coegitisti. Ego enim à uobis debui commendari. Scio humiliari, scio & abundare. Vbiq; & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire: & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat.

2. co. 12. c

Phil. 4. c

De multitudine misericordiarũ Dei super Apostolum: actis exordii suæ conuersionis.

CAPVT LXX.

A Gratiarum Deo patri, qui me confortauit in Christo IESU Domino nostro: quia fidelem me existimauit, ponens in ministerio. Qui prius fui blasphemus,

o 3 & per

& persecutor, & contumeliosus. Sed ideo
 misericordiā cōsecutus sum, quia ignorās
 feci, in incredulitate. Sed ideo misericor-
 diam cōsecutus sum, ut in me primum
 ostēderet Christus IESVS omnē patien-
 tiam, ad informationē eorum, qui credi-
 turi sunt illi in uitam aeternam. *Gal. 1.c*
 Audistis enim cōuersionem meam aliquando in
 Iudaismo, quoniam supra modum perse-
 quebar ecclesiam Dei, & expugnabam il-
 lam, & proficiebā in Iudaismo super mul-
 tos cōcæneos in genere meo, abundātius
 æmulator existens paternarū mearum tra-
 ditionum. Cū autem placuit ei, qui me
 segregauit ex utero matris meæ, & uoca-
 uit per gratiam suam, ut reuertaret filium
 suum in me, ut Euāgelizarem illū in gen-
 tibus: cōtinuō non acquieuit carni & san-
 guini, neq; ueni Hierosolymam ad ante-
 cessores meos Apostolos. Sed abi in Ara-
 biam, & iterum reuersus sum Damascum.
Gal. 1.d Deinde post annos tres ueni Hieroso-
 lymā, uidere Petrum, & mansi apud eum
 quindecim diebus. Alium autem Aposto-
 lorum uidi neminē, nisi Iacobum fratrem
 domini. Quæ autē scribo uobis, ecce corā
 Deo, quia nō mētior. Deinde ueni in par-
 tes Syriæ & Ciliciæ. Eram autē ignotus
 facie ecclesiis Iudæ, quæ erāt in Christo.
 Tant

Tantum auditū habebant, quia qui perse-
 quebatur nos aliquando, nunc euāgelizat
 fidem, quam aliquando expugnabat: & in
 me clarificabāt Deū. Deinde post annos
 quatuordecim iterum atēdi Hierosoly-
 mam cum Barnaba, assumpto & Tito.

Quam humiliter pro se orari po-
 poscerit Apostolus, suis sc̄p̄ discipulis.
 Et de aliis quibusdam as-
 ctibus eius.

CAP. LXXI.

Ablecro uos fratres, per dominū no-
 strum IESVM Christū, & per cha-
 ritatem spiritus sancti: ut sollicitudinē mi-
 hi impartiamini in oratiōibus pro me ad
 Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt
 in Iudæa, & obsequii mei oblatio accepta
 fiat in Hierusalem a sanctis: ut ueniam ad
 uos cum gaudio per uoluntatē dei, & re-
 frigerer uobiscum. *Ro. 15.g*
 Orantes pro me, ut *Eph. 6.c*
 detur mihi sermo in apertione oris mei,
 cum fiducia notū facere mysteriū Euan-
 gelli, pro quo legatione fungor in care-
 na, ita ut in ipsa audeā prout oportet me
 loqui. *Colo. 4.a*
 Orate simul & pro nobis, ut Deus
 aperiat nobis ostiū sermonis, ad loquen-
 dum mysteriū Christi, propter quod etiā
 uinctus sum, ut manifestem illud, ut opor-
 tet me loqui. De cetero fratres orate pro
 nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur.
2.The. 3.a

O 4 sicut

sicut & apud uos, & ut liberemur à malis
Heb. 13. d & importunis hominibus. Amplius au-
 tē deprecor uos hoc facere, quo celerior
 restituar uobis. Cognoscite fratrem no-
 strum Timotheum dimissum, cum quo si
1. Co. 16. a celerius uenerit, uidebo uos. Veniā autē
 ad uos, cum Macedoniam pertransiero.
 Nam Macedoniam pertransibo, apud uos
 autem forsitan permanebo, aut etiā hye-
 mabo, ut uos me ducatis quocunq; iero.
 Nolo enim uos modo in transitu uidere.
 Spero enim me aliquantulum temporis
 manere apud uos, si dominus permiserit.
 Permanebo autem Ephesi usq; Penteco-
 sten, Ostium enim mihi apertum est ma-
 gnum & euidens, & aduersarii multi. De
 Apollo autem fratre notum facio uobis,
 quoniam multum rogauī eum, ut ueniret
 ad uos cum fratribus, & utiq; nō fuit uo-
 luntas eius, ut nunc ueniret. Veniet autem
2. Cor. 1. d cum uacuū ei fuerit. Ego autem testem
 inuoco Deū in animam meam, quōd par-
 cens uobis nō ueni ultra Corinthū. Non
 quia dominamur si dei uestre, sed adiuto-
2. Tim. 4. b res sum⁹ gaudij uestri. Festina ad me ue-
 nire cito, Demas enim me dereliquit, dili-
 gens hoc seculum. Et abiit Thessaloni-
 cam, Crescens in Galatiam, Titus est in
 Dalmatia, Lucas est mecum solus. Marcum
 assume

assume & adduc tecum. Est enim utilis
 mihi in ministeriū. Tychicū autem misi
 Ephesum. Penulā quam reliqui Troade
 apud Carpum, ueniens affer tecum, & li-
 bros, maximē autem membranas. Erastus
 remansit Corinthi. Trophimū autē reli-
 qui infirmū Miletū. Festina ante hyemem
 uenire. Cum misero ad te Arthemam
Tim. 3. d aut Tychicum, festina ad me uenire Ni-
 copolim, ibi enim statui hyemare.

**De personis salutātibus, & salu-
 tatis in Epistolis eius. c. LXXII.**

A Alutate Priscam & Aquilam, adiuto-
Ro. 16. d res meos in Christo IESV, qui pro ani-
 ma mea ceruices suas supposuerunt, qui-
 bus non solum ego gratias ago, sed &
 cunctæ ecclesiæ gentium. Et domesticam
 eorum ecclesiam. Salutate Epānetum di-
 lectū mihi, qui est primitiuus Asiæ i Chri-
 sto IESV. Salutate Mariam que multum
 laborauit in uobis. Salutate Andronicū &
 Iuliā, cognatos & conceptiuos meos: qui
 sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me
 fuerūt in Christo. Salutat uos Timotheus
 adiutor me⁹, & Lucius, & Iason, & Soti-
 pater, cognati mei. Salutat uos Caius ho-
 spes meus, & uniuersæ ecclesiæ gentium.
 Salutat uos Erastus, &c: Salutant uos o-
1. Co. 16. d mnes ecclesiæ Asiæ. Salutat uos in domi-
 no

no multum Priscilla & Aquila, cum domestica sua ecclesia, apud quos & hospitor. Salutant uos fratres omnes. Salutatio mea manu Pauli, & cætera. Salutatio uos omnes sancti. Salutatio uos Epaphras. Testimoniū enim illi perhibeo, quod habet multam laborē pro uobis, & pro his qui sunt Laodicæ, & qui Hierapoli. Salutatio uos Lucas medicus charissim⁹, et Demas. Salutate fratres, qui sunt Laodicæ, & Nympham, & quæ in domo eius est ecclesiam. Salutate eos qui nos amant in fide.

ad Philomonem. d Salutatio te Epaphras concipitius meus in Christo IESU, Marcus, Aristarchus, Colulii. b Demas, & Lucas adiutores mei. Salutatio uos Aristarchus concipitius me⁹. Et Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: Si uenerit ad uos, suscipite illum. Et Iesus, qui dicitur Iustus, qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. Salutate omnes prepositos uestrōs, & omnes sanctos. Salutatio uos de Italia fratres. Salutatio uos omnes sancti, maximè autem, qui de Cæsaris domo sunt. Salutatio mea manu Pauli, quod signum in omnibus epistolis, ita scribo: Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis.

Laudatio

Laudatio & glorificatio domini Dei omnipotentis. CAP. LXXIII.

Autem qui potens est uos confirmare, iuxta Euangelium meum, & prädicationem IESU Christi, secundum reuelationem mysterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum, secundum præceptū æterni Dei, ad obediendum fidei in cunctis gentibus: soli sapienti Deo per IESUM Christum, honor & gloria in secula seculorū, Amen. Fidelis deus, per quem uocati estis. Benedictus Deus & pater domini nostri IESU Christi, pater misericordiarū, & Deus totius consolationis.

Dominus autem spiritus est: ubi autem spiritus domini, ibi libertas. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quàm petimus aut intelligimus, secundum uirtutem qua operatur in nobis: ipsi gloria in ecclesia & in Christo IESU, in omnes generationes seculi seculorum, Amen. Deo & patri nostro gloria in secula seculorum. Regi autem seculorum, immortalis, inuisibilis, soli Deo honor & gloria in secula seculorum, Amen. Qui omnes homines uult saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire in Christo.

¶ Quem suis temporibus ostēdet beatus & solus

& solus potens rex regū, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem & lucem habitat inaccessibilem: quē nullus hominū uidit, sed nec uidere potest. Cui honor & imperium sempiternū, Amen. Vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

FINIS.

INDEX LOCORVM

PER QUOS DIGESTVM

*est Epistolarum D. Pauli**Monopanton.*

Auaritia, & Liberalitas	69	capite 19
Antichristi aduentus	198	cap. 62
Beatitudinis acgrēde exhort.	104	c. 32
Baptismi sacramentum	196	cap. 62
Carnis uitia	63	cap. 17
Castigatio corporis	61	cap. 16
Charismatum excellentia in primitiua ecclesia	142	cap. 43
Charitatis eminentia	21	cap. 7
Charitas seruida Pauli	240	cap. 66
Christi filii Dei eminentia	164	cap. 49
Christi Incarnatio, natiuitas, humiliatio, passio, resurrectio, apparitio, ascensio, &c.	157	cap. 47
		Christi

INDEX

Christi pōtificatus eminentia	180	cap. 55
Christi præconia	180	cap. 48
Christi unitas mystica	180	cap. 48
Christi utriusq; ecclesie caput	180	ca. 48
Circuncisio duplex	119	cap. 37
Clerici quibus uirtutibus ornati esse debeant	183	cap. 56
Concordia	75	cap. 21
Coniugati qualiter se habeāt	186	cap. 58
Consilium uirginalis & uidualis continentie	186	cap. 58
Consolatio interna	91	cap. 27
Constantia cordis	66	cap. 18
Contentio	75	cap. 21
Correctio charitativa	86	cap. 24
Corporum dotes	200	cap. 65
Curiositas	98	cap. 29
Deitatis eminentia	164	cap. 49, 219, 73
Desiderium mortis	80	cap. 33
Dissensio	75	cap. 21
Ecclesia	122	cap. 38
Eucharistie Institutio	185	cap. 57
Exhortatio ad uiros, mulieres, & uiduas	190	cap. 59
Exemplaritas	70	cap. 20
Exercitium spirituale	98	cap. 29
Fides	11	cap. 4
Fidei definitio, atq; effectus	16	cap. 5
Filii ad parentes, & contra	193	cap. 60
		Fortit

I N D E X.

Fortitudo	66	cap. 18
Gaudium spirituale	91	cap. 27
Gentium uocatio	129	cap. 40
Gloria inanis	91	cap. 27
Gratiarum actio	98	cap. 29
Gratiarum actio pro donis gratiæ collatis fidelibus	6	cap. 2
Gratiæ Christi comparatio ad culpam Adæ	100	cap. 30
Gratiarum mutua comparatio, & de modo utendi eisdem	138	cap. 42
Gratiæ dona diuersa collata ecclesiæ	119	cap. 17
Humani generis pia redemptio	153	ca. 46
Humilitas, & superbia	26	cap. 9
Idololatria	110	cap. 34
Imprudencia, & prudentia	39	cap. 12
Iudeorum conuersio finalis ad Christum	129	cap. 40
Iudeorum execratio	129	cap. 40
Iudicia temeraria	77	cap. 22
Iudicium ultimi aduentus	198	cap. 63
Iudicii ultimi rigor	149	cap. 45
Iustitia	33	cap. 12
Iustitia Dei	149	cap. 45
Laus Dei	269	cap. 73
Legis Mosaiçæ insufficietia	166 c. 50. 173. 53	
Legis nouæ perfectio	170	cap. 51
Legis ueteris cessatio	173	cap. 53. 177. 54
		Liberal

I N D E X.

Liberalitas, & Auaritia	69	cap. 19
Loquacitas	96	cap. 28
Melchisedech eminentia	180	cap. 55
Miracula Pauli	124	cap. 39
Misericord. dei erga gen ⁹ humanū	153 c. 46	
Misericordia Dei erga Paulū	213	cap. 70
Misericordia, & Pietas	53	cap. 15
Obediētia	49	cap. 14
Oratio	89	cap. 26
Oratio Pauli pro discipulis suis	7	cap. 3
Ordinatio ad ultimū finem	98	cap. 29
Otium	96	cap. 28
Parētes ad filios, & contra	193	cap. 60
Patientia & tribulatio iustorū	27	cap. 10
Pauli charitas seruida	104	cap. 66
Pauli conuersio	213	cap. 70
Pauli humilitas, patientia, & persecutio	208	cap. 67
Pauli miracula	124	cap. 39
Paulus orari pro se petit	213	cap. 71
Pauli pfectio in omni uirtute	213	cap. 69
Pauli raptus in cælum	213	cap. 69
Pauli sincera recitudo	211	cap. 68
Pax	75	cap. 22
Peccata cur uitari debent	196	cap. 62
Peccatum originale	100	cap. 30
Pietas & misericordia	53	cap. 15
Prædestinatio	146	cap. 44
Prædicationis euāgelicæ efficacia, & argumentum	224	cap. 39
		Prælium

I N D E X.

Prælium spirituale	100	cap. 30. 6
Profectus spiritualis	81	cap. 23
Prudentia, & imprudentia	39	cap. 12
Reformatio interna	98	cap. 29
Resurrectio generalis	199	cap. 64. 200. 65
Sacrificii nouæ legis efficacia	171	ca. 52
Sacrificii ueteris legis insufficiëntia	171	c. 52
Saluationis forma	5	cap. 1
Salutata, & salutates personæ	217	cap. 72
Sapientiæ, & Insipientiæ culpa	43	cap. 13
Scandala uitanda	70	cap. 20
Sobrietas	61	cap. 16
Spes	19	cap. 6
Stabilitas	66	cap. 18
Subditi ad superiores, & cõtrà	196	cap. 62
Superbia & humilitas	26	cap. 9
Superiores ad subditos, & cõtrà	194	c. 61
Synagoga	119	cap. 37
Temperantia	61	cap. 16
Tentatio	88	cap. 25
Timor	24	cap. 8
Tribulatio iustorum, & patientia	27	cap. 10
Tristitia laudabilis, uituperabilis, & indifferens	102	cap. 31
Virginalis & uidualis cõtinentiæ consilium	186	cap. 58
Virtutis acquirendæ exhortatio	116	ca. 36
Vitia hominum	112	cap. 35

F I N I S.